

**EIROPAS SAVIENĪBAS
PADOME**

**Briselē, 2013. gada 21. maijā (03.06)
(OR. en)**

9665/13

UEM 87

PIEZĪME

Sūtītājs:	Ilze Juhansone, ārkārtējā un pilnvarotā vēstniece, pastāvīgā pārstāve, Latvijas Republikas pastāvīgā pārstāvniecība Eiropas Savienībā
Saņemšanas datums:	2013. gada 30. aprīlis
Saņēmējs:	Eiropas Savienības Padomes ģenerālsekretārs <i>Uwe CORSEPIUS</i>
Temats:	Latvijas konverģences programma 2013. – 2016. gadam

Mēs iesniedzam Latvijas Republikas konverģences programmu 2013. – 2016. gadam (turpmāk – programma), kas sagatavota saskaņā ar Stabilitātes un izaugsmes pakta prasībām. Informējam, ka 2013. gada 29. aprīlī Latvijas valdība ir apstiprinājusi šo programmu, un to ir pārskatījušas attiecīgās parlamenta komitejas.

(pieklājības frāze)

(*paraksts*) Ilze Juhansone

Pielikums

Latvijas Konverģences programma 2013.-2016. gadam

2013. gada aprīlis

Saturs

Saīsinājumu apzīmējumi	4
1. Vispārējās ekonomiskās politikas vadlīnijas un mērķi	6
2. Ekonomiskā situācija	8
2.1. Ārējā ekonomiskā vide	8
2.2. Pašreizējā ekonomiskā attīstība	9
2.3. Makroekonomiskās attīstības scenārijs	12
2.4. Dalība Valūtas kursa mehānismā II	17
3. Strukturālo reformu ietekme uz tautsaimniecību un valsts finansēm	19
3.1. Finanšu stabilitāte	19
3.2. Konkurētspējas veicināšana	20
3.3. Sabalansēta sociālā sistēma un nodarbinātība	26
3.4. Veselības aprūpe	29
3.5. Izglītība un zinātne	32
4. Vispārējās valdības budžeta balance un parāds	34
4.1. Pašreizējā fiskālā situācija	34
4.2. Fiskālās attīstības scenārijs	36
4.3. Vidēja termiņa mērķis un strukturālā balance	41
4.4. Valdības parāda vidējā termiņa attīstības tendences	45
5. Jūtīguma analīze un salīdzinājums	48
5.1. Makroekonomiskā scenārija riski	48
5.2. Jūtīguma analīze	50
6. Salīdzinājums ar Latvijas Konverģences programmu 2012. – 2015. gadam un ES Padomes ieteikumu ieviešana	52
6.1. Vispārējās valdības budžeta balances un parāda prognožu salīdzinājums	52
6.2. Latvijas rīcība attiecībā uz ES Padomes ieteikumu ieviešanu	53
7. Valsts finanšu kvalitāte	56
7.1. Valsts budžeta līdzekļu efektivitāte un izlietojuma kontrole	56
7.2. Ieņēmumu struktūras un sistēmas efektivitāte	59
8. Publisko finanšu ilgtspēja	67
8.1. Publisko finanšu ilgtermiņa attīstības scenārijs	67
8.2. Valsts sniegtie galvojumi	71
9.1. Valsts finanšu institucionālās iezīmes	73
9.1. Valsts budžeta noteikumu ieviešana	73
9.2. Vidējā termiņa budžeta plānošana	74
9.3. Budžeta procedūras, t.sk. valsts finanšu statistikas pārvalde	76
9.4. Citas institucionālās attīstības attiecībā uz valsts finansēm	79
Pielikumi	81

Saīsinājumu apzīmējumi

CSP	Centrālā statistikas pārvalde
ECB	Eiropas Centrālā banka
EK	Eiropas Komisija
EKS	Eiropas kontu sistēma
Regula nr. 1175/2011	EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULA (ES) Nr. 1175/2011 (2011. gada 16. novembris), ar ko groza Padomes Regulu (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu
ERAF	Eiropas reģionālās attīstības fonds
ES	Eiropas Savienība
ESF	Eiropas Sociālais fonds
AWG	Ekonomikas politikas komitejas Sabiedrības novecošanās un valsts finanšu ilgtspējas darba grupa
Stratēģija 2030	Enerģētikas ilgtermiņa stratēģija 2030 – konkurētspējīga enerģētika sabiedrībai
FM	Finanšu ministrija
FDL	Fiskālās disciplīnas likums
Ziņojums	Fiskālās disciplīnas uzraudzības ziņojums
Padome	Fiskālā padome
GMI	garantētais minimālais ienākums
IKP	iekšzemes kopprodukts
JPI	jaunās politikas iniciatīvas
LB	Latvijas Banka
LGA	Latvijas Garantiju aģentūra
LHZB	Latvijas Hipotēku un zemes banka
Konverģences programma	Latvijas Konverģences programma 2013.-2016.gadam
LPS	Latvijas Pašvaldību savienība
LSAP	Latvijas Stratēģiskās attīstības plāns 2010.-2013.gadam
LBFV	Likums par budžetu un finanšu vadību
Fiskālais līgums	Līgums par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomiskajā un monetārajā savienībā
MK	Ministru kabinets
protokola projekts	MK un LPS domstarpību un vienošanās protokola projekts
NRP	Nacionālā reformu programma

NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
Plāns	Pasākumu plāns ēnu ekonomikas apkarošanai un godīgas konkurences nodrošināšanai 2010.–2013.gadam
Stratēģija	Sociālā drošības tīkla stratēģija
Aizdevuma programma	Starptautiskā aizdevuma programma
SVF	Starptautiskais valūtas fonds
VID	Valsts ieņēmumu dienests
VK	Valsts kase
MTO	vidēja termiņa budžeta bilances mērķis strukturālā izteiksmē
Ietvara likums	Vidēja termiņa budžeta ietvara likums
Ietvars	Vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības un fiskālās politikas ietvars

1. Vispārējās ekonomiskās politikas vadlīnijas un mērķi

Latvijas Konverģences programma ir vidēja termiņa politikas dokuments, kas raksturo Latvijas fiskālo politiku 2013. – 2016. gadam un ir sagatavots, vadoties pēc Stabilitātes un izaugsmes pakta ieviešanas nosacījumiem un vadlīnijām. Konverģences programma ir vērsta uz stingras un ilgtspējīgas fiskālās politikas īstenošanu un makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšanu.

ES ekonomiskās politikas uzraudzības un koordinācijas cikla jeb Eiropas semestra ietvaros, Konverģences programma tiek gatavota un iesniegta EK vienlaicīgi ar NRP un tajā iekļautajiem pasākumiem.

Konverģences programma ir sagatavota, ņemot vērā Stabilitātes un izaugsmes pakta un tajā ietilpstošo regulu prasības, kā arī tā ieviešanas vadlīnijas (*Code of Conduct*). Vienlaicīgi tā ir sagatavota, ņemot vērā Ikgadējā izaugsmes ziņojumā un makroekonomiskajās un fiskālajās vadlīnijās minētās prioritātes, kā arī Eiro Plus paktā paustās saistības.

Attiecībā uz iepriekšējā periodā sagatavoto Konverģences programmu ES Padome 2012. gada 6. jūlijā izteica Latvijai vairākas rekomendācijas, kuru izpildei pēdējā gadā laikā Latvija ir veikusi virkni pasākumu – 2012.gada vispārējās valdības budžeta deficīta apmērs ir 1,2% no IKP, kas ir pietiekoši, lai tiktu pārtraukta pārmērīga budžeta deficīta procedūra, 2012.gadā ir sasniegts vidēja termiņa budžeta deficīta mērķis, 2013.gada 6.martā ir pieņemts FDL, 2012.gadā pirmo reizi tika izstrādāts likums „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, tiek samazināts darbaspēka nodokļu slogs, sekmīgi turpināta pensiju reforma, lai nodrošinātu sociālās apdrošināšanas sistēmas stabilitāti. Kopumā var secināt, ka Latvijas rīcība ir bijusi vērsta uz sekmīgu ES Padomes ieteikumu ieviešanu.

Konverģences programmas vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības scenārijs veidots uz konservatīviem pieņēmumiem par ārējās vides attīstību un tajā izmantoti EK ziemas prognožu pieņēmumi par ārējās vides attīstību. Lai gan IKP ceturkšņu pieauguma tempos gaidāms neliels samazinājums gada pirmajā pusē, bāzes efekta ietekmē Latvijas ekonomikas izaugsme 2013. gadā būs 4%, un vidējā termiņā Latvijas IKP pieaugums 4% apmērā būs līdzvērtīgs IKP potenciālajam pieaugumam.

2013. - 2016. gadā tiks turpināta iepriekšējos gados realizētā fiskālā politika, kuras pamatā ir preteikliskas fiskālās politikas principa ievērošana. Pieņemtais FDL paredz nodrošināt ekonomiskā ciklā sabalansētu budžetu (vispārējās valdības budžeta balance nedrīkst būt mazāka par -0,5% no IKP). Līdz ar FDL apstiprināšanu, ir nostiprināti tādi fiskālās politikas principi kā preteikliskas fiskālās politikas princips, taupības princips, uzkrājuma princips u.c. Likumā iestrādāti arī jaunie ES fiskālās disciplīnas nosacījumi, kas ir ietverti Līgumā par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomiskajā un monetārajā savienībā, kā arī tas atbilst Stabilitātes un izaugsmes pakta nosacījumiem. Tādējādi Latvija ir viena no pirmajām ES dalībvalstīm, kas nodrošinās nacionālās likumdošanas atbilstību ES līmeņa fiskālās disciplīnas principiem.

Pamatojoties uz makroekonomiskās attīstības scenāriju un apņemšanos realizēt pretciklisku fiskālo politiku, ir noteikti fiskālie mērķi turpmākajiem trīs gadiem, t.i. nodrošināt vispārējās valdības budžeta strukturālo deficītu 2014.gadā 1,0% no IKP, 2015.gadā 1,0% no IKP un 2016.gadā – 0,9% no IKP.

Pretcikliskas fiskālās politikas realizācija ir būtisks priekšnoteikums, lai Latvija ilgtspējīgi attīstītos. Vienlaikus šādas politikas realizācijas rezultātā no 2012.gada septembra Latvija ir vienlaicīgi izpildījusi visus Māstrihtas kritērijus un sākot no 2012.gada notiek aktīva gatavošanās, lai Latvija īstenotu tās stratēģisko mērķi – ieviest *euro* ar 2014. gada 1. janvāri. Māstrihtas kritēriju

izpilde ir kā kvalitātes zīmogs, ka valsts ekonomika spēj nodrošināt ilgtspējīgu izaugsmi, kas ir būtisks priekšnoteikums, lai palielinātu Latvijas ekonomiskās vides pievilcību ārvalstu investoriem. Tāpat, Latvija strādā pie normatīvās bāzes pielāgošanas, praktisko vadlīniju izstrādes *euro* ieviešanai, tiek veikta aktīva komunikācija tematisko semināru formātā, notiek praktiskie sagatavošanās darbi fiziskai naudas nomaīnai. 2013.gada 1.martā stājās spēkā *Euro* ieviešanas kārtības likums. Ņemot vērā paveikto, Latvijas valdība ir spējusi nākamā soli tuvāk *euro* ieviešanai un š.g. 4.martā vērsās ar iesniegumu EK un ECB ar lūgumu izvērtēt Latvijas atbilstību dalībai eirozonā.

Latvija arī turpmāk ir apņēmības pilna nodrošināt ilgtspējīgu Māstrihtas kritēriju izpildi, ko demonstrē Latvijas spēja ieviest precekliskas fiskālās politikas principus, esot vienai no pirmajām ES dalībvalstīm, kas ir pielāgojusi nacionālo likumdošanu ES līmeņa fiskālās disciplīnas principiem, uzturēt stabilu un labi funkcionējošu finanšu sektoru, nodrošināt efektīvu un caurskatāmu ES fondu apguvi, stingri uzraudzīt budžeta izdevumu pieaugumu, turpināt strukturālās reformas tādās jomās kā izglītība un zinātne, nodarbinātība, veselības aprūpe, valsts pārvalde, sociālā budžeta ilgtspēja un citās jomās.

Finanšu sektora stabilitātes nodrošināšana ir svarīgs nosacījums ekonomikas izaugsmes atjaunošanai. 2012. gadā tika turpināta finanšu sektora stabilitātes pasākumu īstenošana - veikti pasākumi banku kapitāla bāzes stiprināšanai un stingrāku likviditātes prasību noteikšanai, turpināts darbs pie valstij piederošo banku pārveides/pārdošanas, veikta sabiedrības informēšana finanšu pakalpojumu jautājumos un patērētāju tiesību aizsardzības regulējuma pilnveidošana patērētāju kreditēšanas jomā.

Latvija 2011. gada beigās sekmīgi noslēdza Aizdevuma programmu, īstenojot Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmu, un arī turpmāk ievieš LSAP noteiktos vidēja termiņa rīcības virzienus noteikto prioritāšu ietvaros: ekonomikas izaugsme, sociālā drošība un publiskās pārvaldes reformas.

Papildu tam, Latvija ir pārliecinoši nodemonstrējusi veiksmīgu atgriešanos starptautiskajos kapitāla tirgos – Latvija 2011. gada jūnijā sekmīgi emitēja 10 gadu eiroobligācijas 500 milj. ASV dolāru apmērā vēl pirms Aizdevuma programmas noslēguma, 2012. gada februārī emitēja 5 gadu obligācijas 1 miljarda ASV dolāru apmērā un, izmantojot īpaši labvēlīgu situāciju starptautiskajos finanšu tirgos, kā arī pozitīvas izmaiņas Latvijas kredītreitinga līmenī, 2012.gada decembrī pieņēma lēmumu atkārtoti atgriezties starptautiskajos finanšu tirgos ar vēl vienu obligāciju emisiju 1,25 mljrd. ASV dolāru apmērā ar septiņu gadu dzēšanas termiņu. Šo emisiju var uzskatīt par īpaši veiksmīgu darījumu, jo tajā tika fiksēta kupona likme 2,75%, kas ir vēsturiski zemākā vērtspapīru procentu likme, kopš Latvija veic publiskus aizņēmumus starptautiskajos finanšu tirgos, un emisijas brīdī zemākā likme salīdzinājumā ar līdzīgu valstu aizņēmuma likmēm, kā arī tā ir zemāka par Aizdevuma programmas finansējuma likmēm. Veiksmīgā atgriešanās starptautiskajos kapitāla tirgos apliecināja starptautisko finanšu tirgus dalībnieku, it īpaši investoru, augsto novērtējumu par paveikto Latvijas ekonomikā un uzticību valsts kredītspējai, kas nodrošina stabilu pamatu un pārliecību par Aizdevuma programmas sekmīgu pārfinansēšanu turpmākajos gados.

Konverģences programma kā politikas dokuments ir apstiprināta MK, prezentēta un apstiprināta atbilstošajās Saeimas komisijās. Konverģences programma un par to Latvijai sniegtie ES Padomes ieteikumi būs pamats turpmākajam darbam pie 2014. gada valsts budžeta sagatavošanas.

2. Ekonomiskā situācija

2.1. Ārējā ekonomiskā vide

Globālās ekonomikas izaugsme 2012. gadā kļuva lēnāka, īpaši izteiksmīgi to raksturo starptautiskās tirdzniecības apjomu rādītāja dinamika, kas liecina par vāju tirgus aktivitāti. Iemesls šim aktivitātes kritumam ir meklējams pieprasījuma pusē, kur attīstīto valstu patēriņu manāmi ietekmē visaptverošie parādu sloga mazināšanas procesi gan valdības, gan arī privātajā sektorā, kas, savukārt, rada nelabvēlīgus apstākļus valstīm, kuru izaugsme ir balstīta uz eksportu. Izaugsmes un parādu ilgtspējas sabalansēšana ir aktuāls jautājums visās lielākajās attīstītajās ekonomikās, akūtākās problēmas tiek risinātas ar diezgan intensīviem taupības pasākumiem, kas pērn radīja salīdzinoši spēcīgu aktivitātes kritumu. Lai arī ir manāmi pirmie uzlabojumi un izaugsme turpmākajos gados attīstītajās ekonomikās pieņemsies spēkā, tomēr, visdrīzāk, šī izaugsme būs pieticīgāka, nekā pirmskrīzes periodā.

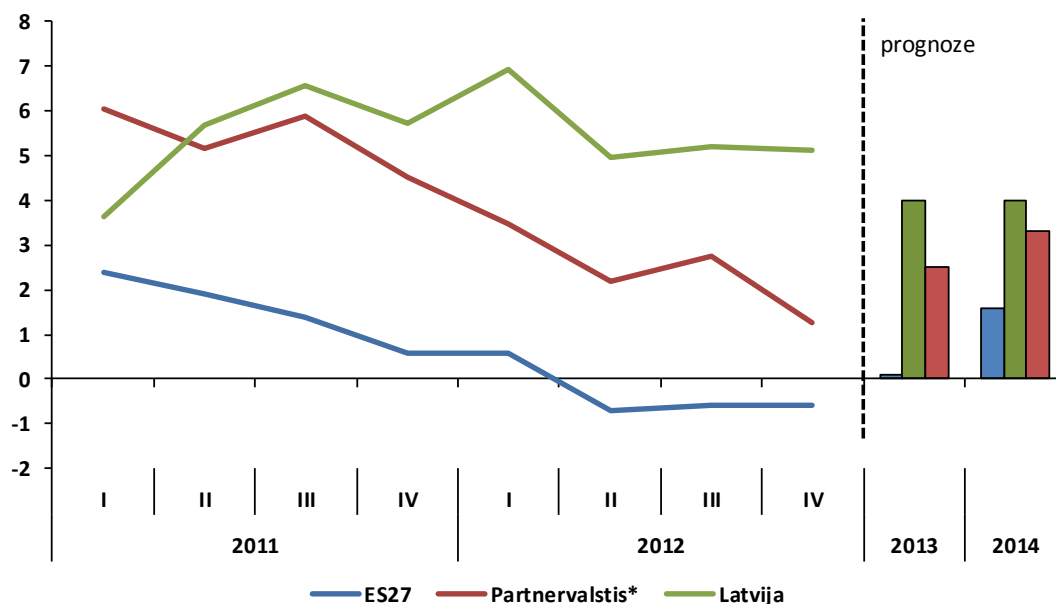
2.1. tabula Galvenie makroekonomiskie rādītāji, gada pieaugumi, %¹

	2011	2012	2013	2014
Globālā ekonomikas IKP pieaugums, %	3.9	3.2	3.5	4.1
Attīstīto valstu IKP pieaugums, %	1.6	1.3	1.4	2.2
Attīstības valstu IKP pieaugums, %	6.3	5.1	5.5	5.9
Starptautiskā tirdzniecība, %	5.9	2.8	3.8	5.5
Inflācija attīstītajās valstīs, %	2.7	2	1.6	1.8
Inflācija attīstības valstīs, %	7.2	6.1	6.1	5.5

Attiecībā uz Eiropu - riski ir mazinājušies, no dienas kārtības ir izzudis jautājums par eirozonas sašķelšanos un fokuss ir novirzījies uz valstu individuālajām nesabalansētībām. Liela uzmanība tiek pievērsta parādu ilgtspējai un nepieciešamajām reformām, lai sasniegtu stabilu parāda līmeni vai tā pakāpenisku samazinājumu. Uzkrātie parādi mazākā vai lielākā mērā skar visus tautsaimniecības dalībniekus un korekcijas parādu līmeņos neizbēgami noved pie īstermiņa ekonomikas aktivitātes krituma, kas arī izskaidro salīdzinoši vājo eirozonas ekonomikas sniegumu 2012. gadā un atbilstoši vadošo prognozēšanas institūciju viedoklim, šis process turpināsies arī 2013. gada pirmajā pusē. Nenoteiktība par ekonomikas stāvokli nākotnē negatīvi ietekmē arī mājtsaimniecību patēriņu un uzņēmumu lēmumus par darbības paplašināšanos, kas ir būtisks bremzējošs faktors attīstībā. Investīciju projektu atlikšana var radīt situāciju, kad ražojošā sektora attīstību ierobežos sasniegtie jaudu noslodzes limiti. Tas ir īpaši svarīgi tām valstīm, kas savas izaugsmes perspektīvas saista ar tekošā konta sabalansēšanu caur spēcīgu eksportu, un šī problēma ir aktuāla arī Latvijai. Pozitīvi gan tas, ka bilanču sakārtošana jau notiek un šobrīd ir redzami pirmie rezultāti – atgūstas ES konfidences rādītāji un uzlabojas finanšu tirgus uzticība. Gaidāms, ka reālās

¹ Datu avots: World Economic Outlook Update, January 23, 2013, International Monetary Fund. Interneta vietne: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/update/01/pdf/0113.pdf>

ekonomikas rādītājos tas gan atspoguļosies tikai 2014. gadā. Otrs nozīmīgs aspekts, kas šobrīd rada nozīmīgu risku attiecībā uz ES izaugsmes perspektīvām, ir nodarbinātība – atsevišķās valstīs, kur ir notikušas īpaši straujas ekonomikas korekcijas, bezdarbs ir pieaudzis līdz ļoti augstiem līmeņiem, bet augstam bezdarba līmenim ieilgstot, tam ir tendence kļūt par strukturālu bezdarbu, kas, savukārt, var būtiski ietekmēt izaugsmes perspektīvas arī ilgtermiņā. Arī šī jautājuma risināšana Eiropas Savienībā ir aktuāla un turpmākā eirozonas attīstība ir lielā mērā atkarīga no tā, cik veiksmīgi tiks ieviestas reformas, kas ir mērķētas uz darba tirgus stāvokļa uzlabošanu.

2.1.att. IKP pieaugums pret iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni; prognozētie gada pieaugumi, %²

Latvijas galveno tirdzniecības partneru izaugsme 2012. gadā bija būtiski spēcīgāka, nekā vidēji Eiropas Savienībā, ar ko arī ir izskaidrojama Latvijas ekonomikas noturība pret ārējās vides pasliktināšanos. Šī tendence turpināsies arī turpmākajos gados, partnervalstu izaugsmes prognozes ir noturīgi labas, vidējā termiņā Latvijas ekonomikas izaugsmes tempi tuvināsies partnervalstu izaugsmei. Kopumā labvēlīgā ārējās tirdzniecības vide ļaus nostiprināt Latvijas pozīciju kā vienai no visātrāk augošajām ekonomikām Eiropas Savienībā.

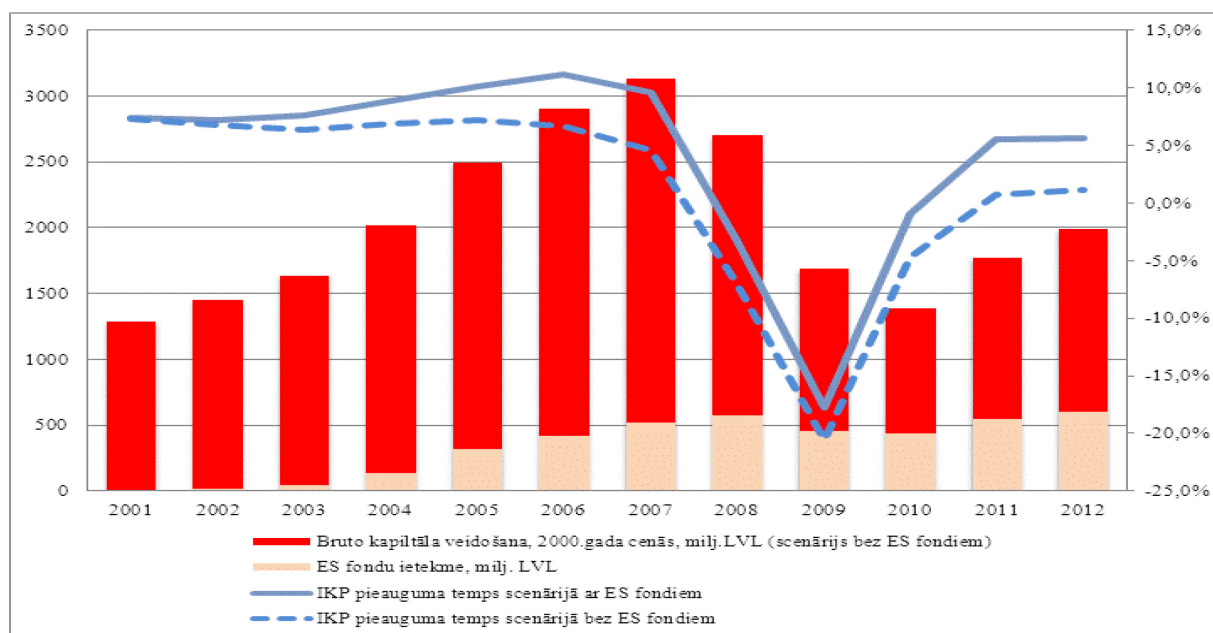
2.2. Pašreizējā ekonomiskā attīstība

Pēc 2008.-2009.gada ekonomiskās krīzes pārvarēšanas Latvijas ekonomikā jau kopš 2010.gada vidus turpinās izaugsme, kas 2011.gadā sasniedza 5,5% un 2012.gadā palielinājās līdz 5,6%, uzrādot straujāko kāpumu starp visām Eiropas Savienības valstīm. Ekonomiskās izaugsmes atjaunošanās pēc

² Agregētā partnervalstu (Igaunija, Lietuva, Krievija, Vācija, Polija, Zviedrija) vidējā izaugsme, svērta ar vidējo eksporta īpatsvaru 2012. gadā. Datu avots: European economic forecast - winter 2013, European Commission. Interneta vietne: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/european_economy/2013/pdf/ee1_en.pdf

pārdzīvotās krīzes bija saistīta gan ar tobrīd labvēlīgo situāciju ārējos tirgos, pasaules ekonomikai atgūstoties no finanšu krīzes, gan Latvijā veiktajiem ekonomikas stabilizācijas un iekšējās devalvācijas pasākumiem, kuru rezultātā lielāku īpatsvaru ekonomikā ieguva ražojošās un eksportējošās nozares. Ja iepriekšējos gados situācija ārējos tirgos bija Latvijas ekonomikai labvēlīga un veicināja pieprasījuma pieaugumu pēc Latvijas precēm, 2012.gadā spēcīgais ekonomikas pieaugums tika sasniegts, neskatoties uz lejupslīdi eirozonā, kas ir lielākais Latvijas eksporta tirgus. Augsti ekonomiskās izaugsmes tempi saglabājās līdz pat 2012.gada beigām un ceturtajā ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo ceturksni, Latvijas IKP palielinājās par 5,1%.

ES fondu ietekmes izvērtējums³ parāda, ka, kopš 2004.gada līdz 2012.gadam ES fondu investīciju īpatsvaram IKP palielinoties aptuveni par 1,9 procentpunktiem, arī ES fondu līdzekļi ir ievērojami veicinājuši valsts ekonomikas izaugsmi. Kohēzijas politikas finansējums 2007.–2013.gada plānošanas periodam ir visapjomīgākās publiskās investīcijas un pievienojušas savus procentu punktus ekonomiskās izaugsmes rādītājiem. Analīzes dati liecina, ka bez ES fondu ieguldījumiem IKP pieaugums 2012.gadā būtu par aptuveni 4,5 procentpunktiem zemāks (skat. 2.2. attēlu).

2.2.att. ES fondu ietekme uz investīcijām un reālā IKP izmaiņu tempu

Atšķirībā no iepriekšējiem gadiem, kad noteicošais ekonomiskās izaugsmes dzinējspēks bija eksports, 2012.gadā spēcīgo ekonomikas izaugsmi nodrošināja gan ārējais, gan iekšējais pieprasījums. Lielāko ieguldījumu izaugsmē deva tirdzniecības, apstrādes rūpniecības, būvniecības un transporta nozares, kas kopā veidoja vairāk nekā divas trešdaļas no IKP pieauguma. 2012.gadā ražošanas apjomi palielinājās praktiski visās apstrādes rūpniecības nozarēs, īpaši metālapstrādē, elektronisko ierīču, mašīnu un iekārtu ražošanā, ķīmisko produktu ražošanā, un apstrādes rūpniecība kopumā sasniedza 9,3% pieaugumu. Citas straujāk augošās nozares bija būvniecība, kas palielinājās par

³ Izvērtējuma metodoloģija ir pilnveidota, līdz ar ko informācija par ES fondu ietekmi uz makroekonomiskajiem rādītājiem atšķiras no informācijas, kas sniegta iepriekšējā ziņojumā

14,6%, tirdzniecība - 7,0%, informācijas un komunikāciju pakalpojumi – 8,9%, izmitināšanā un ēdināšanā – 10,8%.

Kopējos izaugsmes tempus mazināja sabiedriskā sektora nozares, kuru attīstību ierobežoja budžeta deficīta mazināšanas pasākumi. Arī ES fondu līdzekļu ietekme uz sabiedriskā sektora pievienotās vērtības izaugsmi 2012.gadā bijusi mērena – aptuveni 0,8 procentpunkti, kas skaidrojama ar sektora ietvaros realizēto projektu specifiku – lielākie ES fondu ieguldījumi atskaites periodā tika veikti izglītības iestāžu infrastruktūras un aprīkojuma modernizācijai un uzlabošanai, atbilstošas materiālās bāzes nodrošināšanai, veselības aprūpes centru un ģimenes ārstu tīkla attīstībai, neatliekamās medicīniskās palīdzības un stacionārās veselības aprūpes attīstībai, kā arī ES fondu administrācijas iestāžu darbības nodrošināšanai. Īstenotie projekti ietekmējuši darbaspēka pieprasījumu, taču galvenais investīciju efekts sagaidāms ilgtermiņā, palielinoties produktivitātei visās tautsaimniecības nozarēs. Savukārt vislielākā ES fondu pozitīvā ietekme uz pievienotās vērtības pieauguma tempu ir vērojama būvniecībā, palielinot sektora izaugsmes tempu par aptuveni 6,5 procentpunktiem, kas ir par 0,7 procentpunktiem vairāk nekā 2011.gadā. Ievērojamā ES fondu ietekme uz būvniecību ir skaidrojama ar būvniecības nozarē realizētiem projektiem pēdējo gadu laikā, kurus pamatā ir nodrošinājuši ES fondu finansētie inženierbūvniecības un sabiedriskā sektora ēku būvniecības un renovācijas darbu pasūtījumi. ES fondu investīcijas būtiski atbalstījušas arī privāto pakalpojumu sektora attīstību – ES fondu līdzekļu ieplūde 2012.gadā veicinājusi privātā sektora (t.sk. tirdzniecība un transports) pievienotās vērtības pieaugumu par aptuveni 5,3 procentpunktiem.

No IKP izlietojuma puses lielākais pieaugums bija vērojams investīcijās, kas 2012.gadā palielinājās par 12,3%, īpaši strauji palielinoties ieguldījumiem enerģētikā, metālizstrādājumu ražošanā, pārtikas rūpniecībā, transportā un uzglabāšanā. Pēc vairāku gadu pārtraukuma pozitīvu devumu IKP pieaugumā atkal deva neto eksports, preču un pakalpojumu eksportam augot vairāk nekā importam. Pozitīvu devumu izaugsmē 2012. gadā deva arī privātais patēriņš, kas palielinājās par 5,4%, savukārt sabiedriskais patēriņš līdz ar budžeta izdevumu ierobežošanu 2012.gadā saruka par 0,2%.

Kā būtisks izaugsmes avots arī 2012.gadā saglabājās preču un pakalpojumu eksports. Pateicoties vietējo ražotāju konkurētspējas pieaugumam un eksporta tirgu diversifikācijai, Latvijas preču eksporta vērtība 2012.gadā palielinājās par 15,4%, kas, ņemot vērā sarežģīto situāciju ārējā vidē, vērtējams kā ļoti atzīstams sniegums. Lielāko devumu kopējā eksporta pieaugumā nodrošināja lauksaimniecības un pārtikas produktu eksports, kas salīdzinājumā ar 2011.gadu palielinājās par 43,3%, kamēr metāla un tā izstrādājumu eksports auga par 11,4%, bet koksnes un koksnes izstrādājumu eksports - par 3,1%. Pozitīva ietekme uz eksporta palielinājumu bijusi arī ES fondu aktivitātēm, 2012.gadā veicinot eksporta apjoma pieauguma tempu par aptuveni 0,7 procentpunktiem. Tomēr jāatzīmē, ka Kohēzijas politikas finansējums sekmējis, galvenokārt, iekšējā tirgus attīstību un infrastruktūras uzlabošanu, tādēļ ES fondu investīciju ietekme uz eksportu bijusi mērena. Uzņēmumu eksportspēja Kohēzijas politikas ietvaros 2012.gadā tika veicināta ar tiešu atbalstu starptautiskam mārketingam un netieši – ar aktivitātēm, kuru mērķis ir celt uzņēmumu produkcijas kvalitāti un pievienoto vērtību.

ES fondu apguve pozitīvi ietekmēja arī algu pieaugumu. 2012.gadā ES fondu ieguldījums sekmējis vidējās nominālās darba samaksas pieauguma tempa palielinājumu par aptuveni 3,2 procentpunktiem, tādējādi radot privātā patēriņa pieauguma tempu veicinošu efektu aptuveni 4,3 procentpunktu apmērā. Turklāt privātā patēriņa pieaugums un pieprasījums pēc ārvalstu investīciju precēm (izejvielas, būvmateriāli utt.) stimulējis importa pieaugumu par 2,3 procentpunktiem.

Līdz ar straujo ekonomikas izaugsmi turpina uzlaboties arī situācija darba tirgū. Ekonomikā nodarbināto iedzīvotāju skaits 2012.gadā bija pieaudzis līdz 885,6 tūkstošiem un bija par 2,8% lielāks nekā pirms gada. Savukārt darba meklētāju īpatsvars atbilstoši darbaspēka apsekojuma datiem gada

laikā saruka par 1,3 procentpunktiem un veidoja 14,9% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Gada laikā turpināja samazināties arī reģistrētā bezdarba līmenis, 2012.gada decembra beigās noslīdot līdz 10,5% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Sagaidāms, ka vidējā termiņā būs vērojams mērens nodarbinātības pieaugums un izaugsme galvenokārt balstīsies uz produktivitātes pieaugumu, savukārt darba meklētāju īpatsvara samazināšanās tempu noteiks tautsaimniecības izaugsme un strukturālās izmaiņas. Pozitīva ietekme uz nodarbinātības dinamiku bijusi arī ES fondu investīcijām – 2012.gadā ES fondu projektu ieviešana palielinājusi nodarbināto skaita pieauguma tempu vidēji par 1,4 procentpunktiem. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ES fondu pozitīvā ietekme uz nodarbināto skaita izmaiņām palielinājusies par 0,4 procentpunktiem. Kopumā ES fondu ieviešanas ietvaros 2012.gadā ir radītas 2440 ilgtermiņa un 12 381 īstermiņa darba vietas.

Lai gan ekonomikā saglabājās augsti izaugsmes tempi, inflācijas dinamika 2012.gadā bija ar ievērojamu samazināšanās tendenci – gada inflācija samazinājās no 3,6 procentiem 2012.gada janvārī līdz 1,6 procentiem 2012.gada decembrī. Līdzīga dinamika bija arī gada vidējai inflācijai, kas gada laikā saruka no 4,4% līdz 2,3%, un Latvija jau no 2012.gada septembra izpilda Māstrihtas inflācijas kritēriju *euro* ieviešanai. Lielāko ietekmi uz patēriņa cenām 2012.gadā radīja importētā inflācija, kuru noteica energoresursu un neapstrādātās pārtikas cenu izmaiņas, kamēr pamatinflācija saglabājās konstanti zemā līmenī.

2.3. Makroekonomiskās attīstības scenārijs

Vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības scenārijs izstrādāts 2013. gada februārī, balstoties uz IKP ātro novērtējumu par 2012. gadu. Scenārijs precizēts 2013. gada martā, pēc pilnu datu saņemšanas par 2012. gadu. Vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības scenārijs veidots uz konservatīviem pieņēmumiem par ārējās vides attīstību un tajā izmantoti EK ziemas prognožu ārējās vides pieņēmumi.

Pēdējā gada laikā Latvijas ekonomika ir uzrādījusi ievērojamu noturību pret ārējās vides pasliktināšanos, kas skaidrojams gan ar krīzes laikā īstenotajām reformām un budžeta samazinājumu, kas ļāvis atgūt investoru uzticību un stiprināt Latvijas konkurētspēju, gan iekšējā pieprasījuma pakāpeniska atlabšanu. Makroekonomiskās attīstības scenārija ietvaros tiek pieņemts, ka uzlabojumi konkurētspējā arī turpmākajos ceturkšņos ļaus izvairīties no eirozonas krīzes negatīvas ietekmes. Tajā pašā laikā sagaidāms, ka situācija eirozonā turpinās stabilizēties un ar 2013. gada otro pusi izaugsme eirozonā pakāpeniski atkal kļūs pozitīva. Eirozonai atgriežoties pie pozitīvas izaugsmes, sagaidāms ārējā pieprasījuma pieaugums pēc Latvijas eksporta precēm un pakalpojumiem, kas veicinās arī Latvijas ekonomikas straujāku attīstību. Saskaņā ar EK ziemas prognozēm vidēji svērtā Latvijas tirdzniecības partneru izaugsme būtiski pārsniegs ES-27 vidējo pieaugumu, kas sniegs papildus stimulu Latvijas ekonomikas izaugsmei. Vienlaicīgi ar ekonomiskās situācijas uzlabošanos eirozonā gaidāms arī pasaules izaugsmes tempu palielinājums.

Saskaņā ar makroekonomiskās attīstības scenāriju Latvijas ekonomika arī vidējā termiņā saglabās savas pozīcijas un būs viena no straujāk augošajām ekonomikām ES. Ņemot vērā ieilgušo recesiju eirozonā un vienreizējās augstās lauksaimniecības ražas pozitīvās ietekmes izžušanu, īstermiņā sagaidāms IKP ceturkšņu pieauguma tempu samazinājums, bet ar 2013. gada otro pusi ceturkšņa pieauguma tempi atgriezīsies aptuveni 1% līmenī. Lai gan ceturkšņu pieauguma tempos gaidāms neliels samazinājums gada pirmajā pusē, bāzes efekta ietekmē Latvijas ekonomikas izaugsme 2013. gadā būs 4%, un vidējā termiņā Latvijas IKP pieaugums 4% apmērā būs līdzvērtīgs IKP potenciālajam pieaugumam.

2.2. tabula Izaugsme un ar to saistītie faktori

	EKS Kods	2012	2012	2013	2014	2015	2016
		milj. latu	Pieaugums %				
1. IKP 2000. gada cenās	B1*g	7488	5,6	4,0	4,0	4,0	4,0
2. IKP faktiskajās cenās	B1*g	15520		5,6	6,4	6,3	6,1
IKP pēc izlietojuma 2000. gada cenās							
3. Privātais patēriņš	P3	5153,3	5,4	4,1	4,0	4,0	4,0
4. Sabiedriskais patēriņš	P3	1051,4	-0,2	0,5	1,0	1,5	1,5
5. Kopējā pamatkapitālā veidošana	P51	1992,7	12,3	5,2	6,0	6,0	6,0
6. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	-132,7	-1,9	0,7	0,5	2,7	-1,9
7. Eksports	P6	4290,5	7,1	5,3	5,9	5,8	5,9
8. Imports	P7	4867,2	3,1	5,2	6,0	6,0	6,0
Ieguldījums IKP izaugsme							
9. Kopējais iekšzemes pieprasījums		-	6,8	4,3	4,5	4,6	4,6
10. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	-	-3,2	0,0	0,0	0,0	0,0
11. Preču un pakalpojumu ārējā sektora balance	B11	-	2,0	-0,3	-0,5	-0,6	-0,6

Vidējā termiņā privātā patēriņa pieaugums ir cieši saistīts ar iedzīvotāju ienākumu izmaiņām. Sagaidāms, ka prognožu periodā reālā privātā patēriņa izmaiņas būs līdzvērtīgas reālā IKP pieaugumam. Privātā patēriņa straujāku atjaunošanos ierobežos joprojām augstais bezdarba līmenis un joprojām augstais mājāsaimniecību parādu slogs. Augstais bezdarba līmenis bremzēs algu pieaugumu, un sagaidāms, ka darba algas izmaiņas vidējā termiņā nepārsniegs produktivitātes pieaugumu. Tomēr no 2013. gada Latvijā pakāpeniski tiek samazināts iedzīvotāju ienākumu nodoklis, kas palielinās iedzīvotāju ienākumus un sekmēs privātā patēriņa pieaugumu. Scenārija ietvaros tiek pieņemts, ka nav gaidāmas būtiskas izmaiņas mājāsaimniecību uzkrājumu līmenī un kreditēšanas tendencēs, kā rezultātā privātā patēriņa pieaugums faktiskajās cenās būs vienāds ar algu fonda izmaiņām.

Sabiedriskā patēriņa izmaiņas vidējā termiņā atspoguļos izvēlēto fiskālo politiku. Saskaņā ar Latvijas izvirzītajiem mērķiem vidējā termiņā Latvija turpinās ievērot izdevumu pieauguma ierobežojumus saskaņā ar Stabilitātes un Izaugsmes paktu, vienlaikus mazinot nodokļu slogu tautsaimniecībā. Tādējādi sabiedriskā patēriņa pieaugums vidējā termiņā būs būtiski lēnāks nekā IKP izaugsmes tempi.

Pēdējo divu gadu laikā Latvijā bija vērojams straujš investīciju pieaugums un kopš krīzes zemākā punkta investīciju apjoms palielinājies par 43,7%. Neskatoties uz šo izcilo pieaugumu, krīzes laikā kritums bija ļoti liels un 2012. gadā investīciju apjoms Latvijā bija tikai 2004. gada līmenī. Īstermiņā investīciju dinamiku ietekmēs komercbanku piesardzīgā kreditēšanas politika, bet privātā sektora investīcijas noteiks uzņēmēju nogaidošais noskaņojums attiecībā uz nākotnes perspektīvām, gaidot situācijas uzlabošanos eirozonā. Vidējā termiņā tiek prognozēts gan iekšējā, gan ārējā pieprasījuma pieaugums, kas kopā ar augstajiem jaudu noslodzes līmeņiem atsevišķās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs nozīmēs nepieciešamību pēc papildus investīcijām. Ņemot vērā zemo investīciju līmeni, paredzams, ka investīciju īpatsvars IKP turpinās palielināties, tomēr vidējā termiņā tas saglabāsies zem pirmskrīzes līmeņa.

Ārējais sektors

Pēc būtiskām tekošā konta svārstībām, ko noteica finanšu krīzes izraisītās ārējās nesabalansētības korekcijas, tekošais konts ir atgriezies Latvijas tautsaimniecībai atbilstošā ilgtspējīgā līmenī – jau otro gadu pēc kārtas tekošā konta saldo ir bijis tuvs sabalansētam ar nelielu deficītu. Ja straujās lejupslīdes laikā izmaiņas tekošajā kontā noteica ienākumu konta svārstības, tad pēdējos divos gados tekošā konta izmaiņas pamatā nosaka preču un pakalpojumu eksporta un importa izmaiņas. Neskatoties uz to, ka preču un pakalpojumu eksporta apjomi turpināja ievērojami pieaugt, 2012. gadā tekošais konts saglabāja nelielu deficītu -1,7% apmērā no prognozētā IKP, kas ir neliels uzlabojums salīdzinājumā ar 2011. gadu, kad deficīts veidoja 2,2% no IKP. Šāds tekošā konta deficīts nerada bažas par tā finansēšanu un ilgtspēju, jo to pilnībā nosedz ārvalstu tiešo investīciju ieplūdes Latvijā un no ES fondiem saņemto līdzekļu ieplūdes kapitāla kontā. Arī prognožu periodā (2013.-2016. gads) sagaidāms, ka tekošais konts būs tuvs sabalansētam, nelielu deficītu noteiks investīciju nepieciešamība tautsaimniecības izaugsmei.

Importa apjomi ir tieši atkarīgi no iekšzemes pieprasījuma, ko veido privātais un valdības patēriņš, investīcijas, kā arī eksporta, kas tieši ietekmē starppatēriņa preču importu. Lai arī salīdzinoši straujo importa pieaugumu 2012. gadā pamatā noteica kapitāla un starppatēriņa preču imports, tomēr gada otrajā pusē investīciju aktivitātes mazinājās, kad, pieaugošu ārējo risku rezultātā, uzņēmēji ieņēma nogaidošu pozīciju investīciju projektu realizēšanā.

Stabilizējoties situācijai pasaules ekonomikā, investīciju apjomi, lai arī lēnāk nekā iepriekš, turpinās pieaugt, ko, pirmkārt, noteiks nepieciešamība pēc lielākajām ražošanas jaudām produktivitātes celšanai, otrkārt, iesāktu investīciju projektu turpināšana. Investīciju pieaugumu papildus ietekmēs ES fondu plānošanas perioda beigu tuvošanās, kad līdzekļu apguves tempi, visticamāk, kļūs straujāki. Vienlaikus ienākumi no eksporta un situācijas uzlabošanās darba tirgū veicinās privātā patēriņa pieaugumu, kas, tādējādi, ņemot vērā lielo importa preču īpatsvaru patēriņa struktūrā, dos augšupvērstu efektu importa pieaugumā. Balstoties uz iepriekš minētajiem pieņēmumiem, prognozējams, ka preču un pakalpojumu imports faktiskajās cenās 2013. gadā palielināsies par 6,2%, bet 2014. gadā – par 7,0%.

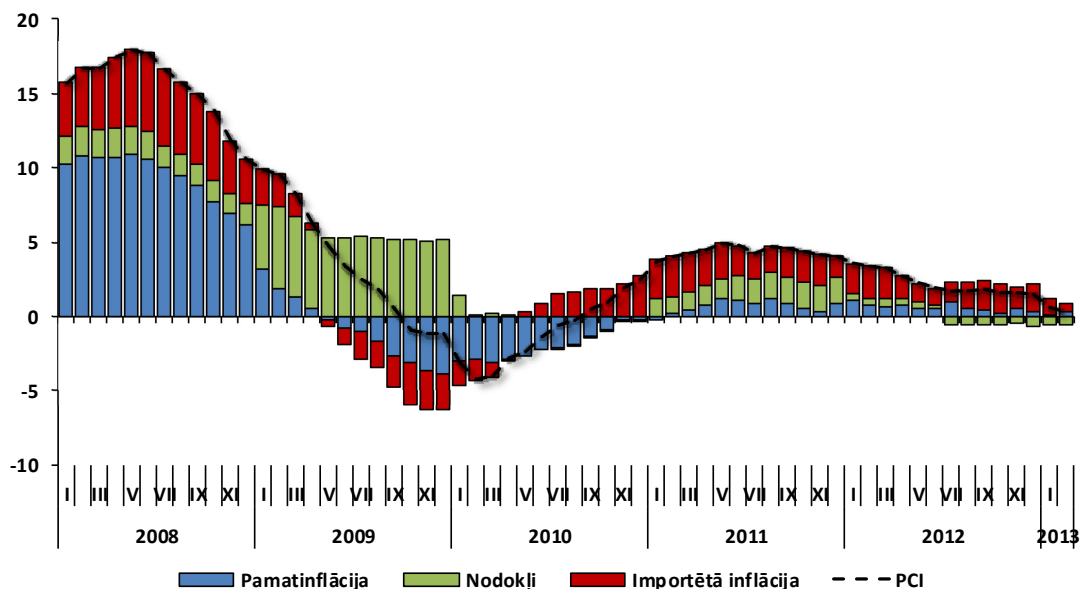
Neskatoties uz negatīvo ārējo fonu, ko pamatā noteica eirozonas valstu izaugsmes tempu palēnināšanās, Latvijas ražotāju uzlabotās konkurētspējas, eksporta tirgu diversifikācijas, kā arī vienreizēju faktoru rezultātā 2012. gadā eksporta apjomi turpināja palielināties un gada otrajā pusē sasniedza vēsturiski augstāko līmeni.

2013. gadā eksporta izaugsme būs cieši saistīta ar globālās ekonomikas attīstību. Lai arī EK publicētās prognozes par ekonomiskās situāciju Eiropā liecina, ka mazinājušies akūtie eirozonas valstu parādu krīzes radītie riski, prognozējams, ka ārējais pieprasījums 2013. gadā saglabāsies zemā līmenī. Saglabājoties vājam ārējam pieprasījumam, turpinās palielināties ārpuscenās konkurētspējas (eksporta kvalitāte, komplicētība u.c.) faktoru nozīme tirgus daļu palielināšanā. Ja iepriekš konkurētspējas pieaugums notika uz izmaksu samazināšanās rēķina, likvidējot plaisu starp atalgojumu un produktivitāti, ko noteica nozīmīgās korekcijas darba tirgū, turpmāk uz darbaspēka izmaksu samazināšanos balstītās konkurētspējas uzlabošanas iespējas ir izsmeltas. Tādēļ, lai turpmāk nodrošinātu Latvijas eksporta konkurētspēju, izšķiroša loma būs spējai palielināt produktivitāti, kvalitatīvi uzlabojot arī eksporta struktūru. Uzlabojot konkurētspēju ražotāji turpinās diversificēt preču un pakalpojumu klāstu un paplašināt eksporta tirgu ģeogrāfiju. Eksporta nozaru koksnes un metāla izstrādājumu eksporta apjomi pieaugums turpinās samazināties, jo, pirmkārt, tās ir vairāk pakļautas ārējai konjunktūrai, otrkārt, nozaru potenciāla izmantošana būs atkarīga no tā, cik veiksmīgi tiks risinātas nozaru iekšējās problēmas. Lielo nozaru izaugsmes palēnināšanās noteiks,

ka turpinās pieaugt mazo nozaru īpatsvars kopējā eksportā. Preču un pakalpojumu eksporta pieaugums faktiskajās cenās 2013. gadā tiek prognozēts 6,4% apmērā, bet 2014. gadā 7,0% apmērā.

Inflācija

2012. gads kopumā ir noslēdzies ar 2,3% gada vidējo inflāciju. Cenu dinamiku 2012. gadā raksturo vāja iekšējā tirgus ietekme uz patēriņa cenām un līdz ar to arī ir atbilstoši zema ietekme no pamatinflācijas uz gada inflāciju. Pārsvārā inflāciju radīja energoresursu cenu pieaugums, kas tiešā veidā atspoguļojās komunālo maksājumu tarīfos un degvielas cenās.

2.3. Patēriņa cenu dinamika, pret iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi, %

Cenu dinamiku Latvijā 2013. gadā noteiks samērā vājā ekonomikas attīstība ES, nodrošinot atbilstošu zemas inflācijas vidi. Paredzēt izmaiņas pasaules pārtikas cenu un energoresursu cenu dinamikā 2013. gadā nav pamata. Pamatinflācija 2013. gada pirmajā pusē vēl arvien turēsies zemā līmenī, savukārt 2013. gada otrajā pusē un 2014. gadā tā varētu atgriezties pie normāla pieauguma - aptuveni 2,5%, kas ir atbilstoši sabalansētai izaugsmei.

Jau kopš 2012. gada septembra Latvija izpilda Māstrihtas kritēriju, un ir sagaidāms, ka Latvijas gada vidējās inflācijas rādītājs būs zem atsauces vērtības visu 2013. gadu un uz novērtējuma brīdi. Pastāv liela varbūtība, ka Latvija būs valsts ar trešo zemāko inflāciju ES jeb viena no kritēriju nosakošajām valstīm.

Darba tirgus

Situāciju darba tirgū pašlaik nosaka Latvijas ekonomikas atgūšanās no krīzes un pēdējos gados vērojamā spēcīgā ekonomikas izaugsme. Tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits palielinās jau otro gadu pēc kārtas, un 2012.gadā tas ir pieaudzis par 2,8%, sasniedzot 885,6 tūkstošus. Neskatoties uz šo pieaugumu, strādājošo iedzīvotāju skaits joprojām ir būtiski mazāks nekā tika fiksēts 2007.gadā, kad bija sasniegti visu laiku augstākie nodarbinātības rādītāji. Atpaliecība no iepriekšējo gadu rādītājiem saistīta gan ar 2011.gadā veikto tautas skaitīšanu, kas uzrādīja lielāku iedzīvotāju skaita samazināšanos emigrācijas rezultātā, kas vēl nav iekļauta iepriekšējo gadu nodarbinātības datos, gan ar salīdzinoši lēno jaunu darba vietu veidošanās procesu,

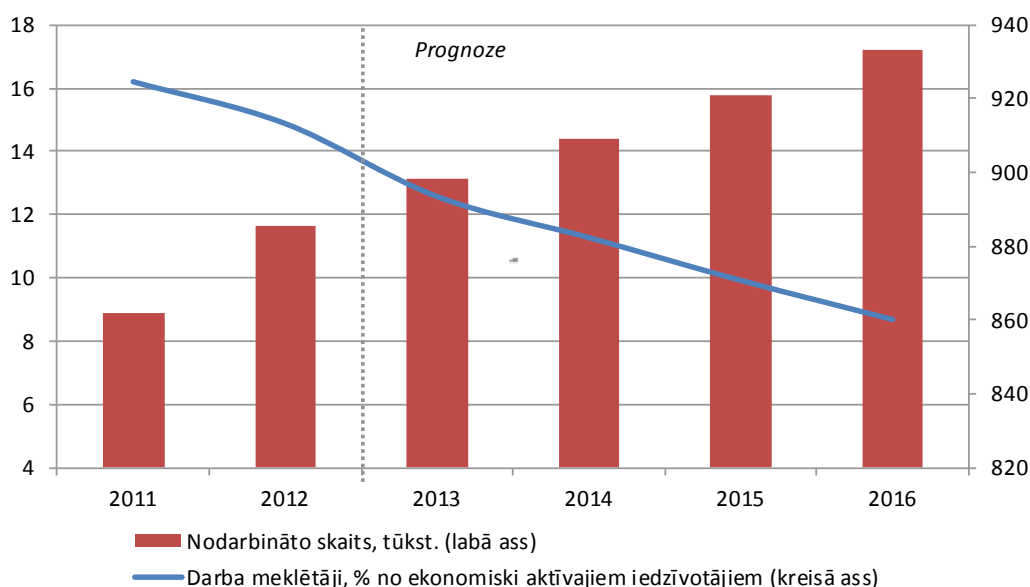
kad ekonomikas izaugsme tiek sasniegta, vairāk pateicoties produktivitātes, nevis nodarbinātības pieaugumam.

Nodarbināto iedzīvotāju skaits 2012.gadā audzis galvenokārt privātajā sektorā, kamēr sabiedriskajā sektorā aizņemto darba vietu skaits nav palielinājies, bet vispārējās valdības sektorā fiksēts samazinājums par 1,1%. Atšķirīgā strādājošo skaita dinamika izriet no krīzes laikā piedzīvotajām izmaiņām, kad privātā sektora uzņēmēji deva priekšroku darba vietu skaita, nevis darba samaksas samazināšanai, kamēr sabiedriskajā sektorā vairāk tika samazināta darba samaksa. Pašlaik notiek atgriešanās pie iepriekšējo gadu nodarbinātības struktūras ar lielāku privātā sektora īpatsvaru, kuru stimulē arī zema darba samaksas līmenis vispārējās valdības sektorā.

Palielinoties nodarbinātībai, darba meklētāju īpatsvars 2012.gadā ir samazinājies līdz 14,9% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, kas ir par 1,3 procentpunktiem mazāk nekā 2011.gadā. Lai gan kritums nav pārāk straujš, papildus pozitīvs faktors ir tas, ka bezdarba līmeņa samazināšanās ir sasniegta vienlaikus ar darbaspējas vecuma iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes palielināšanos. Lai gan kopējais iedzīvotāju skaits 15-74 gadu vecuma grupā ir sarucis par 1,3%, ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits 2012.gadā audzis par 1,3%, atspoguļojot situācijas uzlabošanos darba tirgū, kad darba meklētāju rindās atgriežas cilvēki, kas iepriekš bija atmetuši cerības atrast darbu.

Arī tuvākajos gados situāciju darba tirgū turpinās pozitīvi ietekmēt ekonomikas izaugsme – nodarbināto iedzīvotāju skaits turpinās palielināties un darba meklētāju īpatsvars saruks. Tomēr šīs izmaiņas nebūs straujas un 2013.gadā nodarbinātības pieaugumu palēninās eirozonas ekonomiskās lejupslīdes izraisītie lēnākie Latvijas ekonomikas izaugsmes tempi. Situāciju jūtāmāk sāks ietekmēt arī darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās, un arī pēc 2013.gada nodarbināto iedzīvotāju skaita pieaugums būs mērens. Bezdarba līmeņa samazināšanos tuvākajos gados vājinās arī izmaiņas darbaspējīgo iedzīvotāju vecuma struktūrā, kad, samazinoties ekonomiski mazāk aktīvo jauniešu (15-24 gadi) īpatsvaram starp visiem darbaspējas vecuma iedzīvotājiem, palielināsies kopējais ekonomiskās aktivitātes līmenis.

Paredzams, ka 2013.gadā tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits palielināsies par 1,4%, kamēr trīs nākamajos gados tas augs vidēji par 1,3% gadā. Līdz ar to IKP pieaugumu, tāpat kā iepriekšējos gados, vairāk nodrošinās produktivitātes, nevis strādājošo skaita pieaugums.

2.4. att. Nodarbinātība un bezdarbs 2011.–2016.gadā

Līdz ar nodarbinātības pakāpenisku paaugstināšanos bezdarba līmenis vidējā termiņā pazemināsies, ko papildus ietekmēs arī darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās, tostarp emigrācijas rezultātā. 2013.gadā sagaidāma darba meklētāju īpatsvara samazināšanās līdz 12,6% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, bet jau no 2015.gada bezdarba līmenis būs samazinājies zem 10%. Vienlaikus ar kopējā bezdarba līmeņa samazināšanos saglabāsies salīdzinoši liels ilgstošo bezdarbnieku skaits un augsts to īpatsvars starp visiem bezdarbniekiem, norādot uz pieprasījuma un piedāvājuma neatbilstību darba tirgū un strukturālā bezdarba riskiem, kas perspektīvā var izraisīt kvalificēta darbaspēka trūkumu atsevišķās profesijās un nozarēs.

Ekonomiskās krīzes laikā uzņēmumiem būtiski samazinot strādājošo skaitu, racionalizējot darba procesus un ieviešot jaunas tehnoloģijas, kopš 2010. gada tautsaimniecībā ir atsācies produktivitātes pieaugums. Paredzams, ka produktivitātes pieaugums pēdējos divos gados sasniegtajos tempos saglabāsies arī laika posmā līdz 2016.gadam. Pēdējos četros gados produktivitāte tautsaimniecībā ir augusi straujāk par strādājošo reālo darba samaksu, veicinot Latvijas konkurētspējas pieaugumu ārējos tirgos, un sagaidāms, ka arī turpmākajos gados darba samaksas pieaugums nepārsniegs produktivitātes pieaugumu.

2.4. Dalība Valūtas kursa mehānismā II

Latvija pievienojās Valūtas kursa mehānismam II 2005. gada 2. maijā, vienpusēji apņemoties ievērot pieļaujamās valūtas kursa svārstību robežas $\pm 1\%$ ap centrālo paritātes kursu (1 EUR = 0.702804 LVL). LB turpinās īstenot pašreizējo fiksēta valūtas kursa politiku līdz Latvijas uzņemšanai Ekonomikas un monetārajā savienībā.

Fiskālā konsolidācija un veiktās strukturālās reformas ir ļāvušas pārstrukturēt un līdzsvarot ekonomiku, novēršot iepriekšējos straujās izaugsmes gados uzkrāto nesabalansētību. Tautsaimniecība sāka atgūties no recesijas jau 2010. gadā, bet kopš 2011. gada Latvijā vērojama veselīga un strauja izaugsme. ES/SVF vadītā Aizdevuma programma, kas palīdzēja atjaunot uzticību finanšu tirgos, veiksmīgi noslēdzās 2011. gada beigās. 2012. gadā Latvija sekmīgi emitēja obligācijas starptautiskajos tirgos, ilgtermiņa un arī īstermiņa procentu likmēm sasniedzot jaunus vēsturiski zemākos līmeņus.

Latvijas izvēlēta krīzes pārvarēšanas stratēģija ir izrādījusies veiksmīga un tautsaimniecība ir pietiekami elastīga, lai dažu gadu laikā atgūtu konkurētspēju un pārtaptu no krīzes skartas valsts par vienu no straujāk augošajām ekonomikām Eiropā. Latvijai augsts ekonomikas pieauguma temps turpinājās arī 2012. gadā neskatoties uz to, ka eirozonā kopumā 2012. gadā bija recesija.

Kas attiecas uz politisko apņemšanos, atrodoties VKM II, veikta apjomīga fiskālā konsolidācija un strukturālās reformas, lai koriģētu pagātnē izveidoto nesabalansētību un veicinātu makroekonomisko stabilitāti un izaugsmi. Kopš 2008. gada veiktas ievērojamas fiskālās korekcijas un strukturālās reformas, savukārt 2013. gada janvārī Latvija pieņēma FDL, lai nodrošinātu fiskālo ilgtspēju arī turpmāk un neatkārtotu procikliskās fiskālās politikas kļūdas. Latvijas valdības īstenotie pasākumi sekmēja darba samaksas dinamiku, kas veicināja ekonomiskās vides ilgtspēju. Pēdējos gados notikusī izmaksu optimizācija un darba ražīguma paaugstināšana veicinājusi darba samaksas un ražīguma kāpuma atšķirības samazināšanos. Notikusi relatīvā cenu līmeņa korekcija, panākot būtisku inflācijas mazināšanos. 2013. gada janvārī Latvijā bija 3. zemākā gada inflācija starp ES dalībvalstīm. Preču tirgus cenu gaidas neliecina par cenu korekciju palielinājuma virzienā, savukārt iekšzemes pieprasījuma izaugsme ir mērena. Vidējā termiņā, turpinoties sabalansētai ekonomikas izaugsmei, darba tirgus elastīgums ļaus saglabāt zemu inflāciju veselīgas un salīdzinoši

straujas ekonomiskās izaugsmes apstākļos. Pirms krīzes vērojamā tekošā konta nesabalansētība tika ātri novērsta, un tā bilance atgriezās ilgtspējīgā līmenī. Ierobežotu tekošā konta deficītu arī turpmāk ļaus saglabāt atgūtā eksporta konkurētspēja un turpmāks Latvijas eksporta tirgus daļu pieaugums galvenajās tirdzniecības partnervalstīs.

LB monetārās politikas instrumenti pēdējo gadu laikā ir tikuši harmonizēti un kopumā ir līdzīgi ECB izmantotajiem. Ņemot vērā lata piesaisti *euro*, LB likviditāti nacionālajā valūtā piedāvā ierobežotā apjomā, lai nodrošinātu monetārās bāzes pilnīgu segumu ar ārvalstu valūtu un zelta rezervēm, un kredītiestādes izmanto ārvalstu valūtas intervences LB, lai iegūtu ilgtermiņa resursus no centrālās bankas nacionālajā valūtā. Pēc pievienošanās EMS Latvija sāks izmantot visu ECB monetārās politikas instrumentu klāstu.

Iekšzemes cenu spiedienam samazinoties, 2012. gadā LB divos piegājienos samazināja refinansēšanas likmi no 3.5% līdz 3 un līdz 2.5%. Procentu likme noguldījumu iespējai uz nakti tika samazināta no 0.25% līdz 0.05%, bet noguldījumu iespējas uz 7 dienām likme tika samazināta attiecīgi no 0.375% līdz 0.075%. Aizdevumu iespējas uz nakti procentu likme, aizdevumu izmantojot ne vairāk kā 5 darba dienas iepriekšējās 30 dienās, tika samazināta trijos soļos no 7.5% līdz 3.0%. 2012. gada sākumā LB par vienu procenta punktu samazināja rezervju normu: banku saistībām ar termiņu ilgāku par diviem gadiem – no 3% uz 2%, bet pārējām rezervju bāzē ietvertajām saistībām – no 5% un 4%.

Par riska uztveres mazināšanos finanšu tirgos liecina lata naudas tirgus procentu likmju tuvošanās atbilstošajām *euro* naudas tirgus procentu likmēm (2013. gada marta pirmajā nedēļā 6 mēnešu RIGIBOR indekss bija samazinājies līdz 0.70%, 3 mēnešu RIGIBOR indekss – līdz 0.47%). 2012. gada decembrī Latvija emitēja 7 gadu obligācijas 1.25 miljardu ASV dolāru apmērā ar vidējo ienesīguma likmi 2.889%, kas ir vēsturiski zemākā vērtspapīru ienesīguma procentu likme kopš Latvija veic publiskus aizņēmumus starptautiskajos finanšu tirgos. Emisijas uzcelojums virs attiecīgā termiņa ASV valdības vērtspapīriem bija 188 bāzes punkti. Latvijas atgūtā piekļuve starptautiskajiem finanšu tirgus resursiem ļāva Latvijai pirms termiņa atmaksāt visu atlikušo SVF kredītu, kas bija daļa no Aizdevuma programmas. Savukārt vietējā tirgū emitētās latu 10 gadu obligācijas vidējā likme samazinājās no 5.30% 2012. gada aprīlī līdz 3.20% 2012. gada oktobra beigās.

2.3. tabula LB gada vidējās īstermiņa (starptanku tirgus 3-mēnešu procentu likme) un ilgtermiņa (valdības 10-gadu obligāciju peļņas likme) procentu likmes prognoze

	2013	2014	2015	2016
Īstermiņa likme (%)	0.25	0.35	0.60	1.00
Ilgtermiņa likme (%)	3.20	3.30	3.40	3.50

LB neprognozē nominālo kursu attīstību. Pieņemot, ka individuālu valūtu nominālā kursa vērtības saglabājas līdzšinējā līmenī (2013. gada februāra līmenī), 2013. gada lata nominālais efektīvais kurss būtu par 0.2% augstāks nekā vidēji 2012. gadā; 2014. gadā pret iepriekšējo gadu – 0%.

3. Strukturālo reformu ietekme uz tautsaimniecību un valsts finansēm

Lai sasniegtu vispārējās valdības budžeta mērķus, tajā pašā laikā nodrošinot apstākļus ekonomikas izaugsmei vidējā termiņā, Latvijas valdība turpina īstenot strukturālās reformas šādos galvenajos virzienos:

- Finanšu stabilitāte
- Konkurētspējas veicināšana
- Sabalansēta sociālā sistēma un nodarbinātība
- Veselības aprūpe
- Izglītība un zinātne

Konverģences programmā iekļautās reformas ir vērstas gan uz izaugsmes veicināšanu, gan budžeta līdzekļu efektīvāku izmantošanu, nodrošinot budžeta deficīta samazināšanu. Konverģences programmā iekļautajām strukturālajām reformām būs tieša ietekme uz Latvijas tautsaimniecības attīstību un valsts finansēm. Tomēr, ņemot vērā, ka atsevišķās reformu jomās vēl notiek aktīvas diskusijas par optimālākajiem risinājumiem un konkrēti lēmumi vēl nav pieņemti, šobrīd nav iespējams aprēķināt pilnīgu un precīzu visu reformu ietekmi uz ekonomiku un valsts finansēm. Jāatzīmē, ka reformu īstenošanā liela nozīme ir pieejamajam ES fondu finansējumam.

Plašāk strukturālo reformu virzieni, kā arī plānotie pasākumi 2013.-2016. gadam, ir aprakstīti NRP.

Sadaļa ir sagatavota, izmantojot no Valsts kancelejas un nozaru ministrijām saņemto informāciju.

3.1. Finanšu stabilitāte

Fiskālās disciplīnas stiprināšana. Pasākuma mērķis ir nacionālā tiesiskā regulējuma stiprināšana, lai nodrošinātu ilgtspējīgas, pretcikliskas fiskālās politikas veidošanu, stiprinot vidēja termiņa budžeta plānošanu, kā arī paredzot skaidrus nosacījumus fiskālo mērķu definēšanai. No 2013.gada 6.marta ir spēkā FDL un vidēja termiņa budžeta ietvara likums 2014.-2016.gadam tiks izstrādāts saskaņā ar FDL prasībām. FDL un vidējā termiņa budžeta ietvara likuma ikgadējas izstrādes ietekme uz valsts budžetu, kā arī uz tautsaimniecību ir vērtējamā kā būtiska, jo paredz pretciklisku fiskālo politiku, fiskālās disciplīnas ievērošanu un vidēja termiņa budžeta plānošanu, kas ilgtermiņā nodrošinās stabilu un ilgtspējīgu valsts finanšu attīstību. Stingrāka fiskālā regulējuma rezultātā tiks nodrošināta valsts finanšu stabilitāte ilgtermiņā un sekmēta vispārējās valdības budžeta deficīta un valsts parāda apmēra atbilstība Māstrihtas kritērijiem un Stabilitātes un izaugsmes pakta prasībām. Jaunais fiskālais regulējums paredz arī finanšu rezervju uzkrāšanu krīzes situācijām, kas ļaus nodrošināties ar iekšējiem finanšu resursiem un mazinās nepieciešamību veikt aizņēmumus ārējos finanšu tirgos. Tāpat ir svarīgi atzīmēt, ka fiskālās politikas plānošana vidējā termiņā nozīmē paredzamu nodokļu un valsts budžeta izdevumu politiku, rada prognozējamu uzņēmējdarbības vidi, tādējādi atvieglojot gan vietējo, gan ārvalstu uzņēmēju darbības plānošanu un ilgtermiņa lēmumu pieņemšanu.

Sociālās apdrošināšanas sistēmas attīstība. Pasākuma mērķis ir nodrošināt sociālās apdrošināšanas sistēmas stabilitāti vidējā un ilgtermiņā. Pasākums paredz sociālās apdrošināšanas sistēmas izdevumu pārstrukturēšanu, lai pielāgotos demogrāfiskajām tendencēm un nodrošinātu

sistēmas ilgtspēju. Lai nodrošinātu iepriekšminēto mērķu sasniegšanu, 2012.gadā stājās spēkā grozījumi likumā „Par valsts pensijām” paredzot šādas būtiskākās izmaiņas:

- Pensionēšanās vecuma pakāpeniska paaugstināšana līdz 65 gadiem ar 2014.gada 1.janvāri: katru gadu par 3 mēnešiem līdz tiks sasniegti 65 gadi 2025.gadā. Fiskālā ietekme: ietaupījums 2014.gadā 7,9 milj.latu (11,3 milj. euro) un 2015.gadā 17,0 milj.latu (24,2 milj. euro);
- Vienlaicīgi ar pensionēšanās vecuma paaugstināšanu, priekšlaicīgās pensionēšanās vecuma paaugstināšana sākot ar 2014.gada 1.janvāri. Fiskālā ietekme: ietaupījums 2014.gadā 1,3 milj.latu (1,8 milj. euro) un 2015.gadā 2,7 milj.latu (3,8 milj. euro);
- Minimālā apdrošināšanas stāža palielināšana tiesībām uz valsts vecuma pensiju līdz 15 gadiem, sākot ar 2014.gada 1.janvāri, un līdz 20 gadiem, sākot ar 2025.gada 1.janvāri. Fiskālā ietekme: ietaupījums 2014.gadā 0,1 milj.latu (0,1 milj. euro) un 2015.gadā 0,3 milj.latu (0,4 milj. euro);
- Sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta atslogošana no tam neraksturīgām (ar sociālās apdrošināšanas iemaksām nesegtām) izmaksām – piemaksas pie vecuma un invaliditātes pensijām, to izmaksu virzot uz valsts pamatbudžetu, sākot ar 2014.gadu.

Tāpat 2012.gadā tika pieņemti grozījumi Valsts fondēto pensiju likumā, paredzot, ka sociālās apdrošināšanas iemaksu likme valsts fondēto pensiju shēmā 2013.gadā ir 4%, 2014.gadā ir 4%, 2015.gadā ir 5%, 2016.gadā un turpmāk – 6%. Saistībā ar iemaksu likmes valsts fondēto pensiju shēmā palielināšanu, salīdzinot ar 2012.gadā noteikto iemaksu likmi (2%), sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts speciālajā budžetā pret 2012.gada budžetā plānoto samazinātos par 59,7 milj. latu (85,0 milj. euro) 2013.gadā, 93,3 milj. latu (132,8 milj. euro) 2014.gadā un 130,3 milj. latu (185,4 milj. euro) 2015.gadā.

3.2. Konkurētspējas veicināšana

3.2.1. Uzņēmējdarbības vide, t.sk. valsts pārvaldes modernizācija

Administratīvo šķēršļu mazināšana. Pasākuma mērķis ir sadarbībā ar uzņēmējiem pilnveidot uzņēmējdarbības vides regulējošo normatīvo aktu bāzi un attīstīt uzņēmēju vajadzībām atbilstošus elektroniskos pakalpojumus. 2012. gadā veikti šādi nozīmīgi pasākumi:

- Ieviesta uzņēmumu elektroniskā reģistrēšana Komercreģistrā ar portāla www.latvija.lv starpniecību, uzņēmēja e-iesniegums arī ietver pieteikšanos nodokļa maksātāja statusa iegūšanai VID, līdz ar to uzņēmējdarbību var uzsākt jau nākamajā dienā;
- Saeimā 3.lasījumā tiek skatīts Būvniecības likumprojekts, kas paredz samazināt būvniecības procesa ilgumu.
- Ieviesta e-kase – uzņēmumiem nav jāsniedz izziņas valsts iestādēs par veikto nodokļu, nodevu un maksas pakalpojumu nomaksu, tāpat, pateicoties līdz šim vienkāršotajām prasībām nodokļu jomā samazinājies uzņēmējiem nodokļu nomaksai nepieciešamais laiks no 290 līdz 260 stundām;
- Saīsināts komersanta reģistrēšanas laiks VID pievienotās vērtības nodokļa maksātāju reģistrā no 10 darbdienām uz 5 darbdienām, saskaņā ar izmaiņām *Pievienotās vērtības nodokļa likumā*, kas stājās spēkā 2013.gada 1.janvārī;
- Lai uzņēmējiem radītu visās pašvaldībās vienādas prasības reklāmas izvietojuma un ekspluatācijas jomās publiskajā ārtelpā, kā arī samazinātu administratīvo slogu šī pakalpojuma saņemšanā, 2012.gadā tika apstiprināti un stājās spēkā noteikumi, kas nosaka vienotu reklāmas atļauju saņemšanas kārtību reklāmas izvietojumam publiskās vietās.

2013. gadā sadarbībā ar uzņēmējiem tiek turpināts darbs pie uzņēmējdarbības vides regulējošo normatīvo aktu bāzes sakārtošanas, piemēram, šķīrējtiesu regulējuma ieviešanas, jaunu e-pakalpojumu un vienas pieturas aģentūras principa nodrošināšanas būvniecības un nekustamā īpašuma jomās.

Uzņēmējdarbības infrastruktūras attīstība. Pasākuma mērķis ir valsts un pašvaldību infrastruktūras sakārtošanas programmas īstenošana, lai veiktu investīcijas uzņēmējdarbības atbalsta infrastruktūras attīstībā un tādējādi sekmējot uzņēmējdarbības attīstību un darba vietu radīšanu pašvaldību teritorijās. Programmas ietvaros tiks atbalstīta industriālo zonu izveide un atjaunošana, paplašināšana un publiskās infrastruktūras pielāgošana investīciju piesaistei apstrādes rūpniecībā, t.sk. publiskās infrastruktūras attīstība un atbalsts nepieciešamo inženierkomunikāciju pieslēgumu izveidei nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centros. 2013.gadā tiks izstrādāti kritēriji atbalsta piešķiršanai pašvaldībām projektu īstenošanai, lai reģionālas un nacionālas nozīmes attīstības centru pašvaldības no 2014.gada varētu pieteikties finansējumam industriālo zonu attīstībai.

Darbspēka nodokļu mazināšana. Pasākuma mērķis ir paaugstināt Latvijas uzņēmēju konkurētspēju, samazinot darbspēka nodokļu slogu līdz pārējo Baltijas valstu līmenim. 2012.gada 24.maijā pieņemti grozījumi likumā „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”, kas paredz, ka trīs gadu laikā iedzīvotāju ienākumu nodokļa likme tiks samazināta par pieciem procentpunktiem – no 25% līdz 20%. 2013.gadā iedzīvotāju ienākuma nodokļa pamatlíkme líkme ir 24%, no 2014.gada - 22%, bet 2015.gadā – 20%. Izmaiņu íetekme ir íeņēmumu no iedzīvotāju ienākumu nodokļa samazinājums par 30,5 milj. latu (43,4 milj. euro) 2013.gadā, par 98,1 milj. latu (139,6 milj. euro) 2014.gadā un par 173,3 milj. latu (246,6 milj. euro) 2015.gadā. 2012.gada 6.novembrī pieņemti "Noteikumi par mēneša neapliekamā minimuma un nodokļa atvieglojuma apmēru iedzīvotāju ienākuma nodokļa aprēķināšanai", kuros paredzēts, ka ar 2013.gada 1.jūliju iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojuma par apgādībā esošu personu apmērs būs 80,0 lati (113,8 euro) mēnesī. Fiskālā íetekme ir íeņēmumu samazinājums par 3,4 milj. latu (4,8 milj. euro) 2013.gadā, par 7,6 milj. latu (10,8 milj. euro) 2014.gadā, par 6,9 milj. latu (9,8 milj. euro) 2015.gadā un par 7,6 milj. latu (10,8 milj. euro) 2016. gadā. Lai mazinātu sociālo nevienlīdzību, 2014.gada budžeta procesa íetvaros, ņemot vērā valsts budžeta fiskālās iespējas, tiks skatīti jautājumi par minimālās mēneša darba samaksas, ar nodokli neapliekamā minimuma un atvieglojuma par apgādībā esošu personu paaugstināšanu.

Ēnu ekonomikas apkarošana. Ēnu ekonomika íetelmē ne tikai valsts budžeta íeņēmumus, bet arī kropļo uzņēmējdarbības vidi, galvenokārt radot nevienlīdzīgus konkurences apstākļus uzņēmēju starpā. Attiecīgi šīs problēmas risināšana ir jāpastiprina, izstrādājot arvien jaunus priekšlikumus ēnu ekonomikas apkarošanai. 2010.gadā tika sagatavots Plāns. Plāns vairakkārt ir precizēts un papildināts ar jauniem pasākumiem. Plānā ir noteikti galvenie virzieni ēnu ekonomikas apkarošanai: administratīvā sloga mazināšana, efektīvāka kontrolējošo íestāžu darbības nodrošināšana, sankciju piemērošana, sadarbība ar sociālajiem partneriem, uzņēmējdarbības pārejas veicināšana no neregistrētās uz reģistrēto ekonomiku un atbalsts godīgajiem uzņēmējiem u.c. Kopā Plānā šobrīd ir íekļauti 66 pasākumi, no kuriem uz 2013.gada 1.janvāri bija ízpildīti pilnībā 63 pasākumi un 3 pasākumu ízpilde turpinās.

2013.gadā plānots pabeigt vairākus íesāktos uzdevumus, kas nav íekļauti minētajā Plānā, bet tika íidentificēti, vērtējot dažādus nodokļu aspektus. Tiks uzlabota uzņēmumu reģistrācijas kārtība, t.i., tiks mazinātas iespējas reģistrēt uzņēmumus tādām personām, kuras iepriekš ir nodarbojušās ar uzņēmējdarbību un radījušas zaudējumus valsts ekonomikā, vienlaikus lielāka vērība tiks pievērsta reģistrēšanas procesā arī tajos gadījumos, kad uzņēmumam kā juridisko adresi norādís riska adresi. Pēc būtības šie pasākumi mazinās „fiktívo” uzņēmumu rašanos, kuri lielākoties tiek dibināti dalíbai nodokļu krāpšanas shēmās, tādējādi samazinot nodokļu izkrāpšanas riskus (samazināsies no valsts

budžeta atmaksātais nodokļu apjoms). Īpaša uzmanība tiks pievērsta cīņai ar tiem nodokļu maksātājiem, kuri nodokļu jomā esošo regulējumu nepiemēro atbilstoši tā ekonomiskai būtībai, piemēram, nepamatoti aizdevumi uzņēmuma valdes locekļiem u.c. Šobrīd tiek vērtēts, kā veidot nodokļu regulējumu gadījumos, kad uzņēmumā visus darbus veic valdes locekļi, bet nevienam no tiem netiek noteikta darba samaksa. Lielāka uzmanība tiks pievērsta tam, lai visi ieņēmumi būtu reģistrēti tirdzniecības vai pakalpojumu sniegšanas vietās, t.i., pastiprinātas prasības kases aparātu, kases sistēmu, specializēto ierīču vai iekārtu izmantošanā.

Pēc veiktajiem aprēķiniem, no 2014.-2016. gadam plānots papildus iekasēt 28 milj. latu, veicot ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumus.

Papildus ieņēmumi no ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumiem, milj. latu

Pasākums	PVN	IIN	SOC*	UIN	KOPĀ
2014	9,2	4,8	6,0	3,0	23,0
2015	11,2	4,6	6,3	5,0	27,1
2016	11,8	4,7	6,2	5,3	28,0

* VSAOI bez fondētajām

2012.gada laikā veikti un tiek turpināti vairāki nozīmīgi pasākumi, kā piemēram:

- 2011.gada 15.decembrī stājās spēkā Fizisko personu mantiskā stāvokļa un nedeklarēto ienākumu deklarēšanas likums. Līdz 2012.gada 31.decembrim VID iesniegtas 132 033 mantiskā stāvokļa deklarācijas. Par iepriekš nedeklarētiem ienākumiem aprēķināts maksājamais iedzīvotāju ienākuma nodoklis 675,2 tūkst. latu (960,7 tūkst. *euro*) apmērā, no kuriem maksājumi budžetā ir veikti 672,2 tūkst. latu (956,6 tūkst. *euro*) apmērā;
- pieņemts Nodokļu atbalsta pasākuma likums un tas paredz vienreiz veicamu pasākumu nokavējuma naudas un daļējas soda naudas dzēšanu tiem nodokļu maksātājiem, kas līdz noteiktam brīdim samaksās nodokļu pamatparādu;
- apstiprināta „Konceptija par mazo uzņēmumu nodokļa maksāšanas režīmu konsolidāciju un vienkāršošanu”;
- papildināts likums „Par nodokļiem un nodevām” ar normu, kuras mērķis ir novērst mikrouzņēmumu nodokļa režīma izmantošanu nodokļu plānošanai, paredzot, ka turpmāk darījumi tiks vērtēti kopumā;
- 2013.gada 1.janvārī stājās spēkā likums pastiprinot sankcijas par nodokļu un citu maksājumu reģistrēšanas elektronisko ierīču un iekārtu neuzstādīšanu un neizmantošanu vai to lietošanas kārtību neievērošanu un noteikta atbildība par pretlikumīgu iejaukšanos kases aparātu un kases sistēmu programmatūrās;
- sagatavoti grozījumi, kas paredz personai – valdes loceklim, noteikt papildsoda „tiesību atņemšana ieņemt noteiktus amatus komercsabiedrībās” piemērošanas iespēju par būtiskiem pārkāpumiem finanšu jomā;
- atbalstīti grozījumi likumā „Par nodokļiem un nodevām”, kas paredz VVID tiesības apturēt nodokļu maksātāja saimniecisko darbību;
- likumā „Par nodokļiem un nodevām” precizēti paredzētie skaidras naudas lietošanas ierobežojumi;
- 2013.gada 16.aprīlī MK sēdē apstiprināts Veselības ministrijas izstrādātais koncepcijas projekts par veselības aprūpes sistēmas finansēšanas modeli, kas paredz Latvijā izveidot jaunu veselības aprūpes finansēšanas sistēmu, ieviešot valsts veselības obligāto apdrošināšanu. Koncepcijas projekta ieviešana motivēs personas maksāt nodokļus un izvairīties saņemt „aploksņu algas”, tādējādi iegūstot plānveida veselības aprūpes saņemšanā;
- 2012.gada 7.jūlijā tika uzsākta nodokļu maksātāju pieteikšanās Padziļinātās sadarbības programmas dalībnieka statusam. Tās mērķis ir radīt sistēmu, kurā uzņēmumi, kas ir

pierādījuši savu izcilību attieksmē pret valsti, no valsts puses saņem īpašu attieksmi un pretimnākošu sadarbību. Piemēram, iespēju piemērot akcīzes nodokļa vispārējā nodrošinājuma samazinājumu 100% apmērā, atvieglotu kārtību, kādā iegūst tiesības izmantot TIR procedūras un saņemt TIR karnetes, atvieglotus nosacījumus saistībā ar nodokļu parāda galvojumu preču muitošanai, kā arī reģistrētam pievienotās vērtības nodokļa maksātājam, kas darbojas kā fiskālais pārstāvis, attiecībā uz apliecinājumā norādāmo iespējamā pievienotās vērtības nodokļa parāda segšanai paredzamo apmēru.

Ar 2012.gada 1.janvāri likumā „Par pievienotās vērtības nodokli” tika noteikts, ka pievienotās vērtības nodokli par šajā likumā minētajiem būvniecības pakalpojumiem, kas sniegti iekšzemē, valsts budžetā maksā būvniecības pakalpojumu saņēmējs, ja būvniecības pakalpojumu sniedzējs un būvniecības pakalpojumu saņēmējs ir ar pievienotās vērtības nodokli apliekamās personas. Šī kārtība būvniecības pakalpojumu sfērā tika ieviesta, lai cīnītos ar krāpniecību pievienotās vērtības nodokļa jomā.

Tika pārskatīts ierobežojums nodokļu atbrīvojumu piemērošanai akcīzes precēm, kuras fiziskās personas ieved no trešajām valstīm. Tādējādi ar 2012.gada 1.janvāri tika paredzēts, ka fiziskā persona no trešajām valstīm var ievest akcīzes preces, piemērojot nodokļu atbrīvojumus ne biežāk kā vienu reizi 7 dienās (līdz tam - ne biežāk kā reizi dienā) un minētais ierobežojums attiecas gan uz fizisko personu, gan uz transportlīdzekli, kas nav komerciāls. Lai ierobežotu iespējas izvairīties no akcīzes nodokļa piemērošanas produktiem, kurus var izmantot par degvielu vai kurināmo, ar 2012.gada 1.februāri akcīzes nodokli piemēro noteiktām eļļas grupām, izņemot eļļas slēgtā iepakojumā, kura tilpums nepārsniedz 250 litrus.

Cilvēkresursu attīstības koncepcija. Pasākuma mērķis – profesionāli, motivēti un godīgi valsts pārvaldē nodarbinātie un tā sasniegšanai ir piedāvāti vairāki rīcības virzieni: nodarbināto tiesisko attiecību pilnveidošana (civildienesta sistēmas reforma) un augstākā līmeņa vadītāju kompetenču attīstīšana, darba samaksas un sociālo garantiju sistēmas pilnveidošana, motivācijas sistēmas un profesionālās pilnveides pasākumu nodrošināšana. Koncepcijā piedāvātie pasākumi ir īstenojami esošo budžeta līdzekļu ietvaros vai līdzfinansējot no ES fondu līdzekļiem. Valsts pārvaldes prioritātes cilvēkresursu attīstības jomā 2013.gadā būs saistītas ar valsts pārvaldē nodarbināto tiesisko attiecību pilnveidošanu (likumprojekts par valsts dienestu), darba izpildes novērtēšanas sistēmas ieviešanu, amatu klasifikācijas (darba samaksas) sistēmas pilnveidošanu, profesionālās izaugsmes pasākumu atjaunošanu, e-pārvaldības veicināšanu personālvadībā un cilvēkresursu vadības stratēģiskās lomas stiprināšanu.

E-pārvaldes un e-pakalpojumu attīstība. Pasākumu mērķis ir padarīt efektīvākus valsts pārvaldes procesus, nodrošinot pieejamākus valsts pakalpojumus iedzīvotājiem un komersantiem. Laika periodā no 2012. līdz 2014. gadam paredzēta pilnīgāka elektroniskās informācijas un dokumentu aprīte starp iestādēm, valsts informācijas tehnoloģiju standarta pakalpojumu konsolidācija un centralizācija, valsts informāciju sistēmu sadarbības attīstīšana. Paredzēta atteikšanās no reģistrācijas apliecību, darbības atļauju un licenču izsniegšanas papīra formā, kā arī centralizētas elektronisko iepirkumu sistēmas izmantošanas un attīstības nodrošināšana. 2012. gadā vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā www.latvija.lv

nodrošināta pieeja 52 e-pakalpojumiem un ieviesti 11 jauni e-pakalpojumi. Veikti grozījumi Iesniegumu likumā, paredzot vienotā iesnieguma izskatīšanu, ja tas normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā ir parakstīts ar elektronisko parakstu, kā arī izstrādāts Fizisko personu elektroniskās identifikācijas likumprojekts, kura mērķis ir noteikt fizisko personu elektroniskās identifikācijas tiesisko statusu elektroniskajā vidē. Pasākumu rezultātā valsts pārvaldes pakalpojumu saņemšana uzņēmējiem un iedzīvotājiem kļūs vienkāršotāka, ātrāka, attālināta, palielināsies iedzīvotāju un komersantu īpatsvars, kas izmanto internetu sadarbībai ar valsts un pašvaldību iestādēm, samazināsies izmaksas un tiks panākta lielāka caurskatāmība valsts pārvaldes iepirkuma procesos.

„Vienas pieturas aģentūras” principa ieviešana valsts un pašvaldību pakalpojumu sniegšanā. Pasākumu mērķis ir valsts un pašvaldību pakalpojumu piegādes pilnveidošana, attīstot pakalpojumu piekļuves punktus klātienē un elektroniski, attīstot vienotu, uz personu vērstu pakalpojumu sniegšanas kultūru, kas ļauj apmierināt personu vajadzības vienuviet arī tad, ja tā sniegšanā ir iesaistītas vairākas institūcijas. 2012.gada laikā izstrādāts Publisko pakalpojumu sistēmas pilnveides koncepcijas projekts. Koncepcija paredz izstrādāt Publisko pakalpojumu likumu, pakārtotos normatīvos aktus, veicināt e-pakalpojumu un IKT koplietošanas rīku attīstību, izstrādāt vienotu publisko pakalpojumu izmaksu uzskaites un pārskatu sniegšanas kārtību, īstenot klientu apkalpošanas centru tīkla pilotprojekta izveidi atbilstoši vienas pieturas aģentūras principam, kā arī nodrošināt politikas izstrādi un ieviešanas koordināciju. 2014.gada 2.janvārī plānots uzsākt izmēģinājumu projektu, pārbaudot vienotu klātienē klientu apkalpošanas centru idejas dzīvotspēju un nosakot piemērotāko sadarbības modeli institūciju starpā. Klientu apkalpošanas centru tīkla izmēģinājumu projekts tiks īstenots iestāžu esošo budžeta līdzekļu ietvaros.

Publisko personu kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības un publisko personu komercdarbības reforma. Pasākuma mērķis ir nodrošināt efektīvāku un labas korporatīvās pārvaldības principiem atbilstošu publisko personu kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldi, kā arī pārvērtēt publiskas personas līdzdalības nepieciešamību un nosacījumus kapitālsabiedrībās. MK 2012.gada 15.maijā atbalstīja sagatavoto Publisko personu komercdarbības koncepciju un Valsts kapitāla daļu pārvaldības koncepciju. Lai ieviestu minētajās koncepcijās MK atbalstītos risinājumu variantus, ir izstrādāts likumprojekts „Publisko personu kapitālsabiedrību un kapitāla daļu pārvaldības likums” un tam pakārtotie grozījumi normatīvajos aktos. Plānotās publisko personu komercdarbības un kapitāla daļu pārvaldības reformas paredz, ka:

- publiska persona var iegūt līdzdalību kapitālsabiedrībā tirgus nepilnības gadījumā vai stratēģiski svarīgā nozarē stratēģiski svarīgu aktīvu pārvaldīšanas nolūkā;
- regulāri pārvērtējama publiskas personas līdzdalības nepieciešamība kapitālsabiedrībās;
- jāievieš valsts kapitāla daļu pārvaldības daļēji centralizēts modelis, izveidojot centralizēto pārvaldības institūciju;
- definējami valsts kapitāla ieguldījuma finanšu un nefinanšu mērķi un katru gadu jāizvērtē sasniegtie rezultāti;
- diferencējama piemērojamo dividenžu politika ilgtermiņā atbilstoši katras kapitālsabiedrības mērķiem;
- jānodrošina, lai informācija par publisko personu kapitāla daļu pārvaldību ir atklāta, caurskatāma un pieejama;
- kapitālsabiedrībās ieviešama motivējoša atalgojuma politika, kas sasaistāma ar darbības rezultātiem;
- padomes un valdes locekļi tiek izvirzīti, izmantojot valdes un padomes locekļu kandidātu datubāzi, balstoties uz profesionalitātes un kompetences kritērijiem.

Lai ieviestu MK apstiprinātos risinājumus, 2013.gadā tiks izstrādāti un apstiprināti atbilstoši normatīvie akti un plānots, ka ar 2014.gada 1.janvāri tiks sakārtota sistēma publisko personu kapitāla daļu pārvaldībai, tajā skaitā izveidota un sākusi darbu centralizētā pārvaldības institūcija.

3.2.2. Produktīvo investīciju un eksporta veicināšana

Uzņēmumu pieeja finanšu resursiem. Pasākuma mērķis ir nodrošināt finanšu resursus komercdarbības uzsākšanai un attīstībai. 2012.gadā uzņēmējiem tika piedāvāts plašs finanšu instrumentu klāsts, tajā skaitā aizdevumi un individuālās garantijas (LGA, LHVB). 2013.gadā uzņēmumiem tiek nodrošināta piekļuve finanšu resursiem, sniedzot atbalstu uzņēmējiem, lai uzlabotu to konkurētspēju un veicinātu izaugsmi. Pasākuma rezultātā palielināsies piekļuve

finansējumam, tiks veicināta jaunu uzņēmumu rašanās, biznesa iemaņu iegūšana, biznesa vides attīstība, kā arī tiks sekmēta jaunu tirgu apgūšana un uzņēmumu nostiprināšanās esošajos tirgos.

Atbalsts ārējo tirgu apguvei. Pasākuma mērķis ir palielināt Latvijas eksporta apjomus un diversificēt eksporta tirgus, sniedzot tiešos eksporta atbalsta pakalpojumus komersantiem (apmācības, konsultācijas, semināri par ārvalstu tirgiem un sadarbības iespējām, atbalsts dalībai izstādēs u.c.). Pasākumiem ir paredzēts ES fondu līdzfinansējums. 2012. gadā, atbilstoši plānotajam, tika īstenoti tiešie eksporta atbalsta pakalpojumi komersantiem, kā arī tika paplašināts Latvijas Ārējo ekonomisko pārstāvniecību tīkls (Japānā, Norvēģijā un Ķīnā). 2013. gadā tiks turpināta atbalsta sniegšana komersantiem ārējo tirgu apguvei.

Atbalsts mazajiem un vidējiem uzņēmumiem. Pasākuma mērķis ir ar mikrokreditēšanas programmu palīdzību sniegt finansiālu atbalstu mazajiem un vidējiem uzņēmumiem. „Latvijas mazo un vidējo komersantu mikrokreditēšanas programmas” ietvaros līdz 2012. gada novembra beigām tika piešķirti 683 aizdevumi gandrīz 33,0 milj. latu (47,0 milj. euro) apmērā, tai skaitā jau izsniegto aizdevumu apjoms veido 27,7 milj. latu (39,4 milj. euro). Kopš 2011. gada oktobra „Latvijas mazo un vidējo komersantu mikrokreditēšanas programmu” aizstāj jauna programma – „Latvijas un Šveices mikrokreditēšanas programma” un tā darbosies līdz 2015. gada jūnijam. Programmas ietvaros līdz 2012. gada beigām piešķirti aizdevumi 3,5 milj. latu (5,0 milj. euro) apmērā.

3.2.3. Inovācijas, pētniecība un attīstība

Uzņēmumu un zinātnieku ilgtermiņa sadarbības platformas izveide. Pasākuma mērķis ir izveidot ietvaru zinātnieku un uzņēmēju efektīvākai sadarbībai, vienlaicīgi pilnveidojot pētniecības infrastruktūru un atbalstot kopīgu pētījumu veikšanu. 2012. gadā tika turpināta ES struktūrfondu programmu „Kompetences centri” un „Tehnoloģiju pārnese kontaktpunkti” īstenošana, kuru ietvaros tika atbalstīti 6 kompetences centri un 8 tehnoloģiju pārnese kontaktpunktu darbība. Līdz 2015. gada beigām minēto aktivitāšu īstenošanai plānots ieguldīt 39,3 milj. latu (55,9 milj. euro) ES struktūrfondu finansējuma, kas varētu piesaistīt papildus vēl 20,0 milj. latu (29,5 milj. euro) privātā sektora līdzfinansējuma. No 2012. gada līdz 2015. gadam tiks īstenota no ES struktūrfondiem līdzfinansēta „Klasteru programma”, kuras darbības rezultātā tiks atbalstīti 11 klasteri. Pasākuma rezultātā palielināsies privātā sektora ieguldījumi pētniecībā un attīstībā, kā arī atbalstīto komersantu apgrozījums un nodarbināto skaits.

Atbalsts inovatīvu komersantu attīstībai. Lai sniegtu atbalstu inovatīviem komersantiem jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādei un ieviešanai ražošanā un palielinātu inovatīvo uzņēmumu skaitu, 2012. gadā tika turpināta atbalstīto projektu īstenošana ES struktūrfondu programmās „Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde”, „Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā”, „Augstas pievienotās vērtības investīcijas”, kā arī uzsākta „Mikro, mazo un vidējo komersantu jaunu produktu un tehnoloģiju attīstības programmas” īstenošana. Minēto aktivitāšu īstenošanai līdz 2015. gada beigām plānots ieguldīt 115,0 milj. latu (163,6 milj. euro), kas varētu piesaistīt 143,6 milj. latu (204,3 milj. euro) privātā sektora līdzfinansējuma. Vienlaikus 2012. gadā tika veikti sagatavošanās darbi praktiskai Norvēģijas finanšu instrumenta programmas „Inovācijas „zaļās” ražošanas jomā” ieviešanai 2013. gadā, un kopumā līdz 2016. gadam šajā programmā tiks ieguldīti 7,9 milj. latu (11,2 milj. euro) no Norvēģijas finanšu instrumenta un 0,9 milj. latu (1,3 milj. euro) valsts budžeta finansējuma. Pasākumu rezultātā palielināsies apstrādes rūpniecības, augsto tehnoloģiju pakalpojumu nozares izlaides un eksporta apjomi, palielināsies privātā sektora ieguldījumi pētniecībā un attīstībā, kā arī atbalstīto komersantu apgrozījums un nodarbināto skaits.

3.2.4. Transports un enerģētika

Transports un infrastruktūra. Pasākuma mērķis ir loģistikas pakalpojumu konkurētspējas paaugstināšana un ES ārējās robežas caurlaides spējas nodrošināšana atbilstoši potenciālai kravas

un pasažieru transporta plūsmai. Galvenie darbības virzieni 2011.–2013. gadā ir dzelzceļa, autoceļu, ostu un gaisa transporta infrastruktūras rekonstrukcija un uzlabošana, kā arī Starptautiskās kravu loģistikas un ostu informācijas sistēmas izveide. Kopējais publiskais finansējums 2011.-2013. gadam ir 329,9 milj. latu (469,4 milj. *euro*), 2014.-2016.gadam ir 101,1 milj. latu (143,9 milj. *euro*) (tai skaitā 2007.-2013.gada projektu pabeigšanai), kā arī 2014.–2020.gada perioda finansējums, kurš transporta infrastruktūras attīstībai patlaban visam 2014.-2020.gada periodam iezīmēts Nacionālajā attīstības plānā 1 768,1 milj. latu (2515,8 milj. *euro*) apmērā. Būtiskākie pasākumi, ko jaunā perioda finansējuma ietvaros ir plānots pabeigt līdz 2016.gadam - Vienotas vilcienu kustības plānošanas un vadības sistēmas ieviešana, kā arī molu un pieejas kanālu rekonstrukcija Rīgas ostā.

Enerģētika un klimata pārmaiņas. Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi ilgtermiņa redzējumu Latvijas enerģētikas politikas attīstībā –Stratēģija 2030 veidā. Stratēģijā 2030 par galveno mērķi ir noteikta Latvijas konkurētspējas rādītāju veicināšana, vienlaicīgi sekmējot tādus enerģētikas politikas attīstības pasākumus, kas veicinātu pakāpenisku, izmaksu ziņā efektīvu un videi draudzīgu vietējo energoresursu izmantošanas pieaugumu un klimata mērķu sasniegšanu. Energoefektivitātes paaugstināšana Stratēģijas 2030 periodā ir noteikta kā nacionāla prioritāte. Zems energoefektivitātes līmenis rada gan enerģētiskās drošības, gan ilgtspējas, gan konkurētspējas riskus, taču šī līmeņa paaugstināšana ir ātrākais un izmaksu ziņā efektīvākais risku samazināšanas veids, vienlaicīgi radot papildu darbavietas un veicinot izaugsmi.

Energoefektivitātes paaugstināšana. Pasākuma mērķis ir nodrošināt lielāku enerģijas ietaupījumu ēkās un transporta sektorā, kā arī būtiski paaugstināt siltumenerģijas ražošanas efektivitāti, samazināt siltumenerģijas zudumus pārvades un sadales sistēmās un sekmēt fosilo kurināmo veidu aizvietošanu ar atjaunojamajiem energoresursiem. 2009. – 2013. gadā kopējais pieejamais ES finansējums daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanai ir 52,7 milj. latu (75,0 milj. *euro*). Papildus 2012.gadā tika piešķirts virssaistību finansējums 15,0 milj. latu (21,3 milj. *euro*). Aktivitātes popularizēšanai ir veikta apjomīga informatīvā kampaņa, motivējot dzīvokļu īpašniekus iesaistīties mājokļu kopīpašuma apsaimniekošanā un ēku energoefektivitātes uzlabošanā. Ieguldījumi mājokļu siltināšanā ir efektīvi, jo vidējais siltumenerģijas ietaupījums pēc renovācijas ir 42%. Šajos projektos vidējais investīciju atmaksāšanās periods ir aptuveni 14,3 gadi. Lai īstenotu energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumus, turpinās siltumapgādes sistēmu modernizācijas programmas. Šobrīd ir izsludināta jauna kārta centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai, kurā pieejamais ES Kohēzijas fonda finansējums ir 5,15 milj. latu (7,34 milj. *euro*). Centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanas pasākumu kopējais ES fondu finansējums 2007.-2013.gadam ir 54,7 milj. latu (77,8 milj. *euro*). Turpinās arī kompleksi pasākumi ēkās, kas cita starpā ietver energoefektivitātes paaugstināšanu ražošanas un izglītības iestādēs, izmantojot tos līdzekļus, kas iegūti Klimata pārmaiņu finanšu instrumenta ietvaros. Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 25. oktobra Direktīvas 2012/27/ES mērķis ir energoefektivitātes veicināšana, lai nodrošinātu ES 2020.gada 20% energoefektivitātes pamatmērķa sasniegšanu un liktu pamatus turpmākiem energoefektivitātes uzlabojumiem. Direktīvas 2012/27/ES prasības nacionālajos normatīvajos aktos jāievieš līdz 2014.gada 5.jūnijam. Līdz 2013.gada 30.aprīlim jāziņo par valsts aprēķināto energoefektivitātes mērķi un 2014. gada aprīlī EK jāiesniedz valsts energoefektivitātes rīcības plāns, kurā tiks norādīti plānotie pasākumi energoefektivitātes paaugstināšanā, lai sasniegtu valsts indikatīvo enerģijas ietaupījumu mērķi.

3.3. Sabalansēta sociālā sistēma un nodarbinātība

Sociālās palīdzības pabalstu sistēmas reforma. 2012.gada decembrī noslēdzās Stratēģijas pasākumu īstenošana, kuru mērķis bija sniegt atbalstu visneaizsargātākajām iedzīvotāju grupām ekonomiskās krīzes situācijā. Viens no Stratēģijas pasākumiem paredzēja valsts līdzfinansējumu pašvaldībām pabalsta GMI līmeņa nodrošināšanai līdzfinansēšanu. 2013.gadā tika atjaunota

sākotnējā, pirmskrīzes perioda sociālās palīdzības sistēmas finansēšanas kārtība, kad sociālās palīdzības pabalstu finansēšanu trūcīgiem iedzīvotājiem pilnā apmērā nodrošina vietējās pašvaldības. Lai gan ar 2013.gadu GMI līmenis ir samazināts uz 35,0 latiem (49,8 *euro*) mēnesī, tomēr pašvaldībām ir tiesības noteikt augstāku GMI līmeni ikvienai mērķa grupai atbilstoši tās vajadzībām un tiesībām. Saskaņā ar 2013.gada janvārī veiktās pašvaldību ekspresaptaujas rezultātiem, tiesības noteikt augstāku GMI līmeni atsevišķām iedzīvotāju grupām ir izmantojušas 28 pašvaldības jeb 23,5% no kopējā pašvaldību skaita (119 pašvaldības). Lai sniegtu atbalstu pašvaldībām to funkciju nodrošināšanā, valdība pieņēma lēmumu par papildus finansiālās palīdzības nodrošināšanu pašvaldībām un kompensējošu mehānismu ieviešanu iedzīvotāju ienākuma nodokļa plāna neizpildes gadījumā. 2013.gadā tiek sniegts papildu valsts budžeta atbalsts tām novadu pašvaldībām, kurām ir visierobežotākie finanšu resursi, kā arī pakāpeniski mazināta reģionālā nevienlīdzība finanšu resursu pieejamības ziņā. No valsts budžeta tiek piešķirtas dotācijas 11,5 milj. latu apmērā 89 novada pašvaldībām un 4 republikas pilsētu (Daugavpils, Rēzekne, Jēkabpils, Liepāja) pašvaldībām. 2012.gadā tika uzsākta un līdz 2013.gada 2.pusgamam norisināsies vairāku labklājības nozares politikas pētījumu un izvērtējumu veikšana („Sākotnējās ietekmes novērtējums (Ex-ante) par iecerētajām strukturālajām reformām profesionāla sociālā darba politikas jomā”, „Sākotnējās ietekmes novērtējums (Ex-ante) par iecerētajām strukturālajām reformām sociālās palīdzības politikas jomā”, „Latvija: kurš ir bezdarbnieks - ekonomiski neaktīvais vai trūcīgais?”). Šo pētījumu rezultāti kalpos par pamatu priekšlikumu izstrādē sociālās palīdzības sistēmas un sociālā darba politikas pilnveidošanai un tiks izmantoti attiecīgo jomu plānošanas dokumentu sagatavošanā, kurus paredzēts iesniegt MK. Atkarībā no valdībā pieņemtā lēmuma, tiks noteikti turpmākie uzdevumi un plānoti konkrēti pasākumi 2014.-2016.gadam.

Lai izstrādātu priekšlikumus nabadzības risku mazināšanai, uzlabotu nabadzības un sociālās atstumtības politikas plānošanu un iesaistīto pušu sadarbību, ir izveidota darba grupa⁴. Tās galvenais uzdevums identificēt būtiskākos nabadzības un sociālās atstumtības pieauguma cēloņus un politikas jomas, kurās veicami pasākumi nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanai, izvērtēt plānoto pasākumu iespējamo ietekmi uz nabadzību un sociālo atstumtību, kā arī izstrādāt priekšlikumus par pasākumiem, lai mazinātu nabadzību un sociālo atstumtību un sasniegtu Latvijas NRP noteikto nabadzības līmeņa samazināšanas mērķi. 2013.gada februārī Saeima pieņēma likumprojektu „*Par Pārskatīto Eiropas Sociālo hartu*”, līdz ar to Latvijai kļūst saistoša virkne hartas pantu, tostarp 30.pants par iedzīvotāju tiesībām uz aizsardzību pret trūkumu un sociālo nevienlīdzību.

Latvijā bezdarbnieki ir viena no nabadzības riskam visvairāk pakļautajām iedzīvotāju grupām. Lai daļēji atslogotu pašvaldību budžetus, no 2013.gada pagarināta bezdarbnieka pabalsta izmaksa neatkarīgi no darba stāža – bezdarbnieka pabalstu sociāli apdrošinātas personas varēs saņemt 9 mēnešus, vienlaikus veicinot bezdarbnieku pašaktivizāciju darba meklēšanā un savas situācijas uzlabošanā.

Viens no sociālās palīdzības drošības sistēmas efektivitātes uzlabošanas elementiem ir veiksmīga politikas uzraudzības mehānisma izveide, nodrošinot nepieciešamo aktuālo informāciju lēmumu pieņemšanai, finanšu līdzekļu caurskatāmu izlietojumu, sociālās palīdzības mērķētību. Lai to nodrošinātu, tiek pilnveidota sociālās palīdzības drošības sistēmas datu bāze un uzsākta sadarbība ar pašvaldībām, lai vienotos par optimālākajiem risinājumiem attiecībā uz sociālās palīdzības

⁴ Labklājības ministres 04.04.2013 rīkojums Nr.24 „Par nabadzības, sociālās atstumtības un nevienlīdzības mazināšanas priekšlikumu izstrādes darba grupu izveidi”.

dienestu uzkrāto personalizēto datu apmaiņu ar Labklājības ministriju. 2012.gadā uzsākts darbs pie Vienotās Labklājības informācijas sistēmas izveides, lai nodrošinātu labklājības nozares institūciju uzkrāto datu savstarpējo savietojamību, pieejamību un analīzes iespējas personalizētu datu līmenī. Tā rezultātā politikas plānotāju rīcībā būs informācija par dažādu sociālo pakalpojumu un pabalstu savstarpējo korelāciju personas datu līmenī, kas ļaus objektīvāk analizēt dažādu politiku ietekmi uz iedzīvotājiem.

Aktīvās darba tirgus politikas pasākumu pilnveidošana. Pasākuma mērķis ir augsta bezdarba riska mazināšana, kā arī nodarbinātības un ekonomiskās aktivitātes līmeņa paaugstināšana. 2013.gadā tiek turpināta un pilnveidota gan esošo aktīvās darba tirgus politikas pasākumu īstenošana, gan uzsākta jaunu īstenošana, īpašu uzmanību veltot bezdarba riskam visvairāk pakļautajām grupām - ilgstošie bezdarbnieki, jaunieši-bezdarbnieki, bezdarbnieki ar zemu izglītības līmeni. 2013.gadā tiks turpināta algoto pagaidu sabiedrisko darbu dalībnieku aktivizēšana, piedāvājot un motivējot iesaistīties divas dienas mēnesī īsajās apmācībās - motivācijas un prasmju apguves kursos vai izmantot šo laiku darba meklējumiem ar NVA atbalstu, kā arī uzsākta programma ilgstošajiem bezdarbniekiem ar atkarības problēmām. 2013.gadā tiks ieviesti reģionālās mobilitātes granti ilgstošajiem bezdarbniekiem, kuri gatavi pieņemt darbu, kas atrodas ne mazāk kā 20 kilometru attālumā no deklarētās dzīvesvietas. Lai mazinātu jauniešu bezdarbu, plānots ieviest pasākumu „Darbnīcas jauniešiem”, kur jauniešiem vecumā no 15 līdz 24 gadiem, palīdzētu izdarīt apzinātāku izvēli par savu nākamo profesiju un veicinātu darbā iekārtošanos. Sākot ar šo gadu, ir paredzēts īstenot efektīvāku pieeju - tiek veidota un ieviesta profilēšanas sistēma mērķētākai dažādu bezdarbnieku grupu integrēšanai darba tirgū, lai efektīvi un ātri aizpildītu vakances un piedāvātu konkrētai personai piemērotākos darba tirgus politikas pasākumus. Š.g. februārī valdība apstiprināja grozījumus Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likumā, kuru mērķis ir virzīt personu uz mērķa sasniegšanu – piemērota darba atrašanu. Likumprojekts ir iesniegts Saeimā izskatīšanai. Ar EK atbalstu 2012.gadā sākts un 2013.gadā turpinās Pasaules Bankas pētījums par ilgstošā bezdarba iemesliem un risinājumiem, kura secinājumi un priekšlikumi tiks izmantoti aktīvo darba tirgus politikas pasākumu pilnveidošanai un ciešākai sasaistei ar sociālās drošības sistēmu, izstrādājot Pamatnostādnes nodarbinātības un iekļaujošas izaugsmes veicināšanai 2014.-2020.gadam. Lai uzlabotu nodarbinātības politikas plānošanas procesu 2013.gada februārī, tika izveidota augsta līmeņa Nodarbinātības politikas koordinācijas padome ar nozaru ministriju dalību. 2014.-2016.gadā plānots turpināt un pilnveidot apmācības un konkurētspējas paaugstināšanas pasākumus bezdarbniekiem un darba meklētājiem, subsidētās nodarbinātības pasākumus nelabvēlīgākā situācijā esošajiem bezdarbniekiem, uz jauniešiem – bezdarbniekiem mērķētus atbalsta pasākumus pirmās darba pieredzes iegūšanai, pieaugušo tālākizglītības aktivitātes nodarbinātajiem, kompleksus risinājumus gados vecāku (50+) nodarbināto prasmju pilnveidei un darbaspēju saglabāšanai, izstrādāt priekšlikumus sociāli atbildīgas uzņēmējdarbības veicināšanai, attīstīt reģionālo mobilitāti, balstoties uz 2013.gadā veiktā pilotprojekta rezultātu izvērtējumu.

Pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības sekmēšana. Pasākuma mērķis ir veicināt jaunu konkurētspējīgu mikro, mazo un vidējo komersantu veidošanos un attīstību, tādējādi atbalstot jaunu darba vietu radīšanu. Lai palīdzētu attīstīties jauniem uzņēmumiem, atbalstot tos agrīnās attīstības stadijā ar infrastruktūras un konsultatīvajiem pakalpojumiem, 2012.gadā tika turpināta programmas Biznesa inkubatori īstenošana – 10 biznesa inkubatoru darbības rezultātā 2012.gadā atbalsts tika sniegts 546 uzņēmumiem, no kuriem 188 bija jaunuzņemtie uzņēmumi. Inkubējamajos uzņēmumos tika izveidotas 1164 darba vietas. Biznesa inkubatoru sniegto atbalsta pakalpojumu nodrošināšanai programmas ietvaros laikā no 2009.-2012.gadam tika izlietoti 8,6 milj. latu (12,2 milj. *euro* no tiem 2,2 milj. latu (3,1 milj. *euro*) tika izmaksāti 2012.gadā, bet 2013.gadā plānots izmaksāt 2,9 milj. latu (4,1 milj. *euro*). Lai veicinātu iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti darbaspējas vecumā, ieskaitot bezdarbniekus, kuri ir izteikuši vēlmi uzsākt komercdarbību vai pašnodarbinātību, kā arī jaundibināto komersantu veidošanos, tiek turpināta programma Atbalsts pašnodarbinātības un

uzņēmējdarbības uzsākšanai. Kopējais programmas finansējums ir 23,0 milj. latu (23,7 milj. *euro*). Paredzēts, ka programmas darbības ietvaros līdz 2013. gada beigām tiks apmācīti 1200 uzsācēju, bet finansējumu (aizdevums un granti) saņems 800 programmas dalībnieki. 2012. gada maijā apstiprināja Lauksaimniecības zemes iegādes kreditēšanas programmas noteikumus. Programmas ietvaros pieejami aizdevumi līdz 100,0 tūkst. latu (142,3 tūkst. *euro*) lauksaimniecībā izmantojamās zemes iegādei lauksaimniecības produktu ražošanai un uz tās esošu būvju iegādei. Programmas kopējais budžets ir 10,0 milj. latu (14,2 milj. *euro*) un aizdevumi tās ietvaros būs pieejami līdz 2013. gada beigām, jāatzīmē, ka līdz 2012. gada beigām tika piešķirti 46 aizdevumi 1,9 milj. latu (2,7 milj. *euro*) apmērā.

3.4. Veselības aprūpe

Mātes un bērna veselības uzlabošana. Pasākuma mērķis ir uzlabot mātes un bērna veselību (tai skaitā samazināt perinatālo mirstību un mātes mirstību), nodrošinot plānotu un koordinētu pasākumu veikšanu trīs virzienos: mātes un bērna veselības uzlabošanā, neauglības ārstēšanā un starpnozaru sadarbībā. 2012. gada 19. jūnijā tika apstiprināts Mātes un bērna veselības uzlabošanas plāns 2012.-2014. gadam, 2012. gadā papildus plānojot šim mērķim 1,1 milj. latu (1,6 milj. *euro*), 2013. gadā 2,8 milj. latu (4,0 milj. *euro*), 2014. gadā 3,5 milj. latu (5,0 milj. *euro*). Plāna ietvaros 2012. gadā uzsākta valsts apmaksāta diagnostika neauglības cēloņu noteikšanai un neauglības ārstēšana, tai skaitā mākslīgā apaugļošana sievietēm līdz 37 gadu vecumam. Grūtniecēm un sievietēm pēcdzemdību periodā tiek kompensēti nepieciešamie recepšu medikamenti 25% apmērā, kā arī bērniem līdz 2 gadu vecumam – 50% apmērā. Grūtniecēm pieejama arī gripas vakcīnas iegādes izdevumu kompensācija 50% apmērā. Laika posmā 2014.-2016. gadam plānots turpināt uzdevumu realizāciju grūtnieču un jaundzimušo aprūpes uzlabošanā, neauglības ārstēšanā un starpnozaru sadarbībā reprodūktīvās veselības jomā.

Sirds un asinsvadu veselības uzlabošana. Pasākuma mērķis ir samazināt mirstību no sirds un asinsvadu slimībām, mazinot riska faktoru negatīvo ietekmi uz veselību. Sirds un asinsvadu saslimšanas ir galvenais iedzīvotāju nāves cēlonis Latvijā. Tādēļ, lai pievērstu sabiedrības uzmanību sirds veselības rādītājiem un tos ietekmējošo sirds un asinsvadu slimību riska faktoru izplatībai - augstam asinsspiedienam, neveselīgiem uztura paradumiem un mazkustīgam dzīvesveidam - 2013. gadu Veselības ministrija pasludinājusi par Sirds veselības gadu. Lai veicinātu sirds un asinsvadu veselības uzlabošanu, 2012. gadā tika uzsākts darbs pie Sirds un asinsvadu veselības uzlabošanas rīcības plāna 2013. – 2015. gadam izstrādes, kuru plānots apstiprināt 2013. gadā. Šis plāns arī paredz to, ka tiks veikts sirds un asinsvadu skrīnings noteiktām iedzīvotāju grupām: 11- gadīgiem bērniem, vīriešiem 45, 50, 55 un 60 gadu vecumā un sievietēm 50, 55 un 60 gadu vecumā. Sirds un asinsvadu skrīnings (praktiski veseliem iedzīvotājiem) veicams reizi gadā: profilaktiskās apskates laikā vai pacientam vēršoties pie ģimenes ārsta ar sūdzībām (jebkuras ģimenes ārsta vizītes laikā). Pēc plāna apstiprināšanas valdībā turpmākajos gados tiks veikti pasākumi sirds un asinsvadu veselības uzlabošanā, galvenokārt realizējot šādus uzdevumus: 1) sirds un asinsvadu slimību profilakses veicināšana un riska faktoru ietekmes mazināšana, 2) sirds un asinsvadu slimību veselības aprūpes pakalpojumu kvalitātes uzlabošana, 3) sirds un asinsvadu slimību veselības aprūpes sistēmas resursu pieejamības uzlabošana un 4) sirds un asinsvadu slimību monitoringa (darbības izvērtēšana) pilnveidošana.

Primārās veselības aprūpes attīstība. Pasākuma mērķis ir uzlabot primārās veselības aprūpes pieejamību, kvalitāti un aprūpes pēcteci, īpaši personām ar hroniskām saslimšanām, un palielināt primārās veselības aprūpes lomu veselības veicināšanā un agrīnā slimību diagnostikā. Šī mērķa īstenošanai 2012. gadā turpināta otras māsas piesaistīšana ģimenes ārstu praksēm (pasākums uzsākts 2010. gadā), kuras galvenie uzdevumi ir aicināt pacientus uz profilaktiskajām apskatēm, izglītēt

ģimenes ārsta pacientus par veselīgu dzīves veidu, fiziskajām aktivitātēm, kā arī nodrošināt hronisko pacientu aprūpi un izglītošanu (apmācību) ģimenes ārsta praksē. Salīdzinājumā ar 2011.gadu ģimenes ārstu prakšu skaits, kurām ir piesaistīta otra māsa, 2012.gadā ir palielinājies par 5,8%, kopā sasniedzot 492 prakses, kas ir 34 % no kopējā ģimenes ārstu prakšu skaita, kuras sniedz valsts apmaksātos veselības aprūpes pakalpojumus. Arī šogad un turpmākajos gados tiek plānots piesaistīt ģimenes ārstu praksēm otru māsu.

2012.gada 18.decembrī MK tika apstiprināti grozījumi noteikumos par veselības aprūpes finansēšanas un organizēšanas kārtību, iekļaujot jaunus obligātos ģimenes ārstu darba kvalitātes kritērijus, aizstājot līdzšinējo (obligāto un brīvprātīgo) darbības novērtēšanas sistēmu. Papildus līdzšinējiem kvalitātes izpildes kritērijiem noteikti jauni rādītāji, kas saistās ar hronisko pacientu veselības aprūpi, vēža profilaktisko pārbaužu veikšanu un ģimenes ārsta komandas pieejamības uzlabošanu pacientiem. Noteikts, ka ģimenes ārstu praksēm, kurās ir vairāk par 1800 reģistrētajiem pacientiem, nepieciešams obligāti piesaistīt otru māsu vai ārsta palīgu, tādējādi palielinot pakalpojumu pieejamību. Māsām vai ārsta palīgam atbilstoši kompetencei ir arī īpaši jākonsultē un jākomunicē ar praksē reģistrētajiem ar hroniskām slimībām slimojošiem pacientiem. Ģimenes ārstam uzlikts pienākums vienas darba dienas laikā sazināties ar pacientu, kurš izsaucis neatliekamo medicīnisko palīdzību un nav stacionēts. Lai novērstu situāciju, ka pacients akūtos gadījumos ģimenes ārsta praksē var vērsties tikai noteiktā laikā, akūtie pacienti varēs saņemt ģimenes ārsta praksē palīdzību visā prakses darba laikā. Tāpat noteikumi papildināti ar punktu, kas nosaka, ka par savlaicīgi atklātu 1. vai 2. vēža stadiju ģimenes ārsta sarakstā reģistrētai personai, ģimenes ārsts saņems 50 latu piemaksu. Jaunie ģimenes ārstu darba novērtēšanas kvalitātes kritēriji stājas spēkā ar 2013.gada 1.janvāri, izņemot atsevišķus kritērijus, kuriem noteikts pārejas periods.

No 2011.gada 1.maija Latvijas iedzīvotājiem tiek nodrošināts jauns pakalpojums - Ģimenes ārstu konsultatīvais tālrunis 66016001, kas ieviests ar mērķi nodrošināt iedzīvotājiem iespēju ārpus ģimenes ārsta pieņemšanas laika iegūt sev nepieciešamo medicīnisko konsultāciju akūtu saslimšanu un hronisku slimību paasinājumu gadījumos, tādējādi mazinot sekundāro izsaukumu skaitu uz Neatliekamā medicīniskās palīdzības dienestu, kas ir specializēts 24 stundu resurss cilvēku dzīvību glābšanai. 2012.gadā uz ģimenes ārstu konsultatīvo tālruni saņemti 54 304 zvani, kas ir 90,5% no 2012.gadam plānotā rādītāja (60 000). 2011.gadā mēnesī uz šo telefonu vidēji tika saņemti 1 890 zvani. 2012.gada vidējais zvanu skaits mēnesī bija 4 525, tātad vidējais zvanu skaits mēnesī ir pieaudzis vidēji 2 reizes.

2013.gadā ir uzsākts darbs pie Primārās veselības aprūpes attīstības plāna 2014.-2016.gadam izstrādes, lai stiprinātu primāro veselības aprūpi kā efektīvāko un visaptverošāko veselības aprūpes līmeni, palielinātu primārās veselības aprūpes lomu profilaksē, diagnostikā un ārstēšanā, kā arī uzlabotu primārās veselības aprūpes kvalitāti. Tāpat plānots izstrādāt priekšlikumus, lai primārās veselības aprūpes ietvaros piesaistītu farmaceitiskās aprūpes speciālistus veselīga dzīvesveida, fizisko aktivitāšu popularizēšanā, sabiedrības izglītošanā, hronisko pacientu pareizas zāļu lietošanas uzraudzībā.

Ambulatoro garīgās veselības pakalpojumu attīstība. Pasākuma mērķis ir uzlabot personu ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem integrāciju sabiedrībā, attīstot ambulatoros garīgās veselības aprūpes pakalpojumus. Lai sniegtu atbalstu iedzīvotājiem situācijā, kas Latvijā izveidojās finanšu un ekonomiskās krīzes rezultātā, kā arī vairāku nozaru strukturālo reformu rezultātā, MK 2009.gada 8.septembrī tika apstiprināta Sociālās drošības tīkla stratēģija kuras ietvaros sākot ar 2009.gada 1.oktobri tika uzsākta ārkārtas drošības pasākumu ieviešana labklājības, izglītības un pārvaldājumu jomās, kā arī veselības aprūpes jomā. Viens no uzsāktajiem pasākumiem Stratēģijas ietvaros veselības aprūpes jomā bija tieši psihiatrijas profila dienas stacionāru attīstība. Dienas stacionāra pakalpojums ir vērst uz ambulatorās veselības aprūpes pakalpojumu sistēmas attīstību, ko pacientam var nodrošināt pēc iespējas tuvāk dzīvesvietai, kas īpaši trūcīgajām personām ir būtisks

faktors, piemēram, no ceļa izdevumu un uzturēšanās slimnīcā izmaksu viedokļa. Psihiatrijas profila dienas stacionāru pakalpojumi ļauj saīsināt ārstēšanās ilgumu diennakts stacionāros, novērst nevajadzīgas hospitalizācijas, veicina pacientu ātrāku atlabšanu pēc izrakstīšanās no diennakts stacionāra, nodrošina rehabilitāciju un remisijas perioda nostabilizēšanu, sekmē pacienta integrēšanos sabiedrībā. No Stratēģijas līdzekļiem 2012.gadā tika nodrošināta 2 066 unikālo pacientu ar garīgiem traucējumiem aprūpe dienas centros, kas veido 93,9% no plānotā unikālo pacientu skaita gadam (2 200 pacienti) un kas ir par 17,7% vairāk nekā 2011.gadā. Dienas stacionāra pakalpojumu personām ar garīgām saslimšanām apjoma palielināšanās skaidrojama ar to, ka valstī kopumā tiek attīsta ambulatorā aprūpe, tai skaitā dienas stacionāru pakalpojumi. Ir palielinājies informētības un izpratnes līmenis gan pacientiem, gan viņu tuviniekiem, gan arī ārstniecības personām par šo pakalpojumu. Laika posmā 2014.-2016.gadam tiek plānota turpmāka ambulatoro garīgās veselības aprūpes pakalpojumu attīstība, kas ir arī viena no Nacionālā attīstības plāna 2014.-2020.gadam rīcības virziena „Vesels un darbaspējīgs cilvēks” uzdevuma „Veselības aprūpes pakalpojumu kvalitātes uzlabošana, plānošana un koordinēšana” ietvaros paredzētajām darbībām, konkrēti – ambulatoro garīgās veselības centru attīstība.

Stacionāro veselības aprūpes iestāžu efektivitātes pilnveidošana. Pasākuma mērķis ir uzlabot slimnīcās sniegto veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāti, drošību un efektivitāti. Lai veicinātu veselības aprūpes resursu efektīvu izlietošanu, 2012.gadā tika uzsākta pacientu novērošanas pakalpojumu attīstīšana slimnīcās - kopš 2012.gada universitāšu un daudzprofilu slimnīcas saņem papildu maksājumu par slimnieku ārstēšanu un novērošanu uzņemšanas nodaļā līdz 24 stundām, lai novērtētu pacienta veselības stāvokli un hospitalizācijas nepieciešamību. Lai pilnveidotu veselības aprūpes pakalpojumu apmaksas sistēmu un uzlabotu stacionāro veselības aprūpes iestāžu darbības efektivitāti, pakāpeniski Latvijā tiek plānots ieviest DRG (*diagnosis related groups*) sistēmu. DRG ir detalizēta, diagnozēm piesaistīta veselības aprūpes pakalpojumu uzskaites un apmaksas sistēma, kura tiek izmantota, lai varētu veikt uzskaiti un apmaksu par pacientiem sniegtajiem valsts apmaksātajiem veselības aprūpes pakalpojumiem slimnīcas stacionārā. Tāpat tiek plānots stacionāro veselības aprūpes iestāžu efektivitātes pilnveidošanai izveidot pēc vienotiem principiem veidotu kvalitātes vadības sistēmu, uzlabojot veselības aprūpes pakalpojumu kvalitāti, pieejamību un drošumu.

Veselības aprūpes sistēmas stiprināšana. 2013.gada 16.aprīlī MK sēdē apstiprināts Veselības ministrijas izstrādātais koncepcijas projekts par veselības aprūpes sistēmas finansēšanas modeli, kas paredz Latvijā izveidot jaunu veselības aprūpes finansēšanas sistēmu, ieviešot valsts veselības obligāto apdrošināšanu. Koncepcijas galvenie mērķi ir 1) sasaistīt plānveida veselības aprūpes saņemšanu ar „veselības nodokļa” nomaksu, 2) finanšu līdzekļu un veselības aprūpes pakalpojumu apjoma palielināšana un pieejamības uzlabošana, pakāpeniski sasniedzot veselības aprūpes valsts budžetu 4,5% no IKP apmērā vēlākais līdz 2020.gadam (2014.gadā – 3,3%, 2015. – 3,5%, 2016. – 3,7%) 3) ilgtspējīgas veselības aprūpes finanšu sistēmas izveide, tās paredzamība un stabilitāte. Koncepcijā paredzētā veselības aprūpes budžeta apmēra nodrošināšanas iespējas tiks skatītas likumprojekta „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015., un 2016.gadam” un likumprojekta „Par valsts budžetu 2014.gadam” sagatavošanas procesā kopā ar visu nozaru ministriju un citu centrālo valsts iestāžu jaunās politikas iniciatīvu pieteikumiem, ņemot vērā budžeta fiskālās iespējas. Jauno veselības aprūpes finansēšanas modeli paredzēts ieviest no 2014.gada otrā pusgada, nepalielinot nodokļu slogu iedzīvotājiem, jo valsts veselības apdrošināšanas obligātās iemaksas plānots nodalīt no šobrīd spēkā esošās iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmes, mazinot negatīvo ietekmi uz pašvaldību budžetu, un tās tiks precizētas likuma izstrādes laikā. Pakāpeniski sasniedzot veselības aprūpes valsts budžetu 4,5% apmērā no IKP, būs iespējams palielināt veselības aprūpes apjoma ietvaru – palielināt no valsts budžeta apmaksājamo ambulatoro apmeklējumu skaitu, laboratorisko izmeklējumu skaitu, mazināt veselības aprūpes pakalpojuma gaidīšanas laiku, uzlabot

kompensējamo medikamentu pieejamību, tai skaitā arī palielināt veselības aprūpes sistēmā strādājošā ārstniecības personāla atalgojumu.

3.5. Izglītība un zinātne

Pamata un vidējās izglītības pieejamības nodrošināšana. Kopš 2011.gada februāra valstī ir noteikta vienota kārtība, kādā izglītības iestāde informē izglītojamo vecākus, pašvaldības vai valsts iestādes, ja izglītojamais bez attaisnojoša iemesla neapmeklē izglītības iestādi. 2012.gada februārī stājās spēkā kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un atskaitīti no tām (izņemot internātskolas un speciālās izglītības iestādes). Kārtība nosaka obligātus atbalsta pasākumus skolēniem, kuriem ir grūtības mācībās, lai skolēnu atstāšana uz otru gadu notiktu tikai īpašos gadījumos. 2011./2012.mācību gadā otrgadnieku īpatsvars dienas skolās ir samazinājies no 2,5% līdz 1,7%, salīdzinot ar iepriekšējo mācību gadu.

Strukturālās izmaiņas profesionālajā izglītībā. Mērķis ir paaugstināt profesionālās izglītības kvalitāti, nodrošinot tās atbilstību darba tirgus prasībām, sekmēt pieejamo resursu efektīvāku izmantošanu, kā arī vairot profesionālās izglītības pievilcību, iesaistot profesionālajā izglītībā arvien vairāk audzēkņu pēc pamatskolas beigšanas. Lai modernizētu profesionālās izglītības iestāžu infrastruktūru un mācību aprīkojumu, ERAF pirmās projektu iesniegumu atlases kārtas ietvaros ir pabeigta 4 profesionālās izglītības iestāžu projektu īstenošana un līdz 2013.gada 31.decembrim tiek turpināta 11 profesionālās izglītības iestādēs uzsākto projektu īstenošana. Tiek organizēts darbs arī ar 11 profesionālās izglītības iestādēm, kuras ir kvalificējušās atbalsta saņemšanai otrās projektu iesniegumu atlases kārtas ietvaros, lai nodrošinātu infrastruktūras pilnīgu modernizēšanu profesionālās izglītības iestāžu īstenoto profesionālās izglītības programmu prioritārajās izglītības tematiskajās jomās vai programmu grupās. Tiek radīti priekšnoteikumi profesionālās izglītības iestāžu nodošanai pašvaldībām. Līdz 2013.gada 1.septembrim plānots nodot pašvaldībām 3 valsts profesionālās izglītības iestādes un līdz 2015.gada 31.decembrim plānots pašvaldībām nodot vēl 8 profesionālās izglītības iestādes. Lai izglītojamie varētu iegūt profesionālo izglītību iespējami tuvu dzīves vietai, vietējie sociālie partneri aktīvi iesaistīsies darba tirgum nepieciešamo speciālistu sagatavošanā, bet pašvaldības patstāvīgi varētu plānot visa veida izglītības iestāžu konsolidāciju pašvaldības administratīvajā teritorijā, ministrija uzskata, ka pašvaldībām jānodod 11 nelielās (300 vai mazāk izglītojamie) profesionālās izglītības iestādes. Tā rezultātā izglītojamajiem būtu dota iespēja vienuviet apgūt gan vispārizglītojošās, gan profesionālās izglītības programmas, t.sk. profesionālās tālākizglītības un profesionālās pilnveides izglītības programmas, nodrošinot visa veida izglītības iestāžu infrastruktūras un mācību aprīkojuma racionālu un efektīvu izmantošanu, bet pedagogiem saglabāt nedēļas darba slodzi. No šī tipa profesionālās izglītības iestādēm līdz 2013.gada 1.septembrim plānots pašvaldībām nodot attiecīgās ERAF darbības programmas projektu īstenošanā iesaistītās profesionālās izglītības iestādes.

Augstākās izglītības modernizācija. Pasākuma galvenais mērķis - nodrošināt kvalitatīvu, starptautiski konkurētspējīgu un zinātnē balstītu augstāko izglītību, ko īsteno efektīvi pārvaldītas institūcijas ar konsolidētiem resursiem. Turpinās uzsāktās reformas augstākās izglītības jomā saskaņā ar Latvijas attīstības plānošanas dokumentos noteiktajiem uzdevumiem augstākās izglītības un zinātnes jomā. Studiju programmu izvērtēšanas rezultātā līdz 2013.gada jūlijam tiks sagatavoti ekspertu ieteikumi turpmākai studiju programmu pilnveidei, uzlabošanai, attīstībai, konsolidācijai, slēgšanai, starptautiskās konkurētspējas veicināšanai, resursu efektīvai izmantošanai un finansēšanai no valsts budžeta līdzekļiem, kā arī tiks sagatavotas rekomendācijas studiju programmu vērtēšanas un akreditācijas procesa pilnveidošanai, normatīvo aktu sistēmas uzlabošanai. Lai veicinātu augstākās izglītības konkurētspēju, līdz 2016.gadam tiks uzsākta atbalsta sniegšana ārvalstu pasniedzēju piesaistei, kā arī tiks veikti grozījumi Augstskolu likumā, nosakot jaunu augstskolu

pārvaldības struktūru, kā arī tiks sniegts atbalsts materiāli tehniskās bāzes uzlabošanai augstākās izglītības iestādēs, tādējādi turpinot investīcijas infrastruktūrā, lai studējošie apgūtu zināšanas un prasmes atbilstoši mainīgajām darba tirgus prasībām. 2012.gadā ir modernizēta infrastruktūra 14 augstākās izglītības iestādēs, kas īsteno prioritārās programmas, tiek turpināta materiāli tehniskās bāzes uzlabošana 17 augstākās izglītības iestādēs.

Augstāko izglītību ieguvušo īpatsvara palielināšana. Šī pasākuma mērķis ir veicināt maksimālu augstākās izglītības pieejamību, kā rezultātā no 2014.gada plānots sagatavot ieviešanai principiāli jaunu augstākās izglītības finansēšanas modeli. Esošās augstākās izglītības sistēmas finansēšanas modeļa un alternatīvo variantu izpēti rezultātā iegūtie dati tiks izmantoti par pamatu jauna augstākās izglītības finansēšanas modeļa ieviešanai. Laika posmā no 2014. - 2016.gadam plānots pāriet uz pilnīgu doktorantūras programmu finansēšanu no valsts budžeta, taču papildus finansējuma piešķiršanas iespēja tiks skatīta likumprojekta „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015., un 2016.gadam” un likumprojekta „Par valsts budžetu 2014.gadam” sagatavošanas procesā kopā ar visu ministriju un citu centrālo valsts iestāžu jaunās politikas iniciatīvu pieteikumiem. Viens no Izglītības un zinātnes ministrijas turpmāko gadu rīcības virzieniem būs saistīts ar studējošo atbiruma samazināšanu - tiks pētīti studiju pārtraukšanas galvenie iemesli un meklēti risinājumi, lai studijas pametušie pēc iespējas ātrāk atgrieztos augstskolā un turpinātu studijas.

Ārvalstu studentu piesaistīšana. Turpināsies pasākumu īstenošana augstākās izglītības eksportspējas paaugstināšanai, nodrošinot informatīvo atbalstu augstskolām, pilnveidojot normatīvo bāzi, kā arī motivējot augstskolas piedāvāt studiju programmas angļu un citās ES valodās. Vienlaikus plānots veikt grozījumus Augstskolu likumā, kas palielinās ES valodu lietojumu studiju programmu īstenošanas procesā. Lai veicinātu augstākās izglītības eksportspēju, līdz 2016.gadam tiks uzsākta atbalsta sniegšana jaunu studiju programmu izstrādei ES valodās, kā arī sniegts atbalsts studiju programmu starptautiskai publicitātei, izmantojot ESF līdzekļus. 2013.gadā turpinās īstenot ES Mūžizglītības programmas ar mērķi sniegt atbalstu augstākās izglītības institūcijām un citām iesaistītajām pusēm Eiropas Vienotās augstākās izglītības telpas tālākā izveidē Latvijā. Vienlaikus tiks turpināta dalība Erasmus Mundus Nacionālo struktūru kopīgi īstenotajos projektos.

Valsts zinātnisko institūciju konsolidācija. Pasākuma mērķis ir nodrošināt zinātnisko institūciju starptautisku izvērtēšanu un saņemt rekomendācijas zinātnes konkurētspējas stiprināšanai un resursu koncentrēšanai. Ir parakstīts tehniskais līgums par zinātnisko institūciju starptautisko izvērtēšanu un, pamatojoties uz zinātnes izvērtēšanas rezultātā sniegtajām rekomendācijām, 2013.-2014.gadā tiks nodrošināti nepieciešamie pasākumi strukturālo reformu īstenošanai zinātnē. Ar 2015.gadu plānots ieviest jaunus valsts budžeta finansējuma sadales principus, kas tajā skaitā paredz finansējuma piešķiršanu ekselences centriem.

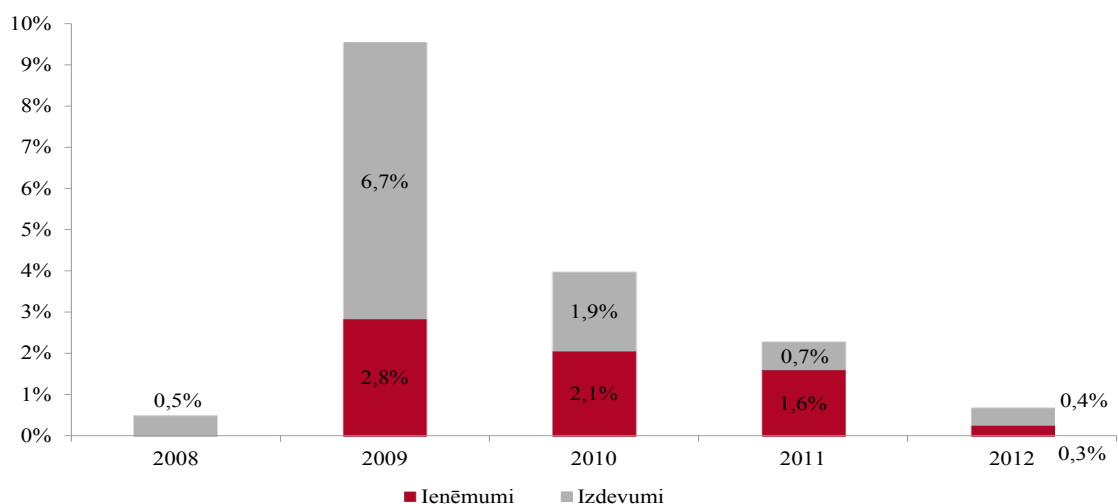
4. Vispārējās valdības budžeta bilance un parāds

4.1. Pašreizējā fiskālā situācija

Pēc pasaules finanšu krīzes, kas smagi ietekmēja Latvijas ekonomiku, izveidojot kritisku situāciju finanšu sektorā un valsts budžetā, kuras pārvarēšanā Latvija saņēma starptautisko organizāciju finanšu palīdzību, Latvija pašlaik ir atgriezies pie straujas izaugsmes un ievērojama uzlabojuma fiskālajā pozīcijā. Latvija 2011. gada beigās sekmīgi noslēdza Starptautisko aizdevuma programmu, īstenojot Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmu, un arī turpmāk ievieš LSAP noteiktos vidēja termiņa rīcības virzienus noteikto prioritāšu ietvaros: ekonomikas izaugsme, sociālā drošība un publiskās pārvaldes reformas.

Krīzes pārvarēšana un atgriešanās pie izaugsmes ir veikta saglabājot nemainīgu lata piesaistes kursu pret *euro* un īstenojot ievērojamu fiskālo konsolidāciju.

Kopumā laika posmā no 2008. gada līdz 2012. gadam ir veikti fiskālās konsolidācijas pasākumi ar fiskālo ietekmi 16,9% apmērā no IKP, no kuriem aptuveni 6,7 % no IKP veido pasākumi, kas veikti ieņēmumu pusē, savukārt, pasākumi izdevumu pusē kopumā sastāda aptuveni 10,2 % no IKP (skatīt 4.1. attēlu). Vidēji gadā laika posmā no 2008. gada līdz 2012. gadam Latvija ir veikusi fiskālās konsolidācijas pasākumus 3,4% apmērā no IKP.

4.1.att. Fiskālā konsolidācija no 2008. – 2012. gadam, % no IKP

Latvija visos Programmas ieviešanas gados ir spējusi veiksmīgi ievērot noteiktos vispārējās valdības budžeta bilances mērķus un īstenot fiskālo politiku sekmīgāk nekā iepriekš ticis plānots. Latvija veica efektīvus un kvalitatīvus fiskālās konsolidācijas pasākumus, kā arī, lai pēc iespējas labāk nodrošinātos pret iespējamajiem makroekonomisko procesu izraisītajiem paaugstinātajiem fiskālajiem, ekonomiskajiem un sociālajiem riskiem, ekonomisko izaugsmi ir prognozējusi, balstoties uz salīdzinoši konservatīvu makroekonomisko scenāriju. Fiskālā konsolidācija nav pašmērķis, bet gan līdzeklis neilgtspējīga budžeta deficīta pārvarēšanai, ekonomiskās sabalansētības atjaunošanai un valsts konkurētspējas paaugstināšanai. Konsolidācijas pasākumus 16,9% no IKP apmērā nav iespējams veikt tikai samazinot finansējumu tur, kur tas ekonomiski ir pamatoti, piemēram, atalgojuma atgriešana līmenī, kas atbilst produktivitātei. Fiskālā konsolidācija skāra arī

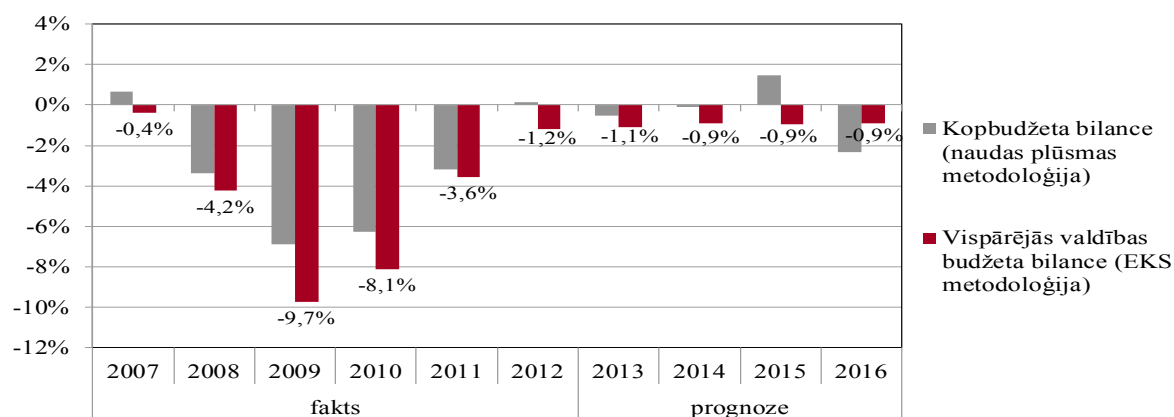
valsts sniegto publisko pakalpojumu apjomu un kvalitāti. Finansējuma nepietiekamība ir akumulējusi problēmas, kas pašlaik ir kļuvušas akūtas un kuru nerisināšana turpmāk var radīt neatgriezeniskus procesus, piemēram, ceļu sabrukšana. Tāpēc 2013. – 2016. gadi iezīmējas, kā pēckrīzes periods, kurā valstij ir jāatjauno adekvāts finansējums valsts funkciju īstenošanai, pilnībā respektējot fiskālās disciplīnas nosacījumus. Šis periods iezīmējas jau 2012.gadā, kas raksturīgs ar ievērojamu ieņēmumu kāpumu valsts budžetā, dodot iespēju uzlabot gan fiskālo pozīciju vairāk kā bija plānots, gan palielināt izdevumus, veicot 2012.gada budžeta grozījumus.

2012. gada valsts budžets sākotnēji tika pieņemts, nodrošinot vispārējās valdības budžeta deficītu 2,1 % apmērā no IKP (saskaņā ar EKS metodoloģiju), 2012.gada rudenī, veicot valsts budžeta grozījumus, ar ko tika veikti papildus izdevumi 0,9% no IKP, vispārējās valdības budžeta deficīta mērķis tika pārskatīts un noteikts 1,9 % apmērā no IKP. Atbilstoši 2013. gada aprīļa vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikācijai vispārējās valdības budžeta deficīts 2012. gadā bija 1,2% no IKP. Saskaņā ar FM aprēķiniem, strukturālais deficīts bija 0,5% no IKP.

Fiskālās politikas aspektā 2012.gads ir nozīmīgs ar to, ka:

1. Vispārējās valdības budžeta deficīts ir ievērojami zem 3% Māstrihtas kritērija, dodot pamatu atcelt Latvijai Pārmērīga budžeta deficīta procedūru;
2. Strukturālais deficīts ir sasniedzis 0,5% līmeni, kas atbilst Latvijas nacionālajam MTO.

Vispārējās valdības budžeta bilances uzlabojumu 2012. gadā galvenokārt noteica ļoti laba izpilde visās nodokļu ieņēmumu pozīcijās. Vērtējot situācijas attīstību pa budžetiem, būtisks uzlabojums bija vērojams visos vispārējās valdības sektoros - gan centrālās valdības un sociālās nodrošināšanas fondu budžetā, kā arī vietējās valdības budžetā⁵.

4.2. att. Vispārējās valdības budžeta balance (atbilstoši EKS metodoloģijai) un kopbudžeta balance (atbilstoši naudas plūsmas metodoloģijai) 2007.-2016. gadā, % no IKP⁶

⁵ Saskaņā ar Padomes 1996.gada 25.jūnija regulas (EK) Nr. [2223/96](#) par Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēmu Kopienā A pielikuma 2.70.punktā noteikto valsts pārvaldes sektora apakšsektoru dalījumu. Šīs regulas izpratnē ar centrālo valdību tiek saprasts valsts pamatbudžets, sociālās nodrošināšanas fondi – valsts speciālais budžets un vietējā valdība – pašvaldību budžets.

⁶ Datu avots: 2013. gada aprīļa valsts budžeta deficīta un parāda notifikācija, FM prognozes.

Kā jau iepriekš tika minēts labāka makroekonomiskā situācija valstī nekā sākotnēji tika prognozēts, kā arī izmaiņas normatīvajos aktos un VID veiktie nodokļu administrēšanas pasākumi pozitīvi ietekmēja fiskālo rādītāju izpildi. Ieņēmumi pieauga straujāk nekā izdevumi un 2012. gadā valsts konsolidētā kopbudžeta bilance pēc naudas plūsmas principa bija ar pārpalikumu 19,2 milj. latu. Nodokļu ieņēmumu attīstību nodrošināja nodarbinātības un darba samaksas kāpums, kas veicināja darba nodokļu – valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu un iedzīvotāju ienākuma nodokļa sekmīgu izpildi, bet labi mazumtirdzniecības apgrozījuma rādītāji nodrošināja pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumu pieaugumu. Savukārt mērens pieaugums bija vērojams visās izdevumu grupās, izņemot izdevumos sociālajiem pabalstiem.

Vispārējās valdības budžeta deficītu salīdzinājumā ar kopbudžeta bilanci pēc naudas plūsmas metodoloģijas ietekmē korekcijas atbilstoši EKS metodoloģijai. 2009.-2011. gadā būtiskas korekcijas centrālās valdības sektorā pamatā noteica valdības ieguldījumi finanšu institūcijās ekonomiskās krīzes ietekmē, savukārt vietējās valdības sektorā – nozīmīgu infrastruktūras objektu celtniecība (Dienvidu tilts). 2012. gadā būtiskākās korekcijas veidoja vispārējās valdības kapitāla transferti dažādiem uzņēmumiem, vispārējam valdības sektoram pieklasificēto uzņēmumu zaudējumi, kā arī ārvalstu finanšu palīdzības naudas plūsmas ieņēmumu izlīdzināšana.

4.2. Fiskālās attīstības scenārijs

Latvijas fiskālās politikas galvenais mērķis ir turpināt realizēt ekonomikas atjaunošanas un izaugsmes veicināšanas pasākumus un veicināt atbildīgu un ilgtspējīgu fiskālo politiku, ievērojot stingru fiskālo disciplīnu turpmākajos gados.

Ņemot vērā minēto, Latvija turpinās ieviest Saprašanās memorandā definētās apņemšanās, īstenot LSAP noteiktos virzienus nosprausto prioritāšu ietvaros - ekonomikas izaugsme, sociālā drošība un publiskās pārvaldes reformas, kas atbilst Ikgadējā izaugsmes ziņojuma prioritātēm un Eiro Plus pakta apņemšanām (skatīt 3. un 6. sadaļu, kā arī NRP).

Latvijas MTO atbilstoši FDL ir strukturālais deficīts 0,5 % no IKP apmērā. Latvija to sasniedza 2012.gadā. Līdz ar to turpmāko gadu uzdevums vairs nav strukturālā deficīta samazināšana, bet gan noturēšana MTO līmenī, pieļaujot tikai tādas atkāpes, kas atbilst Stabilitātes un izaugsmes paktam.

Jāatzīmē, ka 2013.gadā stājās spēkā FDL, kura nosacījumi attieksies uz 2014. -2016.gada Ietvara likumu un 2014.gada valsts budžeta likumu. FDL paredz, ka fiskālie mērķi tiek noteikti strukturālajā nevis nominālajā izteiksmē, līdz ar to 2013.gada pieļaujamais deficīts vēl ir noteikts nominālā izteiksmē, bet sākot ar 2014.gadu pieļaujamais deficīts tiek noteikts strukturālā izteiksmē.

Šim apstāklim ir nozīme, vērtējot 2013.gada fiskālos rādītājus. 2013.- 2015. gada Ietvara likumā noteiktais vispārējās valdības budžeta deficīta mērķis ir 1,4% no IKP. Pašreizējās prognozes pie nemainīgas valdības politikas rāda, ka vispārējās valdības budžeta deficīts 2013.gadā būs 1,1% no IKP un strukturālais deficīts arī 1,1% no IKP. Lai arī nominālais deficīts pret 2012.gadu samazinās no 1,2% uz 1,1%, strukturālais deficīts palielinās no 0,5% uz 1,1%.

Strukturālā deficīta novirze no MTO vērtības ir saskaņā ar Stabilitātes un izaugsmes paktu, jo tā ir saistīta ar iemaksu palielinājumu 2.pensiju līmenī 2013.gadā no 2% uz 4%. Iemaksu palielinājums rada ieņēmumu kritumu sociālās nodrošināšanas fondos 0,5% no IKP apmērā. Saskaņā ar Stabilitātes un Izaugsmes paktu, dalībvalsts var novirzīties no MTO apmērā, kas nepārsniedz iemaksu palielinājuma 2.pensiju līmenī fiskālo ietekmi, t.i. par 0,5% no IKP. Līdz ar to tiek pieņemts, ka 2013.gada prognozētais strukturālais deficīts 1,1% no IKP prognozēšanas kļūdas

precizitātes robežās atbilst strukturālā deficīta mērķim - 1,0% no IKP un ir saskaņā ar Stabilitātes un izaugsmes pakta nosacījumiem.

Lai arī pašreizējās prognozes rāda, ka 2013.gada budžeta deficīts būs zemāks kā bija plānots (1,1% pret 1,4%), pastāv fiskālie riski, kuriem iestājoties, budžeta deficīts varētu palielināties, nepārsniedzot Ietvara likumā noteikto deficīta mērķi 1,4% no IKP.

Fiskālās attīstības scenārijs 2014.-2016.gadam ir veidots, nosakot fiskālos mērķus pēc *top-down*⁷ principa, ievērojot FDL normas attiecībā uz izdevumu pieaugumu un strukturālā deficīta līmeni un ievērojot optimālu balansu starp nodokļu sloga samazinājumu un izdevumu pieaugumu.

Pieļaujamais strukturālā deficīta mērķis tiek noteikts par pamatu ņemot nacionālo MTO (-0,5%) un izmantojot iespējamās novirzes iemaksu palielinājumam 2.pensiju līmenī.

Iemaksu palielinājums 2.pensiju līmenī tiek veikts 3 posmos: 2013.gadā palielinot iemaksas no 2 uz 4% (fiskālā ietekme 0,50% no IKP), 2015.gadā palielinot iemaksas no 4 uz 5% (fiskālā ietekme 0,27% no IKP) un 2016.gadā palielinot iemaksu no 5 uz 6% (fiskālā ietekme 0,29% no IKP).

Regulas nr. 1175/2011 9.pants cita starpā nosaka: „Nosakot korekcijas vidēja termiņa budžeta mērķa sasniegšanai dalībvalstīm, kas šo mērķi vēl nav sasniegušas, kā arī ļaujot dalībvalstīm, kuras to ir sasniegušas, uz laiku novirzīties no šā mērķa ar noteikumu, ka ir saglabāta pienācīga drošības rezerve attiecībā pret deficīta atsaucēs vērtību un ir paredzams, ka programmas darbības termiņā budžeta stāvoklis atkal būs atbilstīgs vidēja termiņa budžeta mērķim, Padome un Komisija ņem vērā to būtisko strukturālo reformu īstenošanu, kuras tieši pozitīvi ietekmē budžetu ilgtermiņā, tostarp palielinot ilgtspējīgas izaugsmes potenciālu, un tādējādi pārbaudāmi veicina publisko finanšu ilgtermiņa stabilitāti. Īpaša uzmanība tiek pievērsta pensiju reformām, ar ko ievieš vairāku līmeņu sistēmu, kurā ietverts obligāts, pilnībā finansēts pensiju līmenis. Dalībvalstīm, kas īsteno šādas reformas, ir ļauts pilnībā neveikt vidēja termiņa budžeta mērķu sasniegšanai vajadzīgās korekcijas vai novirzīties no mērķa kopumā, novirzei atspoguļojot apmēru, kādā reforma papildus tieši ietekmē valsts kopbudžeta bilanci, ar noteikumu, ka tiek saglabāta pienācīga drošības rezerve attiecībā pret deficīta atsaucēs vērtību.”

Saskaņā ar šīs regulas nosacījumiem dalībvalsts drīkst atkāpties no MTO par lielumu, kas atbilst reformas fiskālai ietekmei un šī atkāpe ir „jādzēs” nākamo 3 gadu laikā.

Saskaņā ar šo nosacījumu, 2014.gadā un 2015.gadā strukturālā deficīta mērķis tiek noteikts 1,0% no IKP apmērā un 2016.gadā 0,9% no IKP apmērā. Latvija pilnībā dzēsīs atkāpes un atgriezīsies pie MTO 2019.gadā. Atkāpju veidošanas un samazināšanas scenārijs parādīts 4.1. tabulā.

4.1. tabula Strukturālās bilances atkāpju no MTO lielumi saistībā ar iemaksu palielināšanu 2.pensiju līmenī un šo atkāpju samazināšanas scenārijs.

⁷ Atbilstoši FDL 10.panta bilances nosacījumam

		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
MTO		-0,500%	-0,500%	-0,500%	-0,500%	-0,500%	-0,500%	-0,500%
Pieļaujamās atkāpes	no 2% uz 4%	-0,500%	-0,500%	-0,250%	0,000%			
	no 4% uz 5%			-0,274%	-0,137%	-0,069%	0,000%	
	no 5% uz 6%				-0,286%	-0,191%	-0,095%	0,000%
Strukturālās bilances mērķis		-1,0%	-1,0%	-1,0%	-0,9%	-0,8%	-0,6%	-0,5%

2013.gadā ir paredzēts palielināt iemaksas 2.pensiju līmenī no 2% uz 4%. Fiskālā ietekme jeb ieņēmumu samazinājums sociālās apdrošināšanas budžetā šajā gadā pēc EKS ir 0,5% no IKP, līdz ar to saskaņā ar Regulu nr. 1175/2011, iespējamais atkāpes līmenis 2013.gadā ir 0,5% un strukturālās bilances mērķis -1,0% no IKP. 0,5% atkāpi, saskaņā ar Regulu nr. 1175/2011, ir jānovērš 3 gadu laikā. Attiecīgi, fiskālās attīstības scenārijā paredzēts, ka 2014.gadā atkāpe paliek 0,5% no IKP apmērā, 2015.gadā 0,25% un 2016.gadā atkāpe ir 0.

2015.gadā ir paredzēts palielināt iemaksas 2.pensiju līmenī no 4% uz 5%. Fiskālā ietekme jeb ieņēmumu samazinājums sociālās apdrošināšanas budžetā šajā gadā pēc EKS metodoloģijas ir 0,274% no IKP, līdz ar to saskaņā ar Regulu nr. 1175/2011, iespējamais atkāpes līmenis 2015.gadā ir 0,274%. Šo atkāpi saskaņā ar Regulu nr. 1175/2011 ir jānovērš 3 gadu laikā. Attiecīgi, fiskālās attīstības scenārijā paredzēts, ka 2016.gadā atkāpe ir 0,137% no IKP apmērā, 2017.gadā 0,069% un 2018.gadā atkāpe ir 0.

2016.gadā ir paredzēts palielināt iemaksas 2.pensiju līmenī no 5% uz 6%. Fiskālā ietekme jeb ieņēmumu samazinājums sociālās apdrošināšanas budžetā šajā gadā pēc EKS sistēmas metodoloģijas ir 0,286% no IKP, līdz ar to saskaņā ar Regulu nr. 1175/2011, iespējamais atkāpes līmenis 2016.gadā ir 0,286%. Šo atkāpi saskaņā ar Regulu nr. 1175/2011 ir jānovērš 3 gadu laikā. Attiecīgi, fiskālās attīstības scenārijā paredzēts, ka 2017.gadā atkāpe ir 0,191% no IKP apmērā, 2018.gadā 0,095% un 2019.gadā atkāpe ir 0.

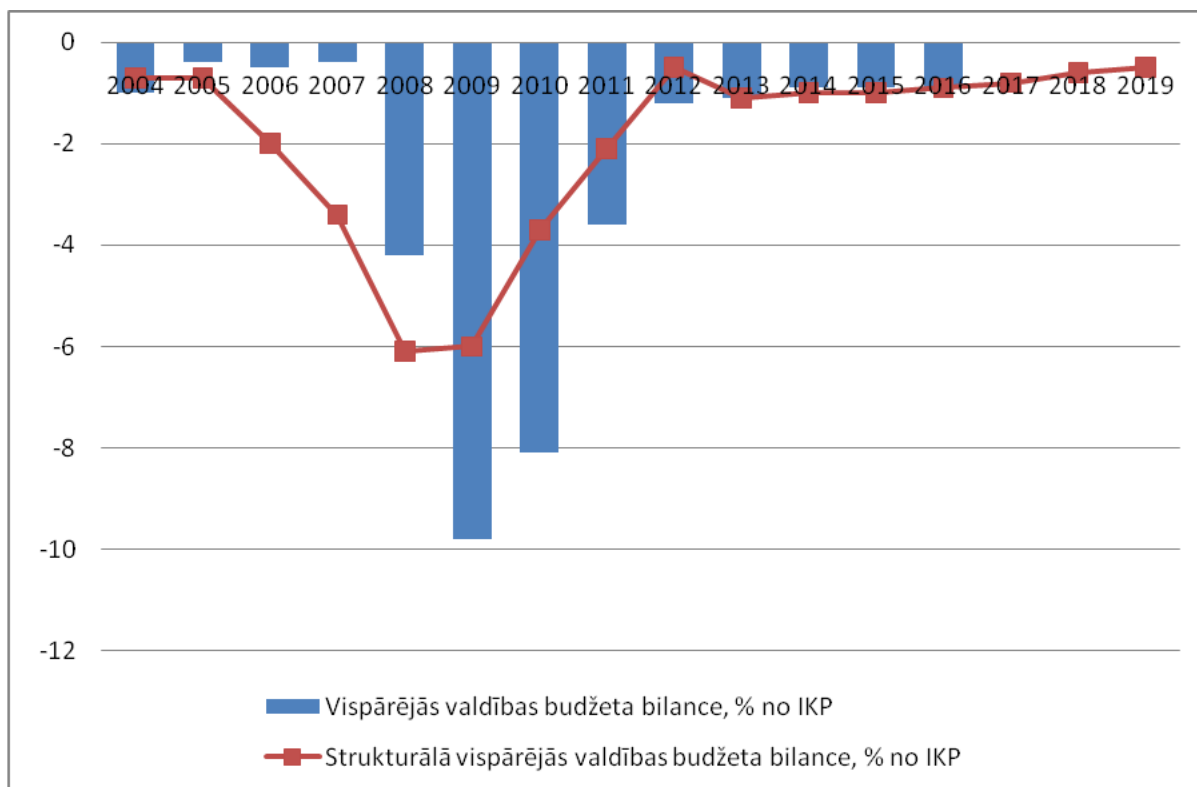
Summējot trīs augstāk minētās pieļaujamās atkāpes, iegūst strukturālās bilances mērķus, kas attiecīgi 2013.-2015. gados ir -1,0% no IKP un tālāk samazinās, līdz 2019.gadā atgriežas pie MTO - 0,5% no IKP.

Jāatzīmē, ka strukturālās bilances mērķis nevienā gadā nepārsniedz saskaņā ar Stabilitātes un izaugsmes pakta noteikto minimālo MTO, kas Latvijas gadījumā ir -1% no IKP un tiek ievērota pietiekama drošības rezerve attiecībā pret deficīta atsaucē vērtību, kas Latvijas gadījumā ir -1,8% no IKP strukturālajā izteiksmē⁸.

Fiskālās attīstības scenārijs paredz, ka izlaižu starpība noslēdzas 2013.gadā un bilances cikliskā komponente 2013.gadā ir nulle, 2014.gadā un 2015.gadā ir +0,1% no IKP un 2016.gadā ir nulle. Scenārijs neparedz laika posmā no 2014. līdz 2016.gadam vienreizējos pasākumus, līdz ar to

⁸ Stabilitātes un izaugsmes pakts nosaka maksimāli iespējamo strukturālo deficītu, lai nodrošinātu, ka nepastāv risks, ka nominālais deficīts varētu pārsniegt Māstrihtas kritēriju 3% robežu, jeb tā saucamā drošības rezerve attiecībā pret deficīta atsaucē vērtību. Šī drošības rezerve katrai dalībvalstij ir specifiska un Latvijai tā ir 1,8% no IKP. Saskaņā ar Regulu nr. 1175/2011, jebkura atkāpe nedrīkst būt tik liela, lai pārsniegtu šo drošības rezervi, tātad Latvijai jebkura kumulatīvā atkāpe no MTO nedrīkst pieļaut strukturālo deficītu, kas būtu lielāks par 1,8% no IKP.

vispārējās valdības deficīts 2014., 2015. un 2016.gadā tiek prognozēts nemainīgs 0,9% no IKP apmērā.

4.3. att. Vispārējās valdības budžeta balance (atbilstoši EKS metodoloģijai) 2004. – 2016. gadā un strukturālā balance (strukturālās balances mērķis) 2004. – 2019. gadā, % no IKP.

Fiskālās attīstības scenārijs ir testēts arī attiecībā pret izdevumu pieauguma nosacījumu. Regulas nr. 1175/2011 9.pants nosaka: „Vidēja termiņa budžeta mērķi sasniegušo dalībvalstu ikgadējais izdevumu pieaugums nepārsniedz IKP iespējamā pieauguma vidēja termiņa atsaucē līmeni, ja vien pārsniegums nav saskaņots ar diskrecionāriem ieņēmumu pasākumiem. Izdevumu kopsummā neiekļauj procentu izdevumus, izdevumus saistībā ar Eiropas Savienības programmām, kas ir pilnībā izlīdzināti ar ienākumiem no Savienības fondiem, un nediskrecionāras izmaiņas saistībā ar bezdarbnieku pabalstu izdevumiem. IKP iespējamā pieauguma vidēja termiņa atsaucē līmeni nosaka, pamatojoties uz nākotnes prognozēm un pagātnes izvērtējumiem. Prognozes regulāri atjaunina. Komisija dara zināmu atklātībai šo prognožu aprēķināšanas metodi.”

Saskaņā ar FM veiktajiem aprēķiniem⁹ reālais koriģētais vispārējās valdības izdevumu pieaugums 2014.gadā pret 2013. gadu ir 2,03%, bet vidējā potenciālā IKP pieaugums 2,05%. Reālais koriģētais vispārējās valdības izdevumu pieaugums 2015.gadā pret 2014. gadu ir 1,13%, bet vidējā potenciālā IKP pieaugums 2,68%. Reālais koriģētais vispārējās valdības izdevumu pieaugums 2016.gadā pret 2015. gadu ir 1,44%, bet vidējā potenciālā IKP pieaugums 3,29%.

⁹ Ievērojot korekciju sakarā ar atkāpi no MTO saistībā ar iemaksu palielinājumu 2.pensiju līmenī.

Līdz ar to izstrādātais fiskālās attīstības scenārijs ir saskaņā ar Regulā nr. 1175/2011 un FDL noteikto izdevumu pieauguma nosacījumu.

Fiskālās attīstības scenārijs ir veidots saskaņojot *top-down* pieeju, atbilstoši FDL, nosakot strukturālās bilances mērķus vidējam termiņam un *bottom-up*¹⁰ pieeju, kas balstīta vispārējās valdības sektora ieņēmumu un izdevumu prognozēs. Centrālās valdības budžeta izdevumu prognozes ir balstītas uz valsts budžeta bāzes izdevumu aprēķiniem 2014.-2016.gadiem, kurus valdība apstiprināja 2013.gada 19.martā. Fiskālās prognozes rāda, ka centrālās valdības izdevumu apjoms saskaņā ar apstiprinātajiem bāzes izdevumiem ir zemāks par maksimāli iespējamo centrālās valdības izdevumu apjomu, kas aprēķināts saskaņā ar *top-down* metodi. Saskaņā ar pašreizējiem aprēķiniem šī starpība 2014.gadā ir 0,3% no IKP, 2015.gadā 0,5% no IKP un 2016.gadā 1,5% no IKP.

Fiskālās disciplīnas likuma nosacījumi paredz, ka šo starpību var izmantot papildu izdevumiem, izstrādājot 2014.-2016. gada Ietvara likumu un šajā fiskālās attīstības scenārijā ir pieņemts, ka šī starpība arī tiks pilnībā izmantota. Tā kā Konverģences programmas sagatavošanas brīdī nav pieņemti lēmumi par šīs starpības izmantošanu un tās sadalījums nav zināms (lēmumi tiks pieņemti likumprojekta „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015., un 2016.gadam” un likumprojekta „Par valsts budžetu 2014.gadam” sagatavošanas procesā), Konverģences programmas pielikuma 2a. tabulā metodoloģisku apsvērumu dēļ tā ir iekļauta izdevumu pozīcijā „pārējie izdevumi”. Jāatzīmē, ka šī starpība veido tikai 2,4% no kopējiem izdevumiem un būtiski neietekmē prognozēto izdevumu sadalījumu pa izdevumu pozīcijām.

Izstrādātajā fiskālās attīstības scenārijā vispārējās valdības prognozētie fiskālie rādītāji ir parādīti 4.2 tabulā.

4.2. tabula. Vispārējās valdības budžeta attīstība

		2012	2012	2013	2014	2015	2016
	EKS kods	milj. latu	% no IKP				
Neto aizdevumi (EDP B.9) pa apakšsektoriem							
1. Vispārējā valdība	S.13	-187,2	-1,2	-1,1	-0,9	-0,9	-0,9
2. Centrālā valdība	S.1311	-122,2	-0,8	-0,6	-1,5	-1,4	-1,6
3. Pavalsts valdība	S.1312						
4. Vietējā valdība	S.1313	-36,4	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3	-0,2
5. Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	-28,6	-0,2	-0,4	0,8	0,7	0,9
Vispārējā valdība (S.13)							
6. Kopējie ieņēmumi	TR	5 468,1	35,2	35,2	33,8	30,9	31,2
7. Kopējie izdevumi	TE	5 655,3	36,4	36,3	34,7	31,9	32,0
8. Budžeta bilance	EDP B.9	-187,2	-1,2	-1,1	-0,9	-0,9	-0,9
9. Procentu izdevumi	EDP D.41	204,5	1,3	1,5	1,6	1,5	1,4
10. Primārā bilance		17,3	0,1	0,4	0,8	0,6	0,6
11. Vienreizējie un citi pagaidu pasākumi		81,3	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0

Analizējot budžeta prognozes pēc naudas plūsmas metodoloģijas pa valdības sektoriem, tajās izmantotie galvenie pieņēmumi aprakstīti turpmāk.

Centrālā valdība

¹⁰ Vispārējās valdības budžeta ieņēmumu un izdevumu aprēķināšana

Tiek prognozēts, ka situācija centrālās valdības budžetā uzlabosies līdz 2015. gadam, un tajā sagaidāms pārpalikums, savukārt 2016. gadā tiek prognozēts deficīts, kas skaidrojams ar augstākiem izdevumiem ES fondu projektu īstenošanai, par kuriem vēl netiks saņemti maksājumi no EK. Ieņēmumu daļā ir izmantotas aktualizētās nodokļu ieņēmumu prognozes, kas paredz mērenu nodokļu ieņēmumu pieaugumu 2014.-2016. gadā. Savukārt izdevumus turpmākajos gados ietekmēs apstiprinātās izmaiņas saistībā ar pensiju piemaksu izmaksu pārcelšanu no sociālās nodrošināšanas fondiem uz centrālās valdības budžetu, sākot ar 2014. gadu. Tāpat budžeta attīstību ietekmēs zemāki izdevumi ES fondu projektu īstenošanai, kas samazināsies līdz 2015. gadam, ņemot vērā pašreizējā plānošanas perioda noslēgšanos. Vienlaicīgi jāatzīmē, ka prognozētais vispārējās valdības kapitālo izdevumu apjoms turpmākajos gados samazinās, taču jāņem vērā, ka nozīmīgs budžetā ieplānotais finanšu resursu apjoms ES fondu projektu īstenošanai gan esošajā, gan jaunajā plānošanas periodā pašlaik vēl nav pilnībā pārdalīts nozaru ministriju budžetos (esošā plānošanas periodā – nav apstiprināti līgumi, līdz ar to nevar paredzēt finansējumu nozaru ministriju budžetos, savukārt attiecībā uz jauno plānošanas periodu – šobrīd notiek darbs pie plānošanas dokumentu izstrādes, darbības programmu definēšanas). Ieplānojot nepārdalītos finanšu resursus nozaru ministriju budžetos, sagaidāms, ka turpmākajos gados kapitālo izdevumu apjoms būs augstāks pret pašlaik ieplānoto.

Sociālās nodrošināšanas fondi

Pozitīvas attīstības tendences turpmākajos gados sagaidāmas sociālās nodrošināšanas fondos, kur, sākot ar 2014. gadu, tiek prognozēts pārpalikums. Jāatzīmē, ka situāciju sociālās nodrošināšanas fondos, galvenokārt, ietekmēs izmaiņas ieņēmumu daļā, kas paredz, ka sākot ar nākošo gadu no centrālās valdības budžeta tiks saņemti transferti pensiju piemaksu veikšanai, tādējādi samazinot slogu sociālās nodrošināšanas fondos šādu izdevumu segšanai. Spēkā esošā likumdošana paredz pakāpenisku likmju paaugstināšanu iemaksām fondēto pensiju shēmā - 2013. gadā no 2% uz 4%, 2015. gadā uz 5% un 2016. gadā uz 6%, kā rezultātā samazinās ieņēmumi sociālās nodrošināšanas fondos. Taču, ņemot vērā prognozēto attīstību darba tirgū, turpmākajos trīs gados šī budžeta ieņēmumos tiek prognozēts neliels pieaugums. Savukārt izdevumi vidējā termiņā tiek prognozēti ar mērenu pieaugumu.

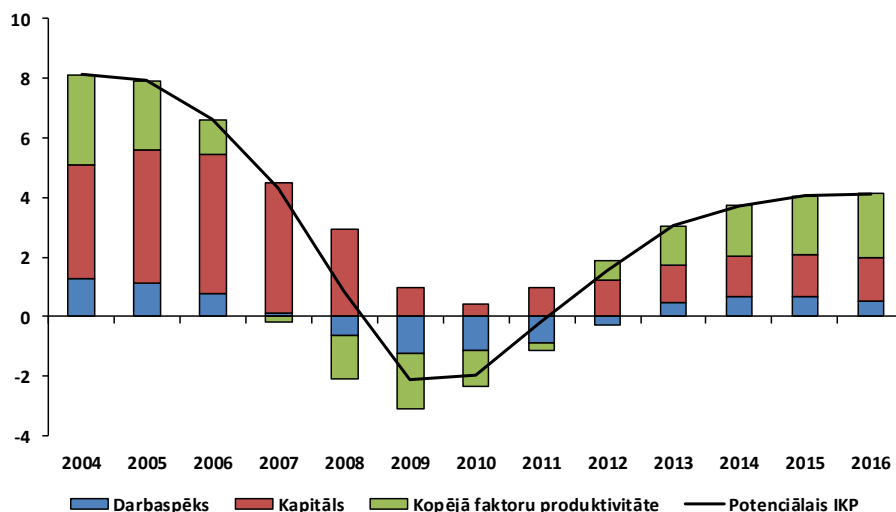
Vietējā valdība

Vietējās valdības budžetā 2013.-2015. gadā tiek prognozēts deficīts, ko ietekmēs izmaiņas gan ieņēmumu, gan izdevumu daļā. Nodokļu ieņēmumos tiek prognozēts samazinājums 2014. un 2015. gadā, kas skaidrojams ar apstiprinātajām izmaiņām attiecībā uz iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmes samazinājumu. Savukārt 2016. gadā sagaidāms pieaugums, ņemot vērā prognozēto situāciju darba tirgū. Saskaņā ar šobrīd spēkā esošo politiku, pārējos ieņēmumos nav gaidāmas būtiskas izmaiņas. Sagaidāms, ka izdevumi pamatfunkciju īstenošanai turpmākajos gados pieaugs gandrīz visās pozīcijās, izņemot izdevumus sociālajiem pabalstiem. Izdevumu prognozēs tiek ņemtas vērā iepriekšējo gadu tendences, kā arī faktors, ka aktīva turpināka ES fondu projektu īstenošana.

4.3. Vidēja termiņa mērķis un strukturālā bilance

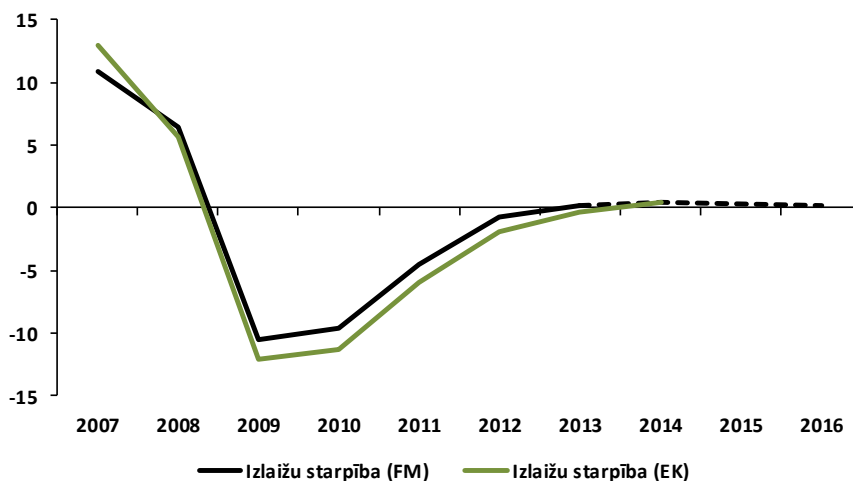
Saskaņā ar FM aprēķiniem, izlaižu starpība noslēdzas 2013. gadā, negatīvā izlaižu starpība jeb neizmantotā ekonomikas kapacitāte, kas radusies krīzes periodā, tuvojas izsīkumam – kopējās faktoru produktivitātes virziena līmenis ir sasniedzis pirmskrīzes maksimumu, uzkrātais kapitāls turpina stiprināt ekonomikas potenciālu – lai arī ar zemākiem pieauguma tempiem, nekā pirms

krīzes, tomēr pietiekoši, lai nodrošinātu konvergenci uz ES vidējo līmeni. Turpmākā ekonomikas attīstība lielā mērā ir atkarīga no investīciju apjoma, kas ļaus uzlabot produktivitāti. Bažas gan rada potenciālā darbaspēka komponente, kas nerasniegs savu vēsturisko maksimumu prognozēšanas periodā, jo darba tirgu ietekmē nelabvēlīgie demogrāfijas rādītāji un liela nozīme ir tam, cik veiksmīgi tiks īstenotas darba tirgus strukturālās reformas, lai veicinātu efektīvāku iekļaušanu darba tirgū, ceļot darbaspējas vecuma iedzīvotāju aktivitāti un sabalansējot darba tirgus pieprasījumu ar piedāvājumu.

4.4.att. Potenciālā IKP pieaugums pret iepriekšējo gadu un komponentu devums, %

Atbilstoši FM novērtējumam, ekonomikas potenciālā izaugsme ilgtermiņā virzās aptuveni uz 4 procentiem. Izaugsme pārsvarā balstīsies uz kopējās faktoru produktivitātes pieaugumu un investīcijām. Izlaižu starpība 2013. gadā noslēgsies un vidējā termiņā paliks noturīga pie neitrālas vērtības.

4.5.att. Izlaižu starpības dinamika, % no potenciālā IKP

Nemot vērā izlaižu starpības aprēķināto vērtību vēsturiskās svārstības, ir pamats uzskatīt, ka indikatoram piemīt mērena nenoteiktība. Līdz ar to var pieņemt, ka atšķirības starp FM un EK aprēķiniem ir nenoīmīgas.

4.3. tabula. Cikliskā attīstība

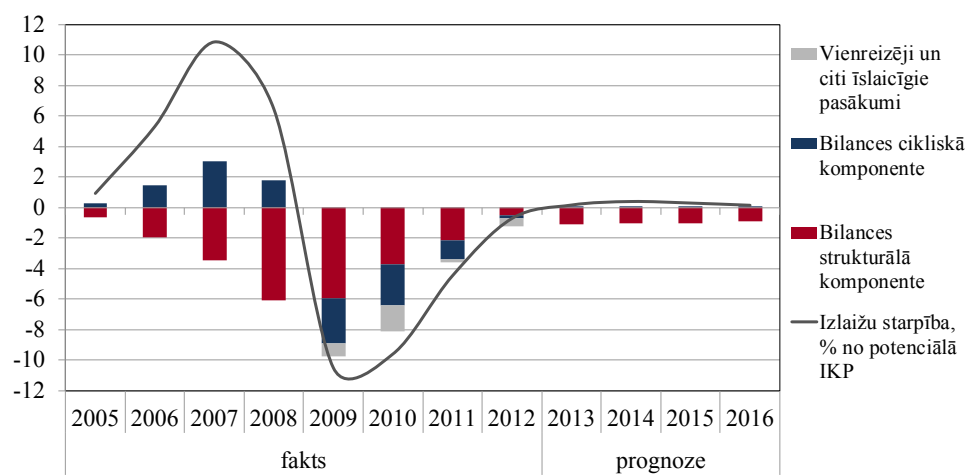
% no IKP	EKS Kods	2012	2013	2014	2015	2016
1. IKP pieaugums salīdzināmās cenās (%)	B1g	5,6	4,0	4,0	4,0	4,0
2. Faktiskā budžeta balance	B.9	-1,2	-1,1	-0,9	-0,9	-0,9
3. Procentu izdevumi	D.41	1,3	1,5	1,6	1,5	1,4
4. Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi		-0,5				
5. Potenciālā IKP pieaugums (%)		1,6	3,1	3,8	4,1	4,2
ieguldījums:						
- nodarbinātības		-0,3	0,5	0,7	0,7	0,5
- kapitāla		1,2	1,3	1,3	1,4	1,5
- kopējās ražošanas faktoru produktivitāte		0,7	1,3	1,7	2,0	2,1
6. Starpība starp faktisko un potenciālo IKP (% no potenciālā IKP)		-0,7	0,2	0,4	0,3	0,2
7. Budžeta bilances cikliskā komponente		-0,2	0,0	0,1	0,1	0,0
8. Cikliski koriģētā balance (2-7)		-1,0	-1,1	-1,0	-1,0	-0,9
9. Cikliski koriģētā primārā balance (8+3)		0,3	0,4	0,6	0,5	0,5
10. Strukturālā balance (8-4)		-0,5	-1,1	-1,0	-1,0	-0,9

Analizējot vispārējās valdības budžeta bilances struktūru, jāsecina, ka tās pamatā ir strukturālā komponente, taču straujas ekonomikas izaugsmes (2006.-2007. gadā) un lejupslīdes (2008.-2010. gadā) laikā palielinājusies ietekme no svārstībām ekonomikā. Strukturālo budžeta bilanci¹¹ ekonomiskās izaugsmes gados uzlaboja augstāki nodokļu ieņēmumi, savukārt, ekonomiskās krīzes laikā ieņēmumi samazinājās un pieauga izdevumi sociālajiem pabalstiem, piemēram, saistībā ar bezdarba līmeņa pieaugumu.

Jāatzīmē, ka budžeta bilances izmaiņas ietekmē arī procentu izdevumi un tiek prognozēts, ka 2013.-2016. gadā tie būs 1,4-1,6% no IKP līmenī. Cikliski koriģētās primārās budžeta bilances aprēķinos procentu izdevumi netiek ņemti vērā un tādēļ, izslēdzot procentu izdevumus, budžeta balance būs vēl labāka.

¹¹ Aprēķinos ņemts vērā:

- 1) Budžeta bilances cikliskās komponentes aprēķinā izmantota budžeta jutība 0,28. (Datu avots: New and updated budgetary elasticity and sensitivity parameters for all EU Member States, REP/54284, 20.09.2005);
- 2) Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi: 2009.-2011. gadā valdības ieguldījumi AS Parex banka (2009. gadā 113,5 milj. latu, 2010. gadā 219,0 milj. latu, 2011. gadā 27,4 milj. latu), 2012.gadā finanšu korekcija par aktīvu pārvērtēšanu saistībā ar AS Reverta iekļaušanu vispārējās valdības sektorā (81,3 milj. latu).

4.6. att. Izlaižu starpība un vispārējās valdības budžeta bilance sadalījumā pa komponentēm 2005.-2016. gadā, % no IKP

4.4. Valdības parāda vidējā termiņa attīstības tendences

Saskaņā ar valsts budžeta deficīta un parāda 2013.gada aprīļa notifikācijas rezultātiem, kuri sagatavoti atbilstoši EKS'95 metodoloģijai, vispārējās valdības parāds 2012.gada beigās sasniedza 6 309,2 milj.latu jeb 40,7% no IKP. Vispārējās valdības parāda līmeni, galvenokārt, ietekmē centrālās valdības parāds, kas uz 2012.gada beigām bija 5 821,5 milj.latu.

Centrālās valdības parāda vadības mērķis ir nodrošināt nepieciešamos finanšu resursus parāda pārfinansēšanai, budžeta deficīta finansēšanai un finanšu resursu rezerves uzturēšanai ar iespējami zemākām izmaksām, ierobežojot finanšu riskus un ņemot vērā Latvijas valsts makroekonomikas situāciju, kapitāla tirgu un visas finanšu sistēmas attīstību, kas vērsta uz pievienošanas eirozonai.

Centrālās valdības parāda portfeļa un aizņēmumu vadības mērķus, pamatprincipus un uzdevumus parāda vadības ietvaros vidējā termiņā nosaka Latvijas Valsts parāda vadības stratēģija, kas paredz centrālās valdības parāda portfeļa struktūras optimālu rādītāju ievērošanu attiecībā uz parāda valūtu kompozīciju, dzēšanas profilu, procentu likmju vidējo svērto fiksēto periodu un fiksētās procentu likmes optimālo īpatsvaru parāda portfeli.

Aizņemšanās apjomu un centrālās valdības parāda līmeni ietekmē kopējā finansēšanas nepieciešamība (valsts budžeta izpildes nodrošināšanai un centrālās valdības parāda saistību atmaksai attiecīgajā periodā nepieciešamais resursu apjoms) un finanšu resursu rezerves uzturēšanai nepieciešamais finansējums.

Pēc sekmīgas Aizdevuma programmas pabeigšanas Latvija vairākkārt apliecinājusi spēju piesaistīt finansējumu starptautiskajos finanšu tirgos ar labvēlīgiem nosacījumiem, organizējot publiskas valsts parāda vērtspapīru emisijas. Lai gan pēc 2012.gada februārī veiktās eiroobligāciju emisijas (1 mljrd. ASV dolāru apmērā) 2012.gada aizņemšanās plāns starptautiskajos finanšu tirgos bija izpildīts, 2012.gada decembrī, izmantojot īpaši labvēlīgu situāciju starptautiskajos finanšu tirgos, kā arī pozitīvas izmaiņas Latvijas kredītreitinga līmenī, tika pieņemts lēmums atkārtoti atgriezties starptautiskajos finanšu tirgos ar vēl vienu obligāciju emisiju 1,25 mljrd. ASV dolāru apmērā ar septiņu gadu dzēšanas termiņu. Šo emisiju var uzskatīt par īpaši veiksmīgu darījumu, jo tajā tika fiksēta kupona likme 2,75%, kas ir vēsturiski zemākā vērtspapīru procentu likme, kopš Latvija veic publiskus aizņēmumus starptautiskajos finanšu tirgos, un emisijas brīdī zemākā likme salīdzinājumā ar līdzīgu valstu aizņēmuma likmēm, kā arī tā ir zemāka par Aizdevuma programmas finansējuma likmēm. Resursu piesaiste ar īpaši zemu likmi šīs emisijas ietvaros apliecina ne tikai investoru augsto novērtējumu par paveikto Latvijas valsts ekonomikā iepriekšējos gados, bet arī uzticību Latvijas attīstības ilgtermiņa stratēģijai, kuras būtiskākā prioritāte ir virzība uz pievienošanas eirozonai no 2014.gada 1.janvāra.

Pēdējā eiroobligāciju emisijā piesaistītais finansējums tika izmantots SVF aizdevuma pirmstermiņa atmaksai pilnā apmērā 2012.gada beigās. Veicot pirmstermiņa atmaksu, tika samazināts centrālās valdības parāda pārfinansēšanas risks, kā arī optimizēti centrālās valdības parāda procentu izdevumi vidējā termiņā.

Iekšējā finanšu tirgū 2012.gadā VK turpināja regulāras valsts vērtspapīru izsoles, palielinot valsts iekšējā aizņēmuma obligāciju un samazinot parādzīmju piedāvājumu investoriem. Līdzīgi kā iepriekšējos gados īstermiņa parādzīmju izsoles rīkotas, lai nodrošinātu īstermiņa latu resursu aizņemšanās etalona regulāru aktualizēšanu tirgū un lētu īstermiņa resursu pieejamību likviditātes vadībai. Savukārt, lai nodrošinātu vidēja un ilgtermiņa vērtspapīru piedāvājumu institucionālajiem investoriem, 2012.gadā uzsāktas jaunas 5 un 10 gadu obligāciju programmas, kuru rezultāti apliecina iekšzemes investoru stabilu interesi par ieguldījumiem valsts iekšējā aizņēmuma ilgtermiņa vērtspapīros.

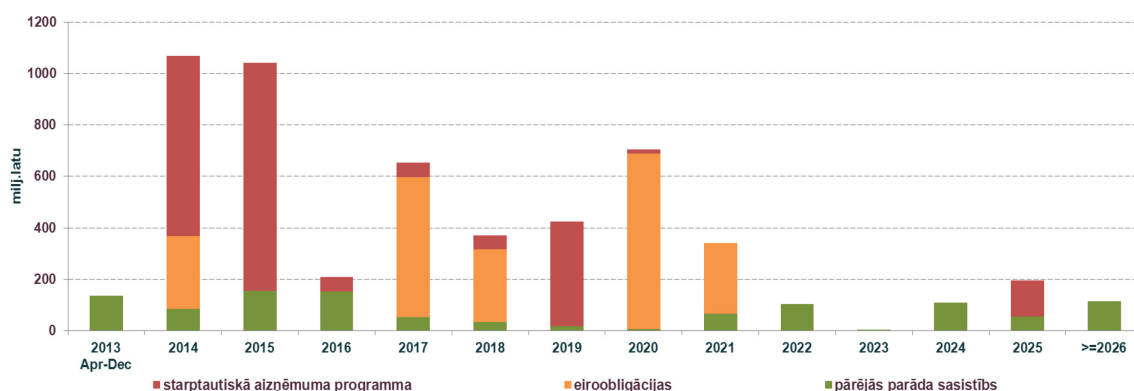
Lai saskaņā ar Latvijas Valsts parāda vadības stratēģijas vadlīnijām nodrošinātu centrālās valdības parāda pārfinansēšanas riska novēršanu un parāda vadības izdevumu optimizēšanu, vidēja termiņa aizņemšanās stratēģijas realizēšanā izvirzītas šādas prioritātes:

1) turpināt pakāpenisku un savlaicīgu aizņemšanos starptautiskajos finanšu tirgos, galvenokārt organizējot regulāras publiskas valsts parāda vērtspapīru emisijas, lai saskaņā ar noteiktiem atmaksas grafikiem nodrošinātu Aizdevuma programmas ietvaros uzņemto centrālās valdības parāda saistību pārfinansēšanu ar aizņēmumu likmju un termiņu ziņā labvēlīgiem nosacījumiem;

2) nodrošināt valsts vērtspapīru investoru loka diversifikāciju un paplašināšanu, īstenojot regulāru, pastāvīgu dialogu un ilgtermiņa darbu ar investoriem un sadarbības partneriem, lai veicinātu dažādu pasaules reģionu investoru aktīvu dalību valsts ārējā aizņēmuma vērtspapīru sākotnējā izvietošanā;

3) ņemot vērā Latvijas virzību uz pievienošanos eirozonai, veicināt iekšzemes finanšu tirgus attīstību un nodrošināt atbilstošas ieguldījumu iespējas iekšzemes finanšu tirgus dalībniekiem, pilnveidojot piedāvāto finanšu instrumentu spektru atbilstoši investoru pieprasījumam, lai izmantotu aizņemšanās iekšzemes finanšu tirgū potenciālu.

Ņemot vērā vidējā termiņā atmaksājamo centrālās valdības parāda saistību ievērojamu apjomu (2013. – 2016.gadā LVL 2,6 mljrd. apmērā), kurā lielāko īpatsvaru veido 2014. un 2015.gadā atmaksājamie Aizdevuma programmas ietvaros piešķirtie EK aizdevumi un 2014.gadā dzēšamās eiroobligācijas (sk. 4.6.attēlu), jānodrošina atbilstoša finansējuma savlaicīga piesaiste, lai samazinātu centrālās valdības parāda pārfinansēšanas risku.

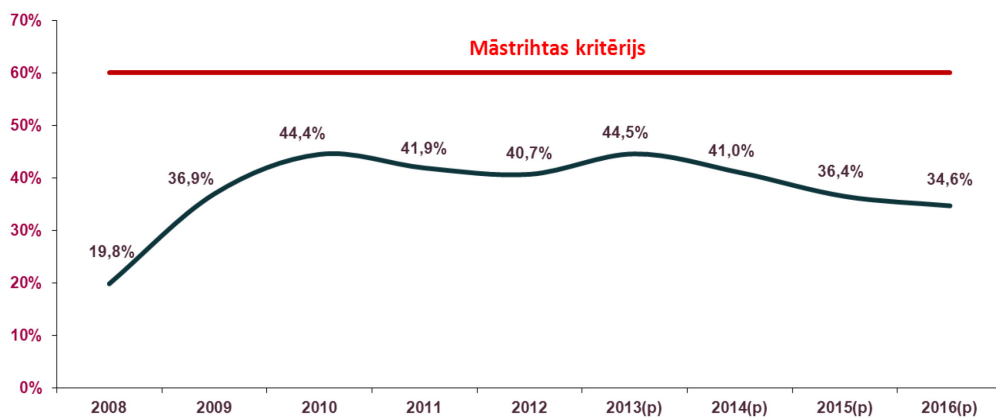
4.6.attēls. Centrālās valdības parāda atmaksas profils
(līdz 2013.gada 31.martam uzņemtās saistības, nominālvērtībā)

Ņemot vērā aizņemšanās stratēģiskos mērķus, tuvākajos gados tieši ārēja aizņēmuma instrumenti veidos būtiskāko daļu no kopēja piesaistāmā finanšu resursu apjoma. Aizņēmumus starptautiskajos finanšu un kapitāla tirgos plānots balstīt uz publiskiem darījumiem globālajos finanšu tirgos – ASV un Eiropā, kā arī vēršoties pie citu reģionu investoriem.

Iekšzemes finanšu tirgū arī turpmāk plānots piedāvāt pilnu iekšējā aizņēmuma vērtspapīru standarta termiņu spektru – no īstermiņa līdz ilgtermiņa vērtspapīriem, sekmējot valsts vērtspapīru tirgus attīstību un aktivitāti ar Primāro dīleru sistēmu, kas darbojas kopš 2013.gada sākuma. Primāro dīleru sistēma veicinās likvīdāka un investoriem pievilcīgāka valsts vērtspapīru tirgus veidošanos, sekmējot investoru pieprasījuma pēc valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīriem pieaugumu. Lai veicinātu potenciāli jaunu ieguldītāju – privātpersonu – ieguldījumus iekšzemes finanšu tirgus instrumentos, sākot ar 2013.gadu plānots iedzīvotājiem piedāvāt iespēju iegādāties valsts krājobligācijas.

Veicot savlaicīgus aizņemšanās pasākumus atbilstoši vidējā termiņa stratēģijai, kā arī turpinot īstenojot ilgtermiņīgu fiskālo politiku, ir iespējams ar likmju un termiņu ziņā labvēlīgiem

nosacījumiem pārfinansēt pašreiz uzņemtās centrālās valdības parāda saistības, kā arī ilgtermiņā panākt vispārējās valdības parāda līmeņa samazināšanos un stabilizēšanos ilgtspējīgā līmenī, pārliecinoši ievērojot Māstrihtas līgumā noteikto vispārējās valdības parāda apjoma kritēriju (sk. 4.7.attēlu).

4.7.attēls. Vispārējās valdības parāda attīstības tendences (% no IKP)

5. Jūtīguma analīze un salīdzinājums

5.1. Makroekonomiskā scenārija riski

Makroekonomiskā scenārija izpildi 2013. – 2016. gadā ietekmēs ārējās vides turpmākā attīstība. Latvijas ekonomikas atkarību no ārējās vides izmaiņām nosaka augstais eksporta īpatsvars IKP un Skandināvijas banku īpatsvars Latvijas banku sektorā. Galvenais risku avots pasaules ekonomikas izaugsmē ir situācijas neuzlabošanās vai pat turpmāka pasliktināšanās Eiropā - satricinājumi finanšu sistēmā, atsevišķu valstu finanšu ilgtspēja un parāda apkalpošanas izmaksas, nepieciešamie fiskālās konsolidācijas pasākumi.

Papildus ārējās vides riskiem makroekonomiskā scenārija izpildi ietekmēs arī iekšējie faktori – uzņēmumu iespējas piesaistīt finanšu līdzekļus un īstenot investīciju projektus, lai palielinātu ražošanas jaudas, situācija darba tirgū, kredītēšanas attīstība u.c. faktori, kas tiešā veidā ietekmē valsts kredītreitingu, procentu likmes, konfidences rādītājus un iekšzemes pieprasījumu.

Makroekonomiskos riskus, kas noteiks tautsaimniecības attīstību Konverģences programmas periodā, var iedalīt negatīvajos un pozitīvajos. Makroekonomiskās attīstības scenārijs ir balstīts uz konservatīviem pieņēmumiem par ārējā un iekšējā pieprasījuma pieaugumu un ņem vērā gan iekšējos, gan ārējos riskus. Jāņem vērā, ka vairāku risku vienlaicīga īstenošanās var pastiprināt to efektu.

Negatīvie riski

- **Ekonomikas izaugsmes atjaunošanās eirozonā var notikt lēnāk kā prognozēts.** Pēdējo mēnešu laikā panāktie risinājumi vairākos ar eirozonas parāda krīzi saistītos jautājumos (Eiropas Stabilitātes mehānisma iedibināšana, progress vienotas kredītiestāžu savienības izveidē) var nebūt pietiekami. Valstīm nespējot veikt nopietnas strukturālās reformas un mazināt budžeta deficītus, var atjaunoties spriedze finanšu tirgos. Tas negatīvi ietekmētu piesardzīgi augošos eirozonas uzņēmēju un patērētāju konfidenci rādītājus, mazinātu pieprasījumu un tādējādi negatīvi atsauktos uz Latvijas eksportu. Ņemot vērā zemo uzkrājumu līmeni un ekonomikas izmēru, iekšējais patēriņš nevar ilgstoši un noturīgi augt bez eksporta kāpuma, līdz ar to iespējama būtiska Latvijas kopējo izaugsmes tempu samazināšanās.
- **Nepārliciecināma ekonomikas atgūšanās eirozonā un Latvijas ekonomikas attīstības tempu samazināšanās** var ietekmēt uzņēmēju un patērētāju konfidenci, kā rezultātā var samazināties kopējais pieprasījuma pieaugums Latvijā, mājsaimniecībām izvēloties veidot uzkrājumus (atbilstoši iepriekš novērotai patērētāju cikliskai uzkrājumu veidošanai) un atliekot patēriņu, savukārt uzņēmējiem – mazinot investīciju pieaugumu apjomu.
- Darbaspēka izmaksu pieaugums, ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita samazināšanās, darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma nesabalansētības prasmju un ģeogrāfiskās pieejamības ziņā, darbaspēka novecošanās atsevišķās profesijās vidējā termiņā var radīt problēmas darba devējiem **darbaspēka resursu nodrošināšanā**, mazināt Latvijas eksporta apjomu kāpumu, eksporta konkurētspēju, kā arī investīcijas.
- Tā kā Latvijas **banku sektors** ir cieši saistīts ar Skandināvijas bankām, problēmu saasinājumi eirozonas valstu finanšu tirgos var paātrināt kredītsaistību samazināšanu pret mātesbankām un veicināt kredītu pieejamības samazināšanos Latvijā, radot būtisku negatīvu ietekmi uz finanšu tirgu Latvijā, t.sk. samazinot uzņēmēju iespējas aizņemties investīciju

projektu realizācijai (t.sk. ES fondu līdzfinansētu projektu realizācijai), kā arī sadārdzinot kredītu izmaksas.

- Paredzamais **elektroenerģijas cenu pieaugums Latvijā** un neskaidrības, kas saistās ar **enerģētikas politikas** ietekmi uz izmaksām nākotnē, ir viens no negatīvajiem riskiem ražotāju konkurētspējai un investīciju piesaistei.
- **Negatīvi stimuli iedzīvotāju pirktspējas pieaugumam** - lēnāks kā prognozēts bezdarba līmeņa samazinājums, uzņēmēju piesardzība algu paaugstināšanā un valsts fiskālā disciplīna, kas ierobežo publiskā sektora algu pieaugumu, parādsaistību samazināšana un piesardzība jaunu kredītu ņemšanā, vai augstāka kā prognozēts inflācija var būtiski kavēt privātā patēriņa pieaugumu.
- Augšupvērsti **pasaules energoresursu un izejvielu cenu šoki**, kā arī pieprasījuma puses faktori vietējā tirgū var veicināt straujāku kā prognozēts cenu pieaugumu.
- **ASV fiskālās politikas** problēmas, kā arī kādas **attīstības valsts** ekonomikas „smagā piezemēšanās” būtiski pasliktinātu ārējo vidi, samazinot pasaules kopējo pieprasījumu. Samazinoties pasaules ekonomikas izaugsmei, t.sk. mazinoties pieprasījumam pēc ES valstīs ražotām precēm un samazinoties investīciju plūsmai, būtisks negatīvs iespaids tiktu atstāts arī uz Latvijas eksporta attīstību.

Pozitīvie riski

Galvenie pozitīvie riski Latvijas ekonomikas attīstībai saistīti ar negatīvo risku neīstenošanos.

- **Eirozona parādu krīzes risinājumi** var dot labāku rezultātu kā sagaidāms. Finanšu tirgus atlabšana un strukturālās reformas var ātrāk uzlabot finansējuma pieejamību un uzņēmēju un patērētāju konfidences rādītājus, kas ļautu ES ekonomikai ātrāk un straujāk kā prognozēts atgriezties pie izaugsmes. Tas būtiski uzlabotu Latvijas ekonomikas attīstības perspektīvas, gan straujāk augot eksporta pieprasījumam, gan straujāk uzlabojoties patērētāju un investoru konfidencei.
- Augstāka kā prognozēts **pasaules ekonomikas attīstība**, t.sk. ASV un attīstības valstīs, var dot papildu stimulu augsto ienākumu valstīm, t.sk. veicināt eirozona krīzes pārvarēšanu.
- Starptautisko aizdevēju **un kredītreitinga aģentūru labvēlīgais vērtējums** Latvijas tautsaimniecībai apstiprina to, ka uzņēmējdarbības vide Latvijā turpina uzlaboties. Tas var veicināt investīciju ieplūdes, kas, iespējams, palielinās apstrādes rūpniecības un eksporta jaudu.
- **Likviditātes pietiekamība** bankās un gatavība kreditēt liek saglabāt arī kreditēšanas apjomu straujāku pieaugumu kā pozitīvo risku, kas uzņēmējiem ļautu veikt nepieciešamās papildu investīcijas, lai palielinātu ražošanas jaudas. Tādā veidā tiktu pozitīvi ietekmēti eksporta un investīciju, kā arī privātā patēriņa apjomi, sevišķi vidējā termiņā.
- **ES fondu apgūšanas** intensitātes pieaugums un **uzņēmēju uzkrātie līdzekļi** pēdējo divu gadu laikā ir pozitīvs risks investīciju pieaugumam Latvijas ekonomikā.
- Latvijas plānotā **pievienošanās eirozonai 2014.gadā** vidējā termiņā ir būtisks pozitīvs risks jaunu investoru piesaistei, palielinoties valsts atpazīstamībai un uzticamībai. Valūtas riska mazināšanās var veicināt arī straujāku eksporta kāpumu.
- Spēcīgi **stimuli privātā patēriņa pieaugumam** - darba algu pieaugums, nodokļu sloga samazināšana, zema inflācija un konfidences kāpums saistībā ar ekonomisko attīstību pēdējo divu gadu laikā un plānoto *euro* ieviešanu, var attiecīgi dot augstāku kā prognozēts privātā patēriņa izaugsmi.

- Produktivitātes pieauguma virzīts algu pieaugums un valsts atbalsts reemigrācijas, mobilitātes, pārkvalifikācijas, izglītības reformu u.c. **darba tirgus sabalansēšanas pasākumiem** vidējā termiņā var radīt pozitīvus riskus reemigrācijas, darba spēka mobilitātes un darbaspēka prasmju atbilstības pieprasījuma pieaugumam, kas veicinātu straujāku kā prognozēts ekonomikas attīstību.
- Lejupvērsti **pasaules energoresursu un izejvielu cenu šoki**, kā arī lēnāks kā prognozēts aktivitātes un algu pieaugums darba tirgū Latvijā rada pozitīvu risku, ka inflācija būs zemāka par prognozēto.

5.2. Jūtīguma analīze

Balstoties uz 5.1. nodaļā apskatīto makroekonomisko risku iespējamo ietekmi uz tautsaimniecību, ir izstrādāti divi alternatīvie makroekonomiskās attīstības scenāriji. Konverģences programmas centrālais makroekonomiskās attīstības scenārijs ir izstrādāts, balstoties uz konservatīviem ārējās vides pieņēmumiem. Tādējādi pesimistiskā scenārija iestāšanās varbūtība vērtējama kā neliela.

5.1. tabula. Optimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	2012	2013	2014	2015	2016
Iekšzemes kopprodukts, faktiskajās cenās, milj. Ls	15520	16777	18310	19986	21821
pieaugums faktiskajās cenās, %	8,7	8,1	9,1	9,2	9,2
pieaugums salīdzināmās cenās, %	5,6	6,0	6,0	6,0	6,0
PCI, (gada vidējā), %	2,3	2,0	3,0	3,0	3,0
Vidējā darba samaksa tautsaimniecībā, latos	481	509	541	577	615
pieaugums faktiskajās cenās, %	3,7	5,8	6,4	6,6	6,5
Nodarbinātība, tūkst. cilvēku	885,6	906,5	928,2	950,5	973,6
pieaugums, %	2,8	2,4	2,4	2,4	2,4
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekon. aktīviem iedzīv.	14,9	11,8	9,9	7,8	5,8
Eksporta pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	13,1	10,1	11,2	10,6	10,7
Importa pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	10,1	10,6	11,7	11,5	11,5

Optimistiskā scenārija īstenošanās iespējama, ja eirozonas parādu krīzes risinājumi dos labāku rezultātu kā sagaidāms, kas ļautu ES ekonomikai ātrāk un straujāk kā prognozēts atgriezties pie izaugsmes. Īstenojoties optimistiskajam scenārijam, finansējuma pieejamības pieaugums (t.sk. ES fondu straujāka apgūšana) un pieprasījuma atjaunošanās Latvijas eksporta tirgos veicinātu būtiskāku kā centrālajā scenārijā plānots investoru un patērētāju konfidenci pieaugumu. Tas dotu straujāku Latvijas investīciju un eksporta pieauguma tempu, kas vienlaikus ar patēriņu stimulējošiem faktoriem kā darba algu pieaugums, nodokļu sloga samazināšana, zema inflācija un konfidenci kāpums saistībā ar ekonomisko attīstību pēdējo divu gadu laikā un plānoto *euro* ieviešanu, var attiecīgi dot augstāku kā centrālajā scenārijā prognozēts privātā patēriņa izaugsmi. Pozitīvāki IKP pieauguma tempi balstītos gan uz produktivitātes pieaugumu, gan uzlabojumiem nodarbinātībā. Šajā scenārijā bezdarbs vidējā termiņā strauji samazinātos, bet valsts atbalsts reemigrācijas, mobilitātes, pārkvalifikācijas, izglītības reformu u.c. darba tirgus sabalansēšanas pasākumiem vidējā termiņā nodrošinātu darba algu pieaugumu atbilstoši produktivitātes pieaugumam. Optimistiskais makroekonomiskās attīstības scenārijs paredz iekšzemes kopprodukta salīdzināmajās cenās pieaugumu 2013.gadā un vidējā termiņā ik gadu par 6,0 %.

Optimistiskā makroekonomiskā scenārija gadījumā, kas paredz straujāku IKP izaugsmi, nekā centrālajā scenārijā un nosaka pozitīvākus patēriņa un darba tirgus rādītājus, ievērojami tiktu uzlabota arī budžeta ieņēmumu bāze. Gadījumā, ja ekonomikas attīstība noritēs atbilstoši optimistiskajam scenārijam, budžeta ieņēmumi, salīdzinot ar centrālo scenāriju, 2013. gadā būs par 0,6 % no IKP lielāki, 2014. gadā - par 1,3 %, savukārt 2015. un 2016. gados attiecīgi par 1,8 % un 2,4 %.

Pesimistiskā makroekonomiskā scenārija pamatā ir negatīvo risku īstenošanās. Lēnākas kā prognozēts ekonomikas izaugsmes atjaunošanās eirozonā, kā rezultātā izaugsme visā reģionā saglabājas vāja, var būtiski samazināt Latvijas IKP izaugsmi. Zemāks kā centrālajā scenārijā eksporta pieprasījums var būtiski samazināt preču un pakalpojumu eksporta pieaugumu tempu, kā arī negatīvi ietekmēt uzņēmēju, investoru un patērētāju konfidenci. Nestabilitāte finanšu tirgos un finansējuma pieejamības problēmas kopā ar investoru konfidences kritumu var nozīmīgi palēnināt investīciju ieplūdi, tādējādi samazinot izaugsmi ne tikai īsā, bet arī vidējā termiņā. Īstenojoties šādam scenārijam, nodarbinātības un algu pieaugums būtu būtiski zemāks kā centrālajā scenārijā, bet bezdarba līmenis vidējā termiņā saglabātos augsts. Lēnāks kā prognozēts bezdarba līmeņa samazinājums, uzņēmēju piesardzība algu paaugstināšanā un valsts fiskālā disciplīna, kas ierobežo publiskā sektora algu pieaugumu, parādsaistību samazināšana un piesardzība jaunu kredītu ņemšanā, var rezultēties nozīmīgi zemākā kā centrālajā scenārijā privātā patēriņa pieaugumā. Pesimistiskā makroekonomiskā scenārija attīstība paredz, ka sākot ar 2013. gadu IKP palielinātos tikai par 2,0 % gadā. Līdz ar zemāku izaugsmi mazinātos arī inflācijas spiediens, un cenu pieaugums 2013. gadā būtu 0,5% apmērā, bet vidējā termiņā - 1,5 % gadā.

5.2. tabula. Pesimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	2012	2013	2014	2015	2016
Iekšzemes kopprodukts, faktiskajās cenās, milj. Ls	15520	15916	16471	17057	17657
pieaugums faktiskajās cenās, %	8,7	2,5	3,5	3,6	3,5
pieaugums salīdzināmās cenās, %	5,6	2,0	2,0	2,0	2,0
PCI, (gada vidējā), %	2,3	0,5	1,5	1,5	1,5
Vidējā darba samaksa tautsaimniecībā, latos	481	492	506	522	538
pieaugums faktiskajās cenās, %	3,7	2,2	3,0	3,1	3,1
Nodarbinātība, tūkst. cilvēku	885,6	889,9	894,0	898,1	902,4
pieaugums, %	2,8	0,5	0,5	0,5	0,5
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekon. aktīviem iedzīv.	14,9	13,4	12,7	12,1	11,7
Eksporta pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	13,1	4,7	5,1	4,3	4,3
Importa pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	10,1	4,5	5,0	3,9	4,0

Lēnāks IKP pieaugums nekā centrālajā scenārijā, kas balstās uz sliktākiem ārējās vides pieņēmumiem un zemāku privāto patēriņu, kā arī vājākiem darba tirgus rādītājiem, negatīvi ietekmēs arī budžeta ieņēmumus. Situācijā, ja ekonomikas attīstība noritēs atbilstoši pesimistiskajam scenārijam, budžeta ieņēmumi, salīdzinot ar centrālo scenāriju, 2013. gadā samazināsies par 0,8 % no IKP, 2014. gadā par 1,5 % no IKP, savukārt 2015. un 2016. gados attiecīgi par 2,2 % un 2,8 %.

6. Salīdzinājums ar Latvijas Konverģences programmu 2012. – 2015. gadam un ES Padomes ieteikumu ieviešana

6.1. Vispārējās valdības budžeta bilances un parāda prognožu salīdzinājums

IKP pieaugums 2012. gadā ir bijis straujāks, nekā to paredzēja 2012.gada Konverģences programmas scenārijs. Neskatoties uz situācijas pasliktināšanos ārējos tirgos, rūpniecībā un eksportā saglabājās augsti pieauguma tempi, savukārt iekšzemes pieprasījuma atjaunošanās notika straujāk nekā prognozēts, nodrošinot kopējo IKP pieaugumu 5,6% apmērā pretstatā prognozētajiem 2,0%.

Līdz ar straujāku Latvijas ekonomikas izaugsmi 2012.gadā, arī 2013.gadā ekonomikas izaugsme tiek prognozēta nedaudz augstāka nekā iepriekšējās Konverģences programmas scenārijā, savukārt nākamajiem gadiem prognozētais iekšzemes kopprodukta pieaugums nav mainījies un tāpat kā iepriekšējās Konverģences programmas scenārijā veido 4%.

6.1.tabula. Salīdzinājums ar 2012. – 2015.gada Konverģences programmas prognozēm

	EKS kods	2012	2013	2014	2015	2016
IKP pieaugums (%)	B1g					
2012. gads		2,0	3,7	4,0	4,0	-
2013. gads		5,6	4,0	4,0	4,0	4,0
Izmaiņas		3,6	0,3	0,0	0,0	-
Faktiskā budžeta balance (% no IKP)	B.9					
2012. gads		-2,1	-1,4	-0,8	-0,3	-
2013. gads		-1,2	-1,1	-0,9	-0,9	-0,9
Izmaiņas		0,9	0,3	-0,1	-0,6	-
Vispārējās valdības kopējais parāds (%) no IKP)						
2012. gads		44,5	45,8	46,7	38,9	-
2013. gads		40,7	44,5	41,0	36,4	34,6
Izmaiņas		-3,8	-1,3	-5,7	-2,5	-

2012. gadā turpinoties straujai ekonomikas izaugsmei, situācija vispārējās valdības budžetā ievērojami uzlabojās un rezultātā deficīts -1,2% no IKP, bija ievērojami zemāks salīdzinājumā ar iepriekšējā Konverģences programmā prognozēto deficīta līmeni – 2,1% no IKP. Labāku fiskālo situāciju noteica straujāks ieņēmumu pieaugums nekā palielinājās izdevumi, kas pamatā skaidrojams ar labu nodokļu ieņēmumu izpildi. Atbilstoši jaunākajām prognozēm, 2013. gadā vispārējās valdības budžeta deficīts tiek prognozēts 1,1% no IKP, kas arī ir zemāks par iepriekš prognozēto. Ņemot vērā to, ka pērn strukturālā budžeta balance bija atbilstoša iepriekš noteiktajam vidēja termiņa mērķim, turpmākajos gados strukturālā budžeta balance tiks saglabāta iepriekšējā gada līmenī, ievērojot pieļaujamo atkāpi sakarā ar iemaksu palielināšanu pensiju 2.līmenī un vispārējās valdības budžeta deficīts tiek plānots 0,9% no IKP.

Aktualizētā vispārējās valdības parāda prognoze ir pozitīvāka, salīdzinot ar 2012.-2015. gada Konverģences programmas prognozēm (sk.6.1.tabulu), ko noteica galvenokārt:

- 2012.gadā SVF aizdevuma pirmstermiņa atmaksa pilnā apjomā, izmantojot 2012.gada beigās emitēto eiroobligāciju emisijas rezultātā iegūtos resursus,

- pateicoties labākiem nekā plānots valsts budžeta izpildes rezultātiem 2012.gadā, 2013.gada sākumā aktualizēta aizņemšanās stratēģija vidējam termiņam, samazinot kopējos aizņemšanās apjomus 2013.-2016.gadā,

- straujāka IKP izaugsme faktiskajā un prognozētajā periodā.

6.2. Latvijas rīcība attiecībā uz ES Padomes ieteikumu ieviešanu

Par Latvijas sagatavoto Konverģences programmu 2012. – 2015. gadam, 2012. gada 9. jūlijā Eiropas Savienības padome izteica Latvijai vairākas rekomendācijas, kuru izpildei 2012.gadā Latvija ir veikusi virkni pasākumu.

Vienlaicīgi Latvija, īstenojot šos pasākumus, ievēro Ikgadējā izaugsmes ziņojumā un makroekonomiskajās un fiskālajās vadlīnijās noteikto, kā arī Eiro Plus pakta noteiktās apņemšanās.

Šajā sadaļā sniedzam aprakstu par veiktajiem pasākumiem 1.un 2.rekomendācijas ieviešanai, savukārt par pārējām Latvijai izteiktajām rekomendācijām informāciju lūdzam skatīt NRP 2.sadaļā.

1.rekomendācija

Nodrošināt plānoto virzību, lai paredzētajā laikā novērstu pārmērīgu budžeta deficītu. Lai to panāktu, izpildīt 2012. gada budžetu, kā plānots, un nodrošināt fiskālo pasākumu ietekmi, kas norādīta Padomes ieteikumā saskaņā ar pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūru. Pēc tam 2013. gadā un turpmāk īstenot budžeta stratēģiju, kuras pamatā ir pietiekami konkrēti strukturālie pasākumi, panākt pietiekamu virzību uz budžeta vidēja termiņa mērķa sasniegšanu un ievērot izdevumu kritēriju. Cikliskos ieņēmumus, kas lielāki par plānotajiem, izmantot valsts parāda samazināšanai.

Latvija ir veikusi pietiekamus pasākumus, lai novērstu pārmērīgu budžeta deficītu - saskaņā ar novērtējumu vispārējās valdības budžeta deficīts 2012.gadā Latvijā bija 1,2% apmērā no IKP atbilstoši EKS'95 metodoloģijai. Tas ir būtiski zem Māstrihtas budžeta deficīta kritērija, tādējādi Latvija izpilda Stabilitātes un izaugsmes pakta un ES padomes 2009.gada 7.jūlija lēmuma nosacījumus pārmērīgas budžeta deficīta novēršanas procedūras izbeigšanai.

2012.gadā Latvija sasniedza noteikto vidēja termiņa budžeta mērķi – 0,5% no IKP. Turpmākos gados paredzama īstermiņa nobīde no vidēja termiņa budžeta mērķa, ko, galvenokārt, ietekmēs pakāpeniskās obligāto iemaksu likmes palielināšana valsts fondēto pensiju shēmā līdz 6%, kopumā nodrošinot atgriešanos pie vidēja termiņa budžeta mērķa saskaņā ar Stabilitātes un izaugsmes pakta nosacījumiem.

Fiskālās politikas principi un nosacījumi, kas nodrošina ekonomiskā ciklā sabalansētu budžetu (vispārējās valdības budžeta balance nedrīkst būt mazāka par -0.5% no IKP) ir noteikti FDL. Šajā likumā ir iestrādāti arī jaunie ES fiskālās disciplīnas nosacījumi, kas ir ietverti Fiskālajā līgumā, kā arī tas atbilst Stabilitātes un izaugsmes pakta nosacījumiem (bilances nosacījuma, izdevumu pieauguma nosacījuma, parāda nosacījuma ievērošana u.c. prasības).

Latvijas fiskālā politika balstās uzskatā, ka ilgtspējīgas ekonomiskās izaugsmes nosacījums ir pretcikliskas fiskālās politikas īstenošana – periodā, kad IKP pārsniedz potenciālo

līmeni, ir jāveic ierobežojoša fiskālā politika, bet periodā, kad valsts IKP ir zemāks par potenciālo līmeni – ir jāveic stimulējoša ekonomiskā politika.

Saskaņā ar 2012.gada vasaras makroekonomiskajām prognozēm Latvijas IKP 2012.gadā atradās zem sava potenciālā līmeņa. Jaunākās 2013.gada februāra prognozes liecina, ka līdz šim negatīvā izlaižu starpība noslēdzas 2013.gadā un turpmākajos gados izlaižu starpība ir gaidāma neitrāla t.i. faktiski rodas neliela pozitīva izlaižu starpība. Tomēr, ņemot vērā vēsturisko indikatora svārstību, nobīde no nulles vērtības nav statistiski nozīmīga. Svarīgi ir atzīmēt, ka, lai gan izlaižu starpība ir noslēgusies, turpmāko gadu fiskālā politika būs ar stimulējošu ievirzi – specifiski mērķēta uz ekonomikas potenciālās izaugsmes ilgtermiņā nodrošināšanu. Aprēķini par potenciālo IKP jau vidējā termiņā norāda uz nepieciešamību pievērst pastiprinātu uzmanību situācijai darba tirgū, ieviešot pasākumus, kas veicinās efektīvāku iekļaušanu darba tirgū, ceļot darbaspējas vecuma iedzīvotāju aktivitāti un sabalansējot darba tirgus pieprasījumu ar piedāvājumu.

Tāpat būtisks pamatojums stimulējošas fiskālās politikas pielietošanai ir valsts atrašanās pēckrīzes periodā, kas noteica nepieciešamību gan 2012.gadā, gan tuvākajos gados fiskālajā politikā ietvert kompensējošus pasākumus, kas mazinātu krīzes laika negatīvo ietekmi, dodot iespēju pašlaik finansēt visvairāk nepieciešamos pasākumus, kuru atlikšana nav iespējama, vai arī ilgtermiņā izmaksās dārgāk. Tādēļ tika nolemts 2012.gadā veikt budžeta grozījumus, nedaudz palielinot finansējumu jomās, kurās tas bija visnepieciešamākais. Tomēr, vienlaikus, tika saglabāta fiskālā disciplīna un 2012.gada vispārējās valdības budžeta deficīta mērķis, ieskaitot 2012.gada budžeta grozījumus, tika noteikts 1,9% apmērā no IKP (zemāk nekā sākotnējais 2012.gada vispārējās valdības budžeta deficīta mērķis – 2,1% no IKP). Faktiskais vispārējās valdības budžeta deficīts 2012.gadā ir 1,2% no IKP. Tas nozīmē, ka tikai daļa no fiskālās telpas tika izmantota izdevumu palielināšanai, savukārt pārējie līdzekļi tika novirzīti budžeta deficīta un valsts parāda samazināšanai.

2012.gadā, nodrošinot vispārējās valdības budžeta deficītu zem Māstrihtas budžeta deficīta kritērija, kā arī turpmākos gados nodrošinot fiskālās attīstības scenārijā noteiktos strukturālā deficīta mērķus, tiek pildītas arī Eiro Plus paktā esošās saistības valsts finanšu ilgtspējas nodrošināšanai (Latvijas Eiro Plus pakta 3.1. pasākums).

2.rekomendācija

Īstenot pasākumus nodokļu sloga novirzīšanai no darbaspēka uz patēriņu, īpašumiem un dabas un citu resursu izmantojumu, līdztekus uzlabojot strukturālo bilanci. Nodrošināt Fiskālās disciplīnas likuma pieņemšanu un izstrādāt vidēja termiņa budžeta satvara likumu, kas sekmētu valsts finanšu ilgtspēju ilgtermiņā. Privāto obligāto fondēto pensiju shēmā no 2013. gada atgriezties pie iemaksām 6 % apmērā no bruto algas.

Nodokļu slogs tiek pārnests no darbaspēka uz patēriņu – darba nodokļu īpatsvara kopējos nodokļu ieņēmumos samazinājās no 52,5 % 2010. gadā līdz 49,9 % 2012. gadā, līdz ar to patēriņa, kapitāla nodokļu ieņēmumu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos pakāpeniski palielinājās no 47,5 % 2010. gadā līdz 50,1 % 2012. gadā.

Saeima 2012. gada 24.maijā pieņēma grozījumus likumā „Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”, kas paredz, ka trīs gadu laikā iedzīvotāju ienākumu nodokļa likme tiks samazināta par 5 procentpunktiem – no pašreizējiem 25% līdz 20%. Paredzēts, ka no 1.janvāra 2013. gadā iedzīvotāju ienākumu nodokļa likme ir 24%, 2014. gadā – 22%, bet 2015. gadā – 20%. 2012. gada 6.novembrī MK ir pieņēmis „Noteikumus par mēneša neapliekamā minimuma un nodokļa atvieglojuma apmēru iedzīvotāju ienākuma nodokļa aprēķināšanai”, kuros paredzēts, ka ar

2013.gada 1.jūliju iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojuma par apgādībā esošu personu apmērs ir 80 latī mēnesī.

Izstrādājot 2014.gada budžeta projektu un ņemot vērā valsts budžeta fiskālās iespējas, ir paredzamas diskusijas par minimālās algas, strādājošo neapliekamā minimuma un atvieglojuma par apgādībā esošām personām paaugstināšanu.

FDL ir pieņemts un vidēja termiņa budžeta plānošana ir ieviesta – FDL stājās spēkā 2013.gada 6.martā, tā pamatideja ir nodrošināt ekonomiskā ciklā sabalansētu budžetu, tādā izpratnē, kā to nosaka ratificētais Fiskālais līgums. Tas nozīmē – strukturālais deficīts nedrīkst būt lielāks par 0,5% no IKP un izdevumi nedrīkst augt ātrāk nekā desmit gadu vidējais potenciālā IKP pieaugums. Kā galvenais instruments fiskālās disciplīnas ievērošanā ir paredzēts Ietvara likums, ko ikgadēji sagatavo turpmāko trīs gadu periodam.

2012.gadā pirmo reizi tika izstrādāts likums „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013., 2014. un 2015.gadam”, kurš tika apstiprināts Saeimā 2012.gada 15.novembrī. Vidēja termiņa budžeta ietvara likums 2014.-2016.gadam tiks izstrādāts 2013.gada rudenī, vienlaikus ar likumprojekta „Par valsts budžetu 2014.gadam” izstrādi.

Līdz ar FDL apstiprināšanu, ir nostiprināti tādi fiskālās politikas principi kā taupības princips, uzkrājuma princips, pretcikliskas fiskālās politikas princips u.c. FDL ir iestrādāti arī jaunie ES fiskālās disciplīnas nosacījumi, kas ir ietverti Fiskālā līgumā, tādējādi Latvija ir viena no pirmajām ES dalībvalstīm, kas nodrošinās nacionālās likumdošanas atbilstību ES līmeņa fiskālās disciplīnas principiem.

Apstiprinot FDL un izstrādājot vidēja termiņa budžeta ietvara likumu, tiek pildītas arī Eiro Plus paktā esošās saistības valsts finanšu ilgtspējas nodrošināšanai (Latvijas Eiro Plus pakta 3.1. un 3.2.pasākums).

Rekomendācija „Obligāto maksājumu privātajā pensiju shēmā no 2013.gada atgriezties pie iemaksām 6% apmērā no bruto algas” ir izpildīta daļēji. Atbilstoši 2012.gada 15.novembrī pieņemtajam likumam „Grozījumi Valsts fondēto pensiju likumā” no 2013.gada ir paredzēta pakāpeniska obligāto iemaksu likmes palielināšana valsts fondēto pensiju shēmā – no 2% 2012.gadā līdz 4% 2013. un 2014.gadā, 5% – 2015.gadā un 6% – 2016.gadā un turpmāk. Šāds lēmums tika pieņemts, lai veicinātu speciālā budžeta ātrāku stabilizēšanos - likmes 2.pensiju līmenī (2%) pakāpeniskāka paaugstināšana dod iespēju līdzekļiem speciālajā budžetā ieplūst straujāk nekā, ja likme tiktu paaugstināta uzreiz par 4 procentpunktiem. Pensiju apdrošināšanas iemaksu likmes daļa, kas netiek novirzīta 2.pensiju līmenim, nepazūd, bet tiek attiecīgi novirzīta 1.līmenim, tādējādi palielinot 1.līmeņa kapitālu un līdz ar to arī nākotnes vecuma pensijas apmēru. Līdz ar to nav pamata uzskatīt, ka iemaksu likmes pakāpeniskāka pārdale negatīvi ietekmētu nākotnes pensiju adekvātumu. (detalizētāku skaidrojumu lūdzu skatīt NRP 2.2.sadaļā).

7. Valsts finanšu kvalitāte

7.1. Valsts budžeta līdzekļu efektivitāte un izlietojuma kontrole

Valsts budžeta izstrādāšanas, apstiprināšanas un izpildes kārtību un atbildību budžeta procesā nosaka LBFV. Par valsts budžeta izpildes procesa organizāciju un vadību atbildīgs ir finanšu ministrs.

Saskaņā ar LBFV budžeta finansētu institūciju, budžeta nefinansētu iestāžu un pašvaldību, kā arī kapitālsabiedrību, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, vadītāji ir atbildīgi par minētajā likumā noteiktās kārtības un prasību ievērošanu, izpildi un kontroli, kā arī par budžeta līdzekļu efektīvu un ekonomisku izlietošanu atbilstoši paredzētajiem mērķiem.

Saskaņā ar LBFV finanšu ministrs izstrādā gadskārtējo valsts budžeta likuma projektu. Izstrādājot gadskārtējo valsts budžeta likuma projektu, finanšu ministrs izvērtē budžeta pieprasījumus pēc to atbilstības paredzētajiem mērķiem, sasniedzamajiem rezultātiem, ekonomiskuma un efektivitātes un, ja nepieciešams, pieprasa attiecīgajai izvērtēšanai nepieciešamo papildu informāciju. Pamatojoties uz izvērtējumu un sniegto informāciju, finanšu ministrs (līdz gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta iesniegšanai MK) pieņem lēmumu par budžeta pieprasījumu iekļaušanu gadskārtējā valsts budžeta likuma projektā. Finanšu ministrs jebkurā valsts budžeta likuma projekta izskatīšanas stadijā var izteikt savu viedokli, pievienot nepieciešamos atzinumus, kā arī atsevišķu revīziju rezultātus.

Saskaņā ar LBFV valsts budžeta izpildītāji var veikt valsts budžeta izdevumus vai uzņemties īstermiņa saistības tikai to finansēšanas plānos noteikto asignējumu ietvaros, kurus izsniedz VK. Savukārt VK piešķir asignējumus izdevumiem, pamatojoties uz gadskārtējā valsts budžeta likumā noteikto apropriāciju un nodrošina to izpildi MK noteiktajā kārtībā. Budžeta iestādes var uzņemties valsts budžeta ilgtermiņa saistības, nepārsniedzot saimnieciskā gada valsts budžeta likumā noteiktos valsts budžeta ilgtermiņa saistību maksimāli pieļaujamos apjomus.

Lai nodrošinātu valsts budžeta izpildes uzraudzību, kā arī veicinātu budžeta izlietojuma kontroli, VK gatavo pārskatus par valsts un pašvaldību budžetu izpildi, nodrošinot ministriju, citu centrālo valsts iestāžu, FM ekspertu, kā arī sabiedrības informēšanu par budžeta izpildes gaitu.

Vienlaikus minēto mērķu sasniegšanai nozaru ministrijas un citas centrālās valsts iestādes reizi ceturksnī sagatavo pārskatus par valsts budžeta izpildes gaitu un iesniedz to FM. Pārskatā tiek sniegta informācija par valsts budžeta izpildi attiecīgajā pārskata periodā – veikto izdevumu salīdzinājums ar iepriekšējā gada pārskata periodu, salīdzinājums ar pārskata perioda plānu, pārskats par veiktajām un neveiktajām aktivitātēm, informācija par finanšu vadības uzlabošanas pasākumiem u.c.

Finanšu ministrs informē Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisiju gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta vai tā grozījumu izstrādes procesa laikā par valsts budžeta plānošanas gaitu, kā arī ne retāk kā reizi ceturksnī — par valsts budžeta izpildes gaitu.

Sākot ar 2012.gada valsts budžeta izstrādi ir uzlabota darbības līmeņa rezultātu un to rezultatīvo rādītāju plānošanas un atspoguļošanas kārtība ministriju un citu centrālo valsts iestāžu budžetu pieprasījumos. Minētā informācija ir ietverta gadskārtējam valsts budžeta likumam pievienotajos paskaidrojumos, tādā veidā nodrošinot parlamenta un sabiedrības informēšanu.

Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes to izpildē esošajām budžeta programmām un apakšprogrammām izvirza noteiktu mērķi ar tā sasniegšanas pakāpi raksturojošiem darbības

rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem, kuriem tiek plānotas tendences arī vidējā termiņā un vienlaikus atspoguļota vēsturiskā informācija trīs gadu periodam. Politikas rezultātus primāri plāno attīstības plānošanas dokumentos. Par politikas plānošanas dokumentiem tiek sagatavoti pārskata dokumenti informatīvo ziņojumu veidā gan politikas plānošanas dokumenta ieviešanas vidus posmā, gan arī pēc tā darbības termiņa beigām.

2012.gadā FM turpināja valsts budžeta vadības sistēmas pilnveidošanu un valsts budžeta vadības un rezultatīvo rādītāju sistēmas savstarpējo integrēšanu. 2012.gada 31.jūlijā MK pieņēma jaunus MK noteikumus Nr.523 „Noteikumi par budžetu pieprasījumu izstrādāšanas un iesniegšanas pamatprincipiem”. Atbilstoši šiem noteikumiem ir ieviesti vienoti valsts budžeta programmu struktūras veidošanas principi, tādējādi nodrošinot valsts budžeta programmu struktūras ciešāku sasaisti ar politikas plānošanas un rezultatīvo rādītāju sistēmu. Budžeta programmām ir jānodrošina attīstības plānošanas dokumentos izvirzīto mērķu un plānoto rezultātu un to rezultatīvo rādītāju sasniegšanu. Budžeta programmu struktūru nosaka institūcijas darbības stratēģijā definētie darbības (rīcības) virzieni vai ministrijas un citas centrālās valsts iestādes funkcijas atbilstoši tās nolikumam, ja nav apstiprināta institūcijas darbības stratēģija. Tāpat šie noteikumi paredz budžeta programmu pārskatīšanas iespējas un nosaka vienotus budžeta programmu numerāciju un nosaukumu piemērošanas principus, tajā skaitā valsts budžeta ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto un finansēto projektu un pasākumu piemērošanai finansējuma plānošanai nākamajā ES budžeta plānošanas periodā 2014. – 2020.gadā. Vienlaikus ir noteikti gadījumi, kādos ministrija nesniedz informāciju par darbības rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem, kā arī nosacījumi darbības rezultātu un to rezultatīvo rādītāju pārskatīšanai gadskārtējā valsts budžeta izpildes laikā.

Lai attīstītu rezultatīvo rādītāju sistēmu un to integrētu valsts budžeta vadības procesā, sākot ar 2012. gadu valsts budžeta izdevumu izpildes analīze ir papildināta ar informāciju par sasniegtajiem darbības rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem budžeta programmām un apakšprogrammām izvirzīto mērķu ietvaros, t.i., ministrijas un citas centrālās valsts iestādes pārskatā par kārtējā 2012.gada valsts budžeta izpildes analīzi ir sniegušas nepieciešamos skaidrojumus par iepriekš plānotajiem rezultātiem un rezultatīvajiem rādītājiem, to izpildi gada laikā, kā arī par rezultatīvo rādītāju vērtību izpildes novirzēm no plānotajām rezultatīvo rādītāju vērtībām, kas pārsniedz 15 procentus (gan pozitīvā, gan negatīvā izteiksmē). Budžeta programmu un apakšprogrammu darbības rezultātu un to rezultatīvo rādītāju ikgadējs izvērtējums nodrošinās iespēju izvērtēt budžeta izdevumu atbilstību valdības definētajām prioritātēm.

VK piešķir asignējumus izdevumiem saskaņā ar gadskārtējā valsts budžeta likumā noteikto apropriāciju un nodrošina to izpildi MK noteiktajā kārtībā, savukārt ministrijas un citas centrālās valsts iestādes ir atbildīgas par gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās apropriācijas izpildes kontroles sistēmas izveidi un par VK norēķinu kontos ieskaitīto valsts budžeta līdzekļu izlietojuma kontroli atbilstoši paredzētajiem mērķiem.

Bez tam LBFV ir noteikts, ka valsts budžeta iestādes asignējumu saņemšanai un izdevumu veikšanai no valsts budžeta līdzekļiem atver valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta kontus tikai VK. Budžeta nefinansētas iestādes atver norēķinu kontus tikai VK. Valsts budžeta līdzekļu saņemšanai un no tiem finansēto izdevumu izdarīšanai budžeta finansētas institūcijas (izņemot valsts budžeta iestādes) atver norēķinu kontus tikai VK, ja citos normatīvajos aktos nav noteikts citādi. Pašvaldības un no valsts budžeta daļēji finansētas atvasinātas publiskas personas, kā arī kapitālsabiedrības, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, var atvērt norēķinu kontus VK.

Lai stiprinātu līdzekļu izlietojuma kontroles iespējas, LBFV ir ietverta norma, kas nosaka, ka finanšu ministrs var aizkavēt vai samazināt asignējumu uz laiku līdz trim mēnešiem, dodot rīkojumu par to VK, ja pastāv vismaz viens no šādiem nosacījumiem:

- triju mēnešu periodā valsts budžeta nodokļu un nenodokļu faktiskie ieņēmumi attiecībā pret attiecīgajā periodā paredzētajiem ieņēmumiem samazinās vairāk nekā par 0,5 procentiem no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes;
- faktiskais uzkrātais valsts budžeta finansiālais deficīts triju mēnešu periodā pārsniedz attiecīgajam periodam paredzēto valsts budžeta finansiālo deficītu vairāk nekā par 0,5 procentiem no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes;
- ja VK budžeta kontos nav pietiekama līdzekļu apjoma, lai segtu nākamajam mēnesim plānotās maksājumu saistības.

Galvenās LBFV noteiktās sankcijas par neatbilstošu rīcību ar budžeta līdzekļiem:

- par valsts budžetam pienākošos summu nesavlaicīgu vai nepilnīgu iemaksu VK budžeta kontos – VK (ja tas nav paredzēts citas valsts institūcijas kompetencē) piedzen iemaksāšanai pamatbudžeta ieņēmumos neiemaksāto summu un var piedzīt nokavējuma naudu 0,1 % apmērā no laikā nenomaksātās summas par katru nokavēto maksājuma dienu, ja normatīvajos aktos nav noteikta cita kārtība;
- ja jāsedz budžetam radušies zaudējumi – VK var ieskaitīt summas pamatbudžeta ieņēmumos, atsaukt vai apturēt asignējumus, ja nav laikā iesniegti vai ir nepilnīgi ziņojumi par budžetu un finanšu vadību, ja likumā noteiktajā kārtībā nav reģistrēti budžeta līdzekļi un darījumi ar šiem līdzekļiem, kā arī nav ziņots par tiem, ja uzskaitē neatbilst noteiktajai kārtībai un tādējādi tiek slēpti budžetam pienākošie līdzekļi, kā arī, ja budžeta finansētas institūcijas vadītājs ir uzņēmies saistības, pārsniedzot VK sniegto asignējumu;
- ja budžeta finansētas institūcijas, budžeta nefinansētas iestādes un pašvaldības, kā arī kapitālsabiedrības, kurās ir ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, ir pārkāpušas LBFV paredzētos finanšu vadības noteikumus, finanšu ministrs, VK pārvaldnieks, ministriju un citu centrālo valsts iestāžu vadītāji (atbilstoši savai kompetencei) var uz laiku atņemt pilnvarojumu asignēt vai rīkot budžeta ieņēmumus vai izdevumus, noteikt kontu lietošanas ierobežojumus, atsaukt vai apturēt asignējumus, lai tiktu atlīdzināti nelikumīgi izlietotie līdzekļi, vai arī pieprasīt nelikumīgi izlietoto līdzekļu atmaksāšanu, iesniegt tiesā civilprasību vai nodot materiālus kompetentajām amatpersonām jautājuma par kriminālprocesa uzsākšanu izlemšanai, kā arī atsaukt vai apturēt maksājumus;
- VK, atbilstoši likumam „Par pašvaldību finanšu izlīdzināšanu” ir tiesības bezstrīdus kārtībā piedzīt no pašvaldības budžeta līdzekļiem naudas summas, ko attiecīgā pašvaldība nav savlaicīgi vai pilnā apmērā ieskaitījusi pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondā, norakstot šīs summas no attiecīgās pašvaldības budžeta.

Lai saglabātu vispārējo ekonomisko līdzsvaru un nodrošinātu vienotu valsts finansiālo politiku, gadskārtējā valsts budžeta likumā atsevišķi tiek noteikti pašvaldību aizņēmumu un galvojumu kopējā palielinājuma apjomi. No summas, kas pašvaldībai pienākas no iedzīvotāju ienākuma nodokļa, vai no pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda dotācijas VK ir tiesības ieturēt summas šādos gadījumos un šādā apmērā:

- 1) ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevumu līgumos noteikto saistību savlaicīgu izpildi – savlaicīgi nesamaksātās summas apmērā;
- 2) ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevuma izmantošanu atbilstoši aizdevumu līgumā noteiktajam mērķim – pēc finanšu ministra rīkojuma neatbilstoši līgumā noteiktajam mērķim izmantotās aizdevuma summas apmērā.

Jaunie grozījumi LBFV paredz, ka MK reglamentē kārtību, kādā valsts budžeta iestādes piešķir valsts budžeta finansējumu privātpersonām, tai skaitā, nevalstiskajām organizācijām valsts pārvaldes uzdevumu veikšanai un uzrauga piešķirtā finansējuma izlietojumu. Tādējādi tiks ieviesti vienoti principi valsts pārvaldes deleģēto uzdevumu finansēšanai, izlietotā finansējuma kontrolei, atskaitīšanās par izlietoto valsts budžeta finansējumu kārtībai, kā arī minētā procesa publicitātes nodrošināšanai.

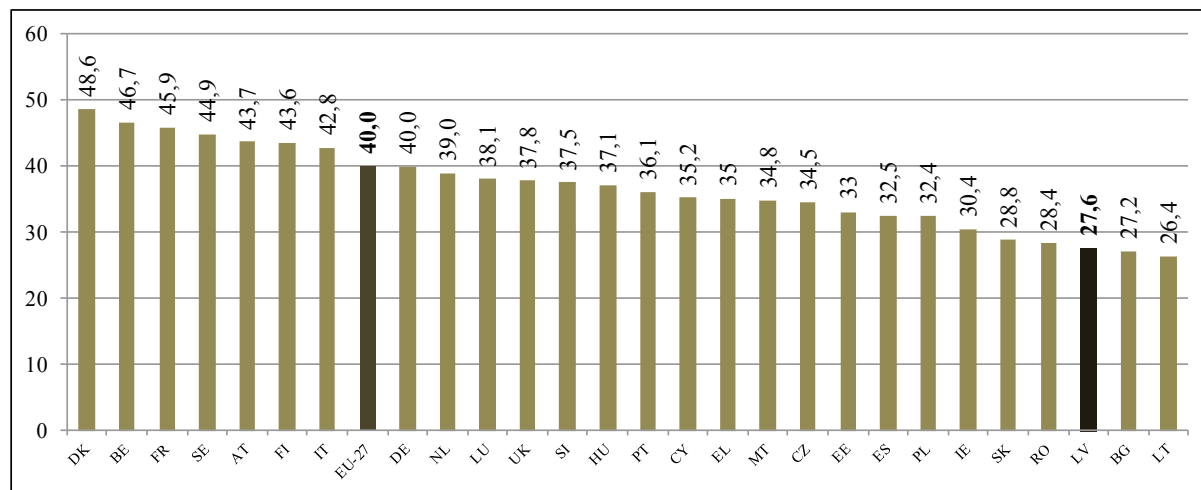
7.2. Ieņēmumu struktūras un sistēmas efektivitāte

Viens no būtiskiem valsts finanšu kvalitātes aspektiem ir stabilu un prognozējamu nodokļu ieņēmumu nodrošināšana budžetā valdības prioritāro sociālo un ekonomisko pasākumu finansēšanai.

7.1. tabula. Nodokļu ieņēmumi vispārējās valdības budžetā (S.13), milj. latu

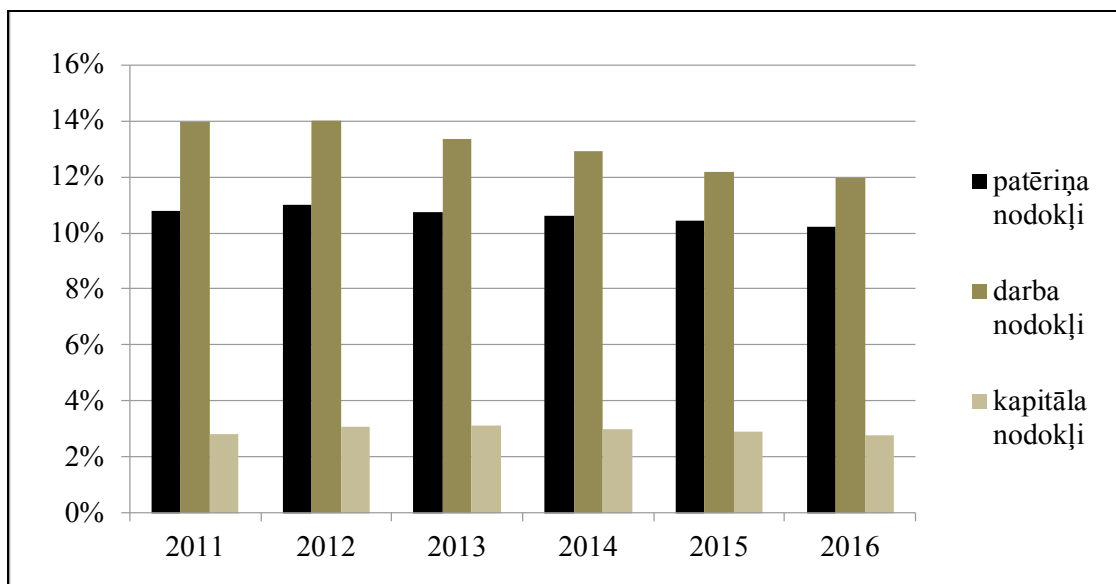
	Kods (EKS)	2012	2013	2014	2015	2016
Nodokļu ieņēmumi						
1. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	1 792,7	1 861,7	1 951,5	2 037,8	2 119,5
2. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	1 192,9	1 237,6	1 239,1	1 241,1	1 291,6
3. Kapitāla nodokļi	D.91	1,5	2,1	2,4	2,7	2,7
4. Sociālās iemaksas	D.61	1 341,3	1 343,1	1 409,2	1 430,3	1 477,2
<i>No tā faktiskās sociālās iemaksas</i>	<i>D.611</i>	<i>1 318,9</i>	<i>1 323,1</i>	<i>1 389,2</i>	<i>1 410,3</i>	<i>1 457,2</i>

Jāmin, ka kopējais nodokļu slogs Latvijā vairākus gadus saglabājas kā viens no zemākajiem ES. 2011. gadā tas veidoja 27,6 % no IKP, kas ir zemāks nekā ES vidējais rādītājs 40,0 % no IKP.

7.1. att. Nodokļu ieņēmumi Latvijā¹² un Eiropas Savienībā 2011. gadā, % no IKP.

Latvijā lielāko daļu no visiem nodokļu ieņēmumiem veido darba nodokļi. Pēdējos gados nodokļu politika ir vērsta uz darba nodokļu īpatsvara samazināšanu kopējos nodokļu ieņēmumos, kas samazinājās no 52,5 % 2010. gadā līdz 49,9 % 2012. gadā, līdz ar to patēriņa, kapitāla nodokļu ieņēmumu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos pakāpeniski palielinājās no 47,5 % 2010. gadā līdz 50, gadā, līdz ar to patēriņa, kapitāla nodokļu ieņēmumu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos pakāpeniski palielinājās no 47,5 % 2010. gadā līdz 1 % 2012. gadā.

7.2. att. Nodokļu ieņēmumi atbilstoši ekonomiskajām funkcijām, % no IKP.

Pēc pievienošanās ES nodokļu ieņēmumu pieaugumu galvenokārt sekmēja strauja ekonomiskā izaugsme, taču 2009. gadā ekonomikas krīzes rezultātā nodokļu ieņēmumi samazinājās. Lai nodrošinātu fiskālo konsolidāciju un panāktu budžeta deficīta samazināšanos, 2008. gadā tika uzsākta budžeta fiskālā konsolidācija, kas turpinājās līdz 2012. gadam. Savukārt 2013. gadā veiktās nodokļu politikas izmaiņas galvenokārt ir vērstas uz darbaspēka nodokļu sloga samazināšanu.

Lai veicinātu ekonomisko aktivitāti, investīcijas un nodarbinātību, un ierobežotu ēnu ekonomiku, 2012. gadā tika uzsākta darbaspēka nodokļu reforma. Tās ietvaros ar 2013. gada 1. janvāri tika samazināta iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme no 25% uz 24% un arī turpmākajos gados tā tiks samazināta – ar 2014. gada 1. janvāri uz 22% un ar 2015. gada 1. janvāri uz 20 procentiem. Tāpat no 2013. gada 1. jūlija tiks paaugstināts atvieglojuma apmērs par apgādībā esošu personu no Ls 70 uz Ls 80.

7.2. tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz galvenajiem nodokļu ieņēmumiem, % no IKP

	2013	2014	2015	2016
--	------	------	------	------

¹² Ieskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā

	2013	2014	2015	2016
Pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi	-0,25	+0,05	+0,06	+0,06
Akcīzes nodoklis	-0,02	+0,01	-	+0,01
Nekustamā īpašuma nodoklis	-0,001	-	-	-
Iedzīvotāju ienākuma nodoklis	-0,18	-0,39	-0,39	+0,02
Sociālās apdrošināšanas iemaksas	-0,32	-0,50	-0,66	+0,04
Uzņēmumu ienākuma nodoklis	-0,02	-0,03	+0,03	+0,03
Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodoklis	-	-0,004	-	-0,11
Izmaiņu ietekme kopā:	-0,78	-0,85	-0,96	0,05

Lai samazinātu nodokļu slogu zemo algu saņēmējiem un veicinātu nodarbinātības pievilcību salīdzinājumā ar sociālo transfertu saņemšanu, 2014. gada budžeta procesa ietvaros ir paredzama diskusija par šādu priekšlikumu paketi:

- Minimālās algas palielināšana;
- Atvieglojuma par apgādībā esošu personu palielināšana;
- Neapliekamā minimuma palielināšana zemo algu saņēmējiem, lai nodrošinātu izteiktāku progresivitāti iedzīvotāju ienākuma nodokļa sistēmā.

Neapliekamais minimums varētu tikt palielināts minimālās algas saņēmējiem. Darbiniekiem, kas saņem virs minimālās algas, palielinātais neapliekamais minimums varētu tikt samazināts proporcionāli no ienākuma, kas pārsniedz minimālo algu, bet ne zemāk kā pašreizējie Ls 45 mēnesī.

Paredzams, ka minimālās algas palielināšana atstās pozitīvu ietekmi uz „aplokšņu algu” samazināšanu, daļēji kompensējot nodokļu ieņēmumu samazinājumu, kas rodas no neapliekamā minimuma un atvieglojuma par apgādībā esošas personas palielināšanu.

Neapliekamā minimuma proporcionalitātes piemērošana atstās pozitīvu iespaidu uz zemo algu saņēmējiem un paredzams, ka mazinās atkarību no sociālajiem pabalstiem.

Nodokļu sloga izmaiņu priekšlikumi tiks izstrādāti skatot tos kopumā, kā arī ņemot vērā gan savstarpēju ietekmi, gan ietekmi uz fiskālo mērķu sasniegšanu. Ievērojot fiskālo atbildību, tiks noteikta tālākā rīcība saskaņā ar Ikgadējā izaugsmes ziņojumā un Eiro Plus paktā minētajām prioritātēm, ņemot vērā mērķi prioritāri samazināt nodokļu slogu darbaspēkam.

Papildu ieņēmumi paredzami, uzlabojot uzņēmumu reģistrācijas kārtību, t.i., samazinot „fiktīvo” uzņēmumu rašanos, kuri lielākoties tiek dibināti dalībai nodokļu krāpšanas shēmās, tādējādi samazinot nodokļu izkrāpšanas riskus. Tāpat arī paredzami papildus ieņēmumi, pilnveidojot aplokšņu algu novēršanas pasākumus, jo īpaši cīnoties ar tiem nodokļu maksātājiem, kuri nodokļu jomā esošo regulējumu nepiemēro atbilstoši tā ekonomiskai būtībai.

Pievienotās vērtības nodoklis

Būtisku īpatnību kopējos nodokļu ieņēmumos veido pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi. Ekonomikas izaugsmes gados pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumiem ir bijis augsts pieauguma temps, taču 2008. gadā uzsākoties ekonomikas lejupslīdei, ko raksturo mazumtirdzniecības apgrozījuma sarukums, kā arī saimnieciskās darbības apjoma kritums un importa apjoma kritums, pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi samazinājās. Turklāt ekonomiskās krīzes ietekme ir bijusi

tik ievērojama, ka pievienotās vērtības nodokļa standartlikmes paaugstināšana¹³ nespēja kompensēt to ieņēmumu samazinājumu, kas radās ekonomiskās lejupslīdes rezultātā. Pēc ekonomiskās lejupslīdes, ekonomikai sekmīgi attīstoties, kopš 2011. gada pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi ir būtiski pieauguši. 2012. gadā pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi pieauga par 16,5 % attiecībā pret 2011. gadu.

Lai tuvinātu netiešo nodokļu likmes ar kaimiņvalstīm, kas sekmētu īpaši Latvijas pakalpojumu sektora reģionālo konkurētspēju un mazinātu pasaules cenu kāpuma izraisīto inflācijas spiedienu uz mazāk turīgiem iedzīvotājiem, ar 2012.gada 1.jūliju tika samazināta PVN standartlikme no 22% uz 21 procentu.

Ekonomikai attīstoties, 2013. gadā tiek prognozēts, ka pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi pieaugs par 3,0 % salīdzinājumā ar 2012. gadu.

Pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumu prognoze 2013. gadam ir sagatavota, ņemot vērā prognozējamās tautsaimniecības attīstības tendences, privātā patēriņa pieaugumu, pievienotās vērtības nodokļa izpildi 2012. gadā un ņemot vērā standartlikmes samazinājuma ietekmi.

7.3. tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumiem, milj. latu

	2013	2014	2015	2016
Pievienotās vērtības nodokļa standartlikmes samazināšana no 22% uz 21%	-40,5	-	-	-
Ēnu ekonomikas ierobežošanas pasākumi	-	+9,2	+11,2	+11,8
Izmaiņu ietekme kopā:	-40,5	+9,2	+11,2	+11,8

Uzņēmumu ienākuma nodoklis

Tiek paredzēts, ka uzņēmumu ienākuma nodokļa likme – 15 %, kas ir spēkā no 2004. gada un ir viena no zemākajām ES, saglabāsies nemainīga. Pēc ekonomiskās lejupslīdes, ekonomikai sekmīgi attīstoties un uzlabojoties uzņēmumu finanšu rādītājiem, kopš 2011. gada uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumi ir būtiski pieauguši.

2012. gadā, ekonomiskai situācijai uzlabojoties, uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumi salīdzinājumā ar 2011. gadu pieauga par 24,1 %, kas liecina par to, ka uzņēmumi 2011. gadu ir noslēguši ar būtiski labākiem finanšu rezultātiem nekā 2010. gadā.

Ekonomikai turpinot attīstīties, turpmākajos gados uzņēmumu ienākuma nodokļi tiek prognozēti ar augšupejošu tendenci. 2013. gadā tiek prognozēts, ka uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumi pieaugs par 10,1 % salīdzinājumā ar 2012. gadu.

2013. un 2014. gada uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumus ietekmēs 2012. gadā pieņemtās likumdošanas izmaiņas, kas paredz pievilcīgāku uzņēmumu ienākuma nodokļa režīma izveidi, lai mazinātu nepieciešamību izmantot ārzonu struktūras nodokļu samazināšanas vajadzībām, un uzņēmumu ienākuma nodokļa likmes vienādošanu, radot negatīvu ietekmi uz 2013. gada ieņēmumiem 2,9 milj. latu apmērā un uz 2014. gada ieņēmumiem 8,0 milj. latu apmērā.

¹³ ar 2009.gada 1.janvāri no 18 % uz 21 %;
ar 2011.gada 1.janvāri no 21 % uz 22 %

Savukārt pozitīvu ietekmi uz uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumiem vidējā termiņā atstās papildus ieņēmumi no ēnu ekonomikas samazināšanas pasākumiem.

7.4. tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumiem, milj. latu

	2013	2014	2015	2016
Pievilcīgāka uzņēmumu ienākuma nodokļa režīma izveide, likmes vienādošana	-2,9	-8,0	-	-
Ēnu ekonomikas ierobežošanas pasākumi	-	+3,0	+5,0	+5,3
Izmaiņu ietekme kopā:	-2,9	-5,0	+5,0	+5,3

Akcīzes nodoklis

Vērtējot akcīzes nodokļa ieņēmumus un to ietekmējošos faktorus, jāatzīmē, ka vidējā termiņā liela loma akcīzes nodokļa politikas īstenošanā būs akcīzes nodokļa likmju saskaņošanai ar ES prasībām. Atbilstoši Latvijai piešķirtajiem pārejas periodiem 2014. un 2016. gadā notiks izmaiņas attiecībā uz akcīzes nodokļa likmēm tabakas izstrādājumiem un akcīzes nodokļa piemērošanu dabasgāzei.

Kopējā ekonomiskās situācijas pasliktināšanās bija izraisījusi akcīzes preču realizācijas apjomu kritumu, kas tiešā veidā ietekmēja akcīzes nodokļa ieņēmumu samazinājumu 2009. un 2010. gadā, tomēr 2011. gadā, uzlabojoties Latvijas ekonomiskajai situācijai, arī 2012. gadā vērojamas pozitīvas tendences akcīzes nodokļa izpildes rādītājos. 2012. gadā akcīzes nodokļa ieņēmumi pieauga par 2,7 % attiecībā pret 2011. gadu.

2013. gadā akcīzes nodokļa ieņēmumi tiek prognozēti ar 1,4% pieaugumu salīdzinājumā ar 2012. gadu.

2013.gada 16.aprīlī apstiprinātie grozījumi MK 2011.gada 3.maija noteikumos Nr.344 „Kārtība, kādā no akcīzes nodokļa atbrīvo dīzeļdegvielu (gāzeļļu), ko izmanto lauksaimniecības produkcijas ražošanai, lauksaimniecības zemes apstrādei un meža vai purva zemes apstrādei, kurā kultivē dzērvenes vai mellenes, kā arī zemes apstrādei zem zivju dīķiem” paredz palielināt 2013./2014. saimnieciskajam gadam maksimālo kopējo dīzeļdegvielas daudzumu, kas atbrīvots no akcīzes nodokļa.

No 2014. gada 1. janvāra tiks paaugstināta akcīzes nodokļa cigaretēm specifiskā likme no Ls 25 uz Ls 28 par 1000 cigaretēm, kā arī tiks samazināta procentuālā likme no 34% uz 33,5%, nodrošinot minimālo akcīzes nodokļa līmeni Ls 56 par 1000 cigaretēm Ls 52 vietā. Tāpat tiks paaugstināta likme cigāriem no Ls 26 uz Ls 28 un smēķējamai tabakai no Ls 34 uz Ls 39.

No 2014. gada ar akcīzes nodokli tiks aplikta dabasgāze, kuru izmanto siltumnīcās un rūpnieciskās ražošanas tehnoloģisko iekārtu darbināšanai un tehnoloģiski nepieciešamā klimata nodrošināšanai rūpnieciskās ražošanas telpās.

Atbilstoši likuma „Par akcīzes nodokli” pārejas noteikumiem no 2016. gada 1. janvāra atkārtoti tiks paaugstināta akcīzes nodokļa specifiskā likme no Ls 28 uz Ls 30 par 1000 cigaretēm, kā arī tiks samazināta procentuālā likme no 33,5% uz 33%, nodrošinot minimālo akcīzes nodokļa līmeni Ls 60 par 1000 cigaretēm Ls 56 vietā.

7.5. tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz akcīzes nodokļa ieņēmumiem, milj. latu

	2013	2014	2015	2016
Ar akcīzes nodokli neapliekamās dīzeļdegvielas apjoma	-2,7	-2,7	-	-

palielinājums zemniekiem 2013./2014.saimnieciskajā gadā				
Akcīzes nodokļa likmes paaugstināšana tabakas izstrādājumiem	-	+3,6	-	+1,8
Akcīzes nodokļa dabasgāzei atbrīvojuma atcelšana	-	+1,7	-	-
Izmaiņu ietekme kopā:	-2,7	+2,6	-	+1,8

Nekustamā īpašuma nodoklis

2013. gadā nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumi tiek prognozēti ar 1,4 % pieaugumu salīdzinājumā ar 2012. gadu.

Būtiskākās likumdošanas izmaiņas, kas ir spēkā no 2013. gada 1. janvāra, attiecas uz pašvaldībām piešķirtajām tiesībām noteikt nekustamā īpašuma nodokļa likmes 0,2 - 3,0% robežās no nekustamā īpašuma kadastrālās vērtības, nosakot tās attiecīgās pašvaldības saistošajos noteikumos. Pašvaldības nekustamā īpašuma nodokļa likmi virs 1,5% drīkst noteikt tikai gadījumā, ja nekustamais īpašums netiek uzturēts atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai, kā arī neapstrādātai lauksaimniecībā izmantojamai zemei.

2013. un 2014. gadā pašvaldībām, izdodot saistošos noteikumus, ir tiesības piemērot nodokļa apmēra pieauguma ierobežojumu zemei vai saglabāt nodokļa apmēru zemei iepriekšējā gada līmenī, kā arī noteikt šā pieauguma ierobežojuma apmēru un piemērošanas nosacījumus.

Tāpat izmaiņas likumdošanā paredz piešķirt 50% atlaidi no aprēķinātās nodokļa summas par dzīvojamām mājām daudzbērnu ģimenēm, tomēr šī atlaide nedrīkst pārsniegt 300 latu. Šīs likumdošanas normas ieviešana samazinās nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumus 2014. un turpmākajos gados par 101,0 tūkst. latu.

Iedzīvotāju ienākuma nodoklis

Sākoties ekonomikas lejupslīdei, 2009. gadā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi būtiski samazinājās, tomēr, ekonomikai attīstoties, 2011. gadā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi pieauga, neskatoties uz 2011. gadā veiktajām izmaiņām likumdošanas normās, tai skaitā, likmes samazināšanu no 26% uz 25%, neapliekamā minimuma palielināšanu no 35 latiem uz 45 latiem mēnesī un atvieglojuma apmēra par apgādībā esošu personu palielināšanu no 63 latiem uz 70 latiem mēnesī.

Vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības prognozes no 2012. gada paredz darba samaksas fonda palielināšanos, kas savukārt palielinās darba nodokļu ieņēmumus turpmāko gadu laikā, tomēr iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumus negatīvi ietekmēs veiktās likumdošanas izmaiņas.

2013. gadā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi tiek prognozēti ar 3,4 % pieaugumu attiecībā pret 2012. gadu.

Ar 2013. gada 1. janvāri tika samazināta iedzīvotāju ienākuma nodokļa likme no 25% uz 24 procentiem. Arī vidējā termiņā paredzēts turpināt iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmes samazināšanu līdz 22% 2014. gadā un līdz 20% 2015. gadā.

2013. gada 1. jūlijā stāsies spēkā likumdošanas izmaiņas, kas paredz paaugstināt atvieglojuma apmēru par apgādībā esošu personu no Ls 70 uz Ls 80.

Izmaiņas likumdošanā ar pozitīvu efektu uz iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumiem paredz ar 2013. gada 1. janvāri Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm uzturdevas kompensācijas integrēšanu

mēnešalgā, kā arī tiek prognozēti papildus ieņēmumi no ēnu ekonomikas samazināšanas pasākumiem.

7.6. tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumiem, milj. latu

	2013	2014	2015	2016
Iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmes samazināšana	-30,5	-64,9	-69,3	-
Atvieglējuma apmēra par apgādībā esošu paaugstināšana	-3,4	-7,6*	-6,9*	-
Uzturdevas kompensācijas integrēšana mēnešalgā	+5,0	-	-	-
Ēnu ekonomikas ierobežošanas pasākumi	-	+4,8	+4,6	+4,7
Izmaiņu ietekme kopā:	-28,9	-67,7	-71,6	+4,7

* ietekme no 2013. gada izmaiņām un likmes izmaiņām

Sociālās apdrošināšanas iemaksas¹⁴

Vidēja termiņa sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumu dinamiku noteiks ne tikai prognozētais darba samaksas fonda pieaugums, bet arī veiktās izmaiņas likumdošanā un izmaiņas iemaksu likmēs valsts fondēto pensiju shēmā.¹⁵

2013. gadā sociālās apdrošināšanas iemaksas tiek prognozētas ar 2,7 % pieaugumu attiecībā pret 2012. gadu.

2012. gadā pieņemtās likumdošanas izmaiņas, kas pozitīvi ietekmē sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumus, ir Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm uzturdevas kompensācijas integrēšana mēnešalgā no 2013. gada 1. janvāra, radot pozitīvu ietekmi uz sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumiem 2013. gadā 7,9 milj. latu apmērā. Tāpat sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumus pozitīvi ietekmēs papildus ieņēmumi no ēnu ekonomikas samazināšanas pasākumiem.

No 2013. gada ir paaugstināta iemaksu likme valsts fondēto pensiju shēmā no 2% uz 4 %, 2015. gadā tā tiks paaugstināta uz 5% un 2016. gadā uz 6 procentiem, kas būtiski ietekmē sociālās apdrošināšanas iemaksu apmēru valsts speciālajā budžetā ne tikai 2013. gadā, bet arī vidējā termiņā.

2015. gadā un turpmākajos gados sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumus būtiski ietekmēs sociālās apdrošināšanas iemaksu maksimālā apmēra atjaunošana no 2014. gada, kas paredzēta likuma „Par valsts sociālo apdrošināšanu” pārejas noteikumos.

7.7. tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumiem, milj. latu

	2013	2014	2015	2016
Uzturdevas kompensācijas integrēšana mēnešalgā	+7,9	-	-	-
Izmaiņas iemaksu likmēs valsts fondēto pensiju shēmā ¹⁶	-59,7	-93,3	-130,3	-

¹⁴ Neskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā.

¹⁵ Saskaņā ar Eiropas kontu sistēmas metodoloģiju, sociālās apdrošināšanas iemaksas, kas tiek novirzītas valsts fondēto pensiju shēmā, netiek uzskaitītas kā vispārējās valdības budžeta ieņēmumi.

¹⁶ Salīdzinot ar 2012. (bāzes) gadu.

Ēnu ekonomikas ierobežošanas pasākumi	-	+6,7	+7,2	+7,3
Izmaiņu ietekme kopā:	-51,8	-86,6	-123,1	+7,3

7.8. tabula. Sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā

Periods	Iemaksu likme	Prognozētās sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā, milj. latu	Prognozētās sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā, % no IKP
2013. gads	4%	129,9	0,8
2014. gads	4%	165,6	1,0
2015. gads	5%	200,3	1,1
2016. gads	6%	257,9	1,3

Transportlīdzekļu ekspluatācijas nodoklis

2013. gadā transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa ieņēmumi tiek prognozēti ar 3,8 % pieaugumu salīdzinājumā ar 2012. gadu.

Būtiskākās likumdošanas izmaiņas, kas ir spēkā no 2013. gada 1. janvāra, attiecas uz transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa maksāšanas kārtību, kur tiek saglabāta pašreizējā kārtība un nosakot nodokļa maksāšanas kārtības maiņu ar 2016. gada 1. janvāri. Pašreiz transportlīdzekļa ekspluatācijas nodoklis tiek maksāts par visu kārtējo gadu, faktiski avansa veidā, savukārt, jaunā kārtība paredz, ka nodoklis būs jāmaksā par faktisko transportlīdzekļa ekspluatācijas periodu, kā rezultātā veidojas nodokļa ieņēmumu nobīde ieviešanas gadā (-21,9 milj. latu).

No 2013. gada 1. janvāra stājas spēkā grozījumā likumā "Ceļu satiksmes likumā", kas ietekmē transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa ieņēmumus. Izmaiņas attiecas uz Latvijā iepriekš neregistrētiem jauniem transportlīdzekļiem, kuri pirmreizējo valsts tehnisko apskati var veikt ne vēlāk kā 24 mēnešus pēc to pirmreizējās reģistrācijas. Līdz ar to veidojas transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa ieņēmumu nobīde 2014. gadā (-0,7 milj. latu).

7.9. tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz transportlīdzekļu ekspluatācijas nodokļa ieņēmumiem, milj. latu

	2013	2014	2015	2016
Maksāšanas kārtības maiņa	-	-	-	-21,9
Jaunie transportlīdzekļi pirmreizējo valsts tehnisko apskati veic ne vēlāk kā 24 mēnešus	-	-0,7	-	-
Izmaiņu ietekme kopā:	-	-0,7	-	-21,9

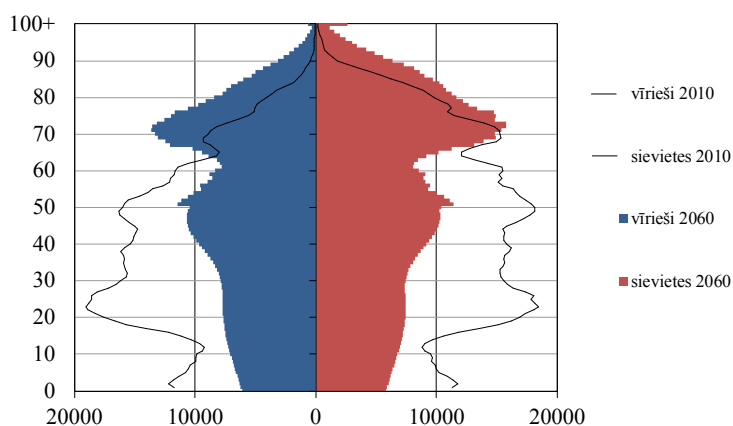
8. Publisko finanšu ilgtspēja

8.1. Publisko finanšu ilgtermiņa attīstības scenārijs

Demogrāfiskās izmaiņas, sevišķi vecāka gadagājuma iedzīvotāju skaita pieaugums, var veicināt publiskā sektora izdevumu pieaugumu ilgtermiņā. Arī sākotnējā budžeta pozīcija ietekmē publisko finanšu ilgtspēju. 2012. gadā tika veiktas ievērojamas izmaiņas Latvijas pensiju sistēmā, tajā skaitā pensionēšanās vecuma pakāpeniska paaugstināšana, tādējādi daļēji ierobežojot sabiedrības novecošanās negatīvo ietekmi uz Latvijas publiskajām finansēm ilgtermiņā. Tāpat, 2008.-2012. gadā veiktā fiskālā konsolidācija ir nodrošinājusi vispārējās valdības deficīta, kā arī strukturālā deficīta samazināšanos, būtiski uzlabojot publisko finanšu stāvokli Latvijā, tajā skaitā stabilizējot vispārējās valdības parāda līmeni. Publisko finanšu ilgtspējas kontekstā ir būtiski, ka ir sasniegts budžeta vidēja termiņa mērķis, kā arī ir svarīga MTO noturēšana ilgtermiņā. To sekmēs 2013. gada 6. martā spēkā stājušais FDL un tajā ietvertās normas. Ņemot vērā sabiedrības novecošanos Latvijā, būtiski ir turpināt īstenot reformas, it īpaši veselības aprūpes un izglītības nozarēs.

EK sadarbībā ar dalībvalstīm vienu reizi trijos gados izstrādā ar sabiedrības novecošanos saistīto izdevumu ilgtermiņa prognozes, kā arī novērtē publisko finanšu ilgtspēju katrai dalībvalstij. Ilgtermiņa prognožu pamatā ir demogrāfiskās prognozes, ko sniedz *Eurostat*, un pieņēmumi par ekonomisko izaugsmi un tās noteicošajiem faktoriem ilgtermiņā. 2012. gada maijā EK publicēja Novecošanās ziņojumu (*The 2012 Ageing Report*), kurā tiek analizētas ar sabiedrības novecošanos saistīto izdevumu izmaiņas ES un katrā dalībvalstī ilgtermiņā. Nākamo ziņojumu tiek plānots publicēt 2015. gadā.

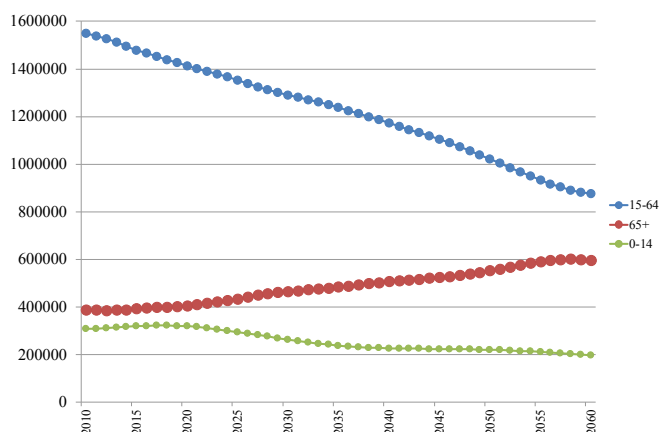
Ilgtermiņa **demogrāfiskās prognozes** (*EUROPOP2010*) tika veidotas, ņemot vērā 2010. gada faktiskos datus pirms tautas skaitīšanas un atbilstoši faktiskajiem *Eurostat* datiem 2010. gada 1. janvārī Latvijas iedzīvotāju kopējais skaits bija 2,25 miljoni. 2011. gadā Latvijā tika veikta tautas skaitīšana. Ņemot vērā tautas skaitīšanas rezultātus, CSPir aprēķinājusi, ka 2010. gada sākumā pastāvīgo iedzīvotāju skaits bija 2,12 miljoni, kas ir par 127,9 tūkstošiem mazāk nekā izmantots ilgtermiņa prognozēs.

8.1. att. Latvijas iedzīvotāju vecuma struktūra 2010.-2060. gadā
(Datu avots: Eurostat)

Jāatzīmē, ka 2012. gada sākumā pastāvīgo iedzīvotāju skaits samazinājās līdz 2,04 miljoniem. Tautas skaitīšanas rezultāti tiks iekļauti nākamajās *Eurostat* demogrāfiskajās prognozēs, kuras ir paredzēts izstrādāt līdz 2014. gada pavasarim.

Saskaņā ar *Eurostat* demogrāfiskajām prognozēm Latvijas iedzīvotāju kopējais skaits turpinās samazināties un 2060. gadā būs par 25,6% jeb 576,6 tūkst. mazāks nekā 2010. gadā. Tiek prognozēts, ka darbspējas vecuma (15-64) iedzīvotāju skaits, salīdzinot ar 2010. gadu, 2060. gadā būs par 43,4% mazāks. Latvijā turpinās samazināties arī bērnu skaits un 2060. gadā salīdzinājumā ar 2010. gadu tas būs par 35,6% mazāks. Tas izskaidrojams ar salīdzinoši zemu dzimstības līmeni un ilgtermiņā prognozētais uzlabojums nav pietiekams, lai notiktu iedzīvotāju atražošanās. Savukārt, iedzīvotāju skaits vecumā virs 65 gadiem 2060. gadā salīdzinājumā ar 2010. gadu palielināsies par 52,7%, bet vecumā virs 80 gadiem par 140,3%. Jāsecina, ka, salīdzinot ar iepriekšējām *Eurostat* demogrāfiskajām prognozēm (*EUROPOP2008*), netiek prognozētas būtiskas izmaiņas kopējā iedzīvotāju skaitā, bet tiek prognozēts lielāks vecāka gadagājuma iedzīvotāju īpatsvars, kas izskaidrojams ar lielāku paredzamā mūža ilgumu, kas, savukārt, ir konverģences pieņēmuma nosacījums. Konverģences pieņēmums ilgtermiņā paredz jauno dalībvalstu tuvošanos ES vidējam labklājības līmenim.

8.2. att. Latvijas iedzīvotāju skaits sadalījumā pa vecuma grupām 2010.-2060. gadā (Datu avots: *Eurostat*)

Nemot vērā iedzīvotāju vecuma sastāva izmaiņas, tiek prognozēts, ka kopējais demogrāfiskās slodzes līmenis¹⁷ darbspējas vecuma iedzīvotājiem ilgtermiņā pieaugs gandrīz divas reizes. Turklāt, 2060. gadā uz 1 iedzīvotāju vecumā virs 65 gadiem būs 1,5 iedzīvotājs darbspējas vecumā (2010. gadā uz 1 iedzīvotāju vecumā virs 65 gadiem bija 4 iedzīvotāji darbspējas vecumā). Saskaņā ar prognozēm, ekonomiskās slodzes līmenis¹⁸ palielināsies lēnāk nekā kopējais demogrāfiskās slodzes līmenis, tomēr jau 2010. gadā šis rādītājs bija ļoti augsts, ko noteica pensijas un bezdarbnieku pabalsta saņēmēju skaita pieaugums un nodarbināto skaita samazinājums. Jāatzīmē, ka 2012. gadā bija vērojams nodarbināto skaita pieaugums.

Būtiska nozīme ilgtspējas nodrošināšanā ir ekonomikas izaugsmei. Tiek prognozēts, ka demogrāfisko izmaiņu ietekmē būs vērojamas izmaiņas nodarbinātības attīstībā. Paredzams, ka ilgtermiņā pieaugs gan līdzdalības līmenis¹⁹, gan samazināsies bezdarbs. Tas daļēji ļaus kompensēt darbspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās ietekmi uz nodarbinātību. Tiek prognozēts, ka produktivitāte ilgtermiņā būs noteicošais ekonomiskās izaugsmes faktors un tas būs konverģences

¹⁷ Bērnu un pensijas vecuma iedzīvotāju attiecība pret darbspējas vecuma (15-64) iedzīvotājiem.

¹⁸ Pensijas un bezdarbnieku pabalsta saņēmēju attiecība pret nodarbinātajiem.

¹⁹ Nodarbināto skaita attiecība pret kopējo iedzīvotāju skaitu konkrētā vecuma kohortā.

pamats ilgtermiņā. Tomēr, salīdzinot ar iepriekšējām ilgtermiņa prognozēm, jaunākie pieņēmumi paredz lēnāku produktivitātes kāpumu, līdz ar to arī lēnāku ekonomisko izaugsmi. Produktivitātes kāpumu var sekmēt strukturālās reformas, tehnoloģiskais progress, izglītība un profesionālā sagatavošana, resursu izvietojuma efektivitāte un kapitāla krājumi.

Vērtējot publisko finanšu ilgtspēju, tiek ņemtas vērā ar sabiedrības novecošanos saistīto izdevumu, t.i. izdevumi pensijām, veselības aprūpei, ilgstošai aprūpei un izglītībai, izmaiņas ilgtermiņā.

8.1. tabula. Publisko finanšu ilgtspēja (Datu avots: AWG²⁰)

% no IKP	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Kopējie izdevumi						
t.sk. ar vecumu saistītie izdevumi	18,5	15,4	14,4	14,4	14,9	15,1
Pensiju izdevumi	9,7	6,8	6,0	6,1	6,2	6,0
Sociālās apdrošināšanas pensijas	9,7	6,8	6,0	6,1	6,2	6,0
Vecuma un priekšlaicīgās pensijas	8,7	6,1	5,4	5,6	5,8	5,6
Citas pensijas (invaliditātes, apgādnieka zaudējuma)	1,0	0,7	0,6	0,5	0,5	0,4
Arodpensijas (ja vispārējā valdībā)						
Veselības aprūpes izdevumi	3,7	3,9	4,1	4,3	4,4	4,4
Ilgstošās aprūpes izdevumi	0,7	0,7	0,7	0,8	0,9	1,0
Izglītības izdevumi	4,4	4,0	3,6	3,2	3,4	3,7
Citi ar vecumu saistītie izdevumi						
Procentu izdevumi						
Kopējie ieņēmumi						
t.sk.: īpašuma ieņēmumi						
t.sk.: pensiju iemaksas ²¹	6,9	8,9	8,9	9,1	9,0	8,9
Pensiju rezerves fondu aktīvi						
t.sk. konsolidētie valsts pensiju fondu aktīvi (ne valdības saistības)						
Pensiju iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā	0,5	1,6	1,7	1,7	1,7	1,8
Pensiju izdevumi no valsts fondēto pensiju shēmas	0,0	0,1	0,3	0,8	1,8	2,9
Darba produktivitātes pieaugums (stundā)	5,4	1,9	2,3	2,3	1,9	1,5
IKP pieaugums, salīdzināmās cenās	-0,3	2,1	2,1	1,4	0,3	0,5
Līdzdalības līmenis, vīrieši (20-64)	83,2	86,2	87,1	86,9	85,6	87,2
Līdzdalības līmenis, sievietes (20-64)	76,7	80,3	82,3	82,5	81,9	83,7
Līdzdalības līmenis, kopā (20-64)	79,9	83,2	84,7	84,7	83,8	85,5
Bezdarba līmenis (20-64)	18,4	18,0	8,6	7,5	7,2	7,1
Iedzīvotāji 65+ no kopējā iedzīvotāju skaita, %	17,3	19,2	23,2	26,8	31,2	35,6

Saskaņā ar AWG jaunākajām prognozēm ar sabiedrības novecošanos saistītie publiskā sektora izdevumi 2060. gadā salīdzinājumā ar 2010. gadu samazināsies par 3,4 procentu punktiem, sasniedzot 15,1% no IKP. Samazinājumu pamatā noteiks prognozētais izdevumu kritums pensijām (par 3,7 procentu punktiem).

²⁰ AWG – Eiropas Savienības Padomes Ekonomikas politikas komitejas Sabiedrības novecošanās un valsts finanšu ilgtspējas darba grupa.

²¹ ieskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā.

Saskaņā ar prognozēm, 2060. gadā salīdzinot ar 2010. gadu, izdevumi pensijām samazināsies par 3,7 procentu punktiem, sasniedzot 6,0% no IKP. Samazinājumu noteiks mazāks pensiju izdevumu īpatsvars iekšzemes kopproduktā 2060. gadā. Pensiju izdevumi nominālajā izteiksmē turpinās pieaugt. Tomēr prognozētais pensiju izdevumu pieauguma temps nominālajā izteiksmē būs mērens, kas izskaidrojams ar pēdējā laikā veiktajām izmaiņām Latvijas pensiju sistēmā (atceltas pensiju piemaksas no jauna piešķirtajām pensijām, uz laiku apturēta pensiju indeksācija u.c.), kā arī ilgtermiņā prognozēto pensiju izdevumu pieaugumu no valsts fondēto pensiju shēmas. Samazinājums tiek prognozēts arī izdevumiem izglītībai (par 0,7 procentu punktiem), ko pamatā noteiks ilgtermiņa demogrāfiskās tendences.

Tiek prognozēts, ka 2060. gadā salīdzinot ar 2010. gadu izdevumi veselības aprūpei pieaugs par 0,7% procentu punktiem, sasniedzot 4,4% no IKP, savukārt izdevumi ilgstošai aprūpei pieaugs par 0,3 procentu punktiem, sasniedzot 1,0% no IKP. Tas ir skaidrojams ar to, ka veselības un ilgstošās aprūpes pakalpojumi pamatā ir attiecināmi uz vecāka gadagājuma cilvēkiem, kuru īpatsvars ilgtermiņā palielināsies. Gan veselības, gan ilgstošās aprūpes izdevumus līdz ar demogrāfiskajām izmaiņām būtiski var ietekmēt tehnoloģiskais progress un tautsaimniecības attīstība. Līdz ar to ir svarīgas reformas, kas ir vērstas uz veselības aprūpes sistēmas, tai skaitā finansēšanas mehānisma optimizāciju. Jāmin, ka ilgstošās aprūpes izdevumu īpatsvars kopējos ar sabiedrības novecošanos saistītajos izdevumos ir neliels (4% 2010. gadā).

Ilgtermiņa prognozēs par bāzes gadu tika izmantots 2010. gads, kas, ņemot vērā 2008.-2009. gada ekonomikas un finanšu krīzes sekas, arī ietekmēja ilgtermiņa prognožu iznākumu. Salīdzinot ar 2009. gadā izstrādātajām ilgtermiņa prognozēm, tendences izdevumos ir līdzīgas.

2012. gadā Latvijas pensiju sistēmā tika veiktas (apstiprinātas Saeimā) šādas izmaiņas:

- ✓ pensionēšanās vecuma pakāpeniska celšana sākot ar 2014. gadu pa 3 mēnešiem katru gadu līdz 2025. gadā tiek sasniegti 65 gadi.
- ✓ iespēja priekšlaicīgi pensionēties 2 gadus pirms normālā pensionēšanās vecuma, ja apdrošināšanas stāžs ir vismaz 30 gadi.
- ✓ minimālā apdrošināšanas stāža paaugstināšana līdz 15 gadiem sākot ar 2014. gadu un līdz 20 gadiem sākot ar 2025. gadu.
- ✓ pakāpeniska iemaksu likmes paaugstināšana pensiju sistēmas 2. līmenī, t.i. 2012. gadā 2%, 2013.-2014. gadā 4%, 2015. gadā 5% un 2016. gadā 6%.

2013. gada sākumā Labklājības ministrija izstrādāja jaunas ilgtermiņa pensiju izdevumu prognozes, ņemot vērā visas augstāk minētās izmaiņas. Saskaņā ar šīm prognozēm publiskā sektora izdevumi pensijām būs zemāki līdz 2050. gadam, salīdzinot ar prognozēm, kas tika publicētas 2012. gada Novecošanās ziņojumā. To pamatā nosaka līdzdalības darba tirgū pieaugums, kas izskaidrojams ar pensionēšanās vecuma pakāpenisku kāpumu. Tā rezultātā arī prognozētais IKP ir nedaudz lielāks, salīdzinot ar 2012. gada Novecošanās ziņojumā izmantoto. Tādēļ veselības aprūpes izdevumu, ilgstošās aprūpes izdevumu un izglītības izdevumu līmenis ir arī nedaudz mainījies.

Vērtējot publiskā sektora izdevumus, kas ir saistīti ar sabiedrības novecošanos, ir jāņem vērā samērā liela pieņēmumu nenoteiktība. Atsevišķu faktoru ietekmē, īpaši veselības un ilgstošās aprūpes nozarēs, kopējo izdevumu apjoms ilgtermiņā varētu pieaugt no 3 līdz 4 procentu punktiem.

Saskaņā ar EK 2012. gada Fiskālās ilgtspējas ziņojumu Latvija ir novērtēta kā valsts ar zemu risku attiecībā uz publisko finanšu ilgtspēju. Jāatzīmē, ka 2009. gada Ilgtspējas ziņojumā Latvija bija ierindota pie valstīm ar augstu risku attiecībā uz publisko finanšu ilgtspēju, galvenokārt sākotnējās budžeta pozīcijas dēļ, kura ir ievērojami uzlabota pēdējo gadu laikā.

8.2. Valsts sniegtie galvojumi

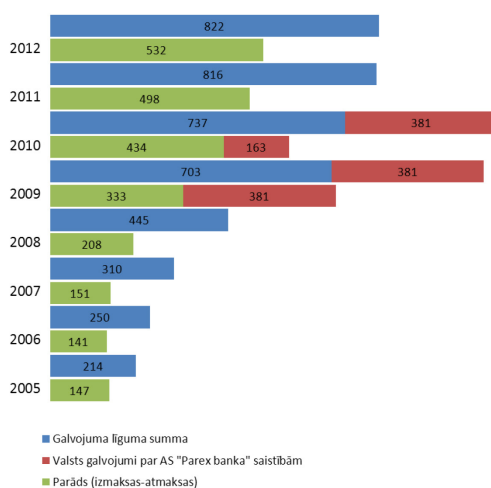
Likums par budžetu un finanšu vadību nosaka, ka tikai finanšu ministram ir tiesības valsts vārdā gadskārtējā valsts budžeta likuma ietvaros sniegt galvojumus, kas uzliek saistības valsts līdzekļiem valsts investīciju projektu un komercdarbības atbalsta programmu īstenošanai, kā arī studiju un studējošo kreditēšanai.

Valsts galvojumu sniegšanas procesa caurspīdīgumu nodrošina MK noteikumi, nosakot, ka potenciālie valsts vārdā sniedzamo galvojumu saņēmēji un viņu realizējamie projekti tiek izvērtēti pēc vienotiem kritērijiem pirms galvojumu iekļaušanas gadskārtējā valsts budžeta likumā. Izvērtēšanu veic nozares ministrija un FM. FM ieteikto konkrētajā gadā sniedzamo galvojumu sarakstu apstiprina MK, iekļaujot to gadskārtējā valsts budžeta likumprojektā.

Valsts galvojumu risku vadība tiek nodrošināta, pirms galvojuma sniegšanas veicot sniedzamo galvojumu biznesa plānu, projekta realizētāja kredīspējas, īstenojamā projekta riskiem, galvojuma nodrošinājumu izvērtēšanu un finanšu ministram pieņemot lēmumu par galvojuma izsniegšanu un piemērojamās riska procentu likmes apmēru. Pēc galvojuma sniegšanas tiek veikta tā uzraudzība, analizējot aizņēmēja regulāri sniegtos finanšu pārskatus, izvērtējot galvotā aizņēmuma atmaksas iespējamību un atbilstoši veicot uzkrājumus.

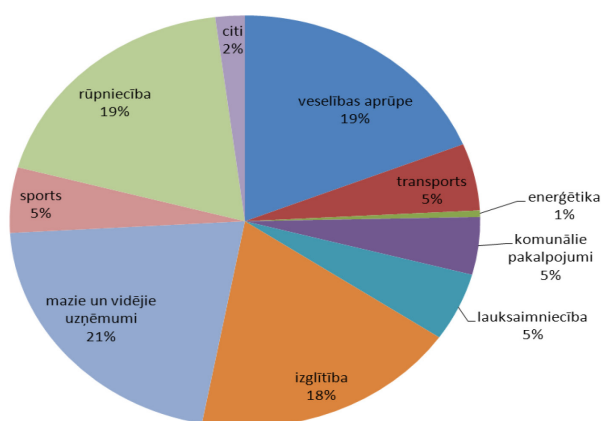
2012.gadā izsniegti likumā „Par valsts budžetu 2012.gadam” paredzētie valsts galvojumi par studiju un studējošo saistībām par kopējo summu 11,1 milj.latu, kā arī sniegti valsts galvojumi par VAS „Latvijas Hipotēku un zemes banka” aizņēmumu no Eiropas Investīciju bankas 70,3 milj.latu apmērā uzņēmumu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmas realizācijai un Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW) par VAS „Latvijas Hipotēku un zemes banka” saistībām 12,3 milj.latu.

Valsts galvoto aizdevumu atlikums uz 2012.gada beigām bija 532 milj.latu, kas salīdzinājumā ar valsts galvoto aizdevumu atlikumu uz 2011.gada beigām ir palielinājies par 34 milj.latu (sk. 8.3.attēlu).

8.3.attēls. Valsts galvoto aizdevumu atlikums uz attiecīgā gada beigām (milj. LVL)

8.4.attēlā tiek atspoguļots sniegto valsts galvoto aizdevumu izlietojums pa nozarēm.

8.4.attēls. Valsts galvoto aizdevumu izlietojums pa nozarēm uz 2012.gada beigām (%)

Izvērtējot pašreizējo informāciju par aizņēmēju finansiālo stāvokli, līdzšinējo kredītvēsturi, nodrošinājuma likviditāti un apjomu, kā arī citu pieejamo informāciju, kā relatīvi riskantāki novērtēti galvojumi 19 aizņēmējiem (lielāko daļu veido slimnīcām un finanšu sektora atbalstam izsniegtie galvotie aizdevumi). Minētajiem aizņēmējiem galvoto aizņēmumu neatmaksātais atlikums 2012.gada 31.decembrī veidoja 68,7% no kopējā galvoto aizdevumu neatmaksātā atlikuma jeb 365,5 milj.latu. Ņemot vērā šos apstākļus, pastāv varbūtība, ka relatīvi riskanto valsts galvoto aizdevumu saistības vai to daļa varētu netikt izpildītas noteiktajā termiņā. Likumā „Par valsts budžetu 2013.gadam” valdības rīcības pieļaujamās robežas, lai segtu izdevumus, kas var rasties, pildot uz valsts budžetu attiecināmās valsts galvotā parāda saistības 2013.gadā, ir noteiktas 103,4 milj. latu apmērā (~0,6 % no IKP).

9.1. Valsts finanšu institucionālās iezīmes

9.1. Valsts budžeta noteikumu ieviešana

2013.gada 31. janvārī Saeima 3. lasījumā pieņēma FDL, kas stājas spēkā 2013.gada 6.martā. Tādējādi tiks nodrošināts, ka sākot ar 2014. – 2016. gada plānošanas periodu, Ietvara likums un gadskārtējais valsts budžeta likums 2014.gadam tiks izstrādāts atbilstoši FDL nosacījumiem, t.sk. pārejas periodā paredzētos izņēmuma gadījumus.

FDL tika izstrādāts laika posmā no 2010. gada jūnija un pamatā tika veidots cieši sadarbojoties ar SVF un EK ekspertiem, kā arī ņemot vērā jaunus Eiropas Savienības fiskālās disciplīnas nosacījumus, kas ir ietverti Līgumā par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomiskajā un monetārajā savienībā, ko Latvija ratificēja 2012.gada jūnijā. FDL ir definēti būtiskākie fiskālās politikas principi un fiskālie nosacījumi atbildīgas un pārdomātas fiskālās politikas realizēšanai. Tā pamatā ir nosacījums par ekonomiskajā ciklā sabalansētu vispārējās valdības budžetu un kā galvenais instruments fiskālās disciplīnas ievērošanā ir paredzēts vidēja termiņa budžeta ietvara likums, ko sagatavo turpmāko trīs gadu periodam.

FDL balstās uz 3 skaitliskajiem fiskālajiem nosacījumiem:

1. **Bilances nosacījums.** FDL paredz sabalansētu budžetu strukturālajā izteiksmē, nosakot, ka strukturālā balance nedrīkst būt mazāka par -0,5% no IKP. FDL pārejas noteikumi paredz, ka šo nosacījumu sāk piemērot, kad iepriekšējā gada plānotā strukturālā balance ir lielāka par -1,0% no IKP, bet līdz šī nosacījuma izpildei strukturālā balance tiek plānota augstāka par 0,5% no IKP nekā iepriekšējā gadā.
2. **Izdevumu pieauguma tempa nosacījums.** FDL paredz, ka papildus tam, ka tiek ierobežots strukturālais deficīts, tiek noteikts arī, ka izdevumi, izslēdzot IKP deflatoru (inflāciju), nedrīkst augt ātrāk kā potenciālā IKP pieaugums. Šim nosacījuma ir paredzēti izņēmumi saskaņā ar Padomes Regulas Nr. 1175/2011, ar ko groza Padomes Regulu Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu, 9. pantā noteiktajām atkāpēm.
3. **Valsts budžeta izdevumu sliekšņu noteikšana vidējā termiņā.** FDL dod sākotnējos fiskālos rādītājus, saskaņā ar kuriem tiek izstrādāts Ietvara likums. Šajā likumā viens no būtiskākajiem rādītājiem ir valsts izdevumu sliekšņi turpmākajiem 3 gadiem. FDL nosaka, ka kā standarta nosacījums darbojas šo izdevumu sliekšņu stabilitātes nosacījums – Ietvara likuma pirmā un otrā gada izdevumu sliekšņi tiek pārmantoti no iepriekšējā Ietvara likuma otrā un trešā gada izdevumu sliekšņiem. Kā atkāpe no minētā nosacījuma - izdevumu sliekšņi netiek pārmantoti, ja sliekšņu lielums saskaņā ar atjaunotajām makroekonomiskajām prognozēm atšķiras no pārmantotajiem sliekšņiem vairāk kā par 0,1 % no IKP.

FDL nosaka arī virkni izņēmumu izdevumu sliekšņu nosacījumam (ārvalstu finanšu palīdzība, ieņēmumi no maksas pakalpojumiem un citiem pašu ieņēmumiem u.c).

Tāpat, paredzēts izdevumu izlīdzināšanas mehānisms, kas novērš valsts parāda apkalpošanas izdevumu un ES struktūrfondu, Kohēzijas fonda, kopējās lauksaimniecības politikas un kopējās zivsaimniecības politikas izdevumu svārstību ietekmi uz citiem valsts budžeta izdevumiem. FDL pārejas noteikumi paredz, ka no 2017. gada sāk piemērot izlīdzināšanas mehānismu valsts parāda apkalpošanas izdevumiem, bet no 2016. gada izlīdzināšanas mehānismu sāk piemērot ES struktūrfondu izdevumiem, attiecīgi sākoties jaunam plānošanas periodam.

Lai nodrošinātu fiskālo rādītāju stabilitāti vidējā termiņā neatkarīgi no ārējo faktoru izraisītām izmaiņām, kā arī mazināt ārējo faktoru izraisīto izmaiņu ietekmi uz fiskālajiem rādītājiem katrā ietvara likuma perioda gadā, vidēja termiņa budžeta ietvara likumam tiks pievienota fiskālo risku deklarācija. Risku deklarācijā tiks identificēti fiskālie riski, tos iedalot kvantificējamos un nekvantificējamos riskos. Kvantificējamiem fiskālajiem riskiem tiks noteikta iestāšanas varbūtība un fiskālā ietekme. Atbilstoši tam tiks aprēķināta fiskālā nodrošinājuma rezerve, kas nevar būt mazāka par 0,1 % no IKP un kura tiks atstāta rezervē, nosakot valsts budžeta izdevumu sliekšni. Nepieciešamības gadījumā, lai kompensētu fiskālo risku deklarācijā iekļauto nekvantificējamo fiskālo risku un neiekļauto fiskālo risku izraisītos izdevumus un ja to visu kopapjoms pārsniedz 0,1 procentu no iekšzemes kopprodukta, MK izstrādā priekšlikumus izdevumu samazināšanai citās izdevumu pozīcijās vai ieņēmumu palielināšanai. FDL pārejas noteikumi paredz pietiekošu laiku, lai ieviestu fiskālo risku vadību, līdz ar to fiskālo risku deklarācija netiek pievienota 2014.-2016. gada ietvara likuma projektam.

Tāpat FDL paredz automātisko ex-post korekcijas mehānismu, t.i. minimālās plānojamās vispārējās valdības budžeta strukturālās bilances koriģēšanu, lai nodrošinātu to, ka iepriekšējo gadu faktiskās novirzes no bilances nosacījuma neietekmē budžeta sabalansētību. Ja budžeta izpildes gaitā strukturālā balance pasliktinās pret plānoto vairāk kā par noteiktu lielumu, turpmākajos gados tiek noteikta korekcija, kas šo novirzi novērš. Koriģēšanas mehānisms ir bāzēts uz Šveices un Vācijas piemēra.

Valsts pamatbudžeta faktisko ieņēmumu pārsniegums pār faktiskajiem izdevumiem tiek ieskaitīts ilgtermiņa stabilizācijas rezervē vai novirzīts valsts parāda dzēšanai atbilstoši MK lēmumam.

FDL paredz arī Padomes izveidošanu ar mērķi nodrošināt neatkarīgu fiskālās disciplīnas nosacījumu ievērošanas uzraudzību, kura savu darbu uzsāk no 2014. gada. (detalizētāks izklāsts ir 9.4. daļā)

FDL mērķis ir nodrošināt šīs sistēmiski jaunās pieejas fiskālās politikas veidošanā un disciplīnas ievērošanā ilglaicīgu pastāvēšanu, tai netiekot regulāri mainītai. Ir arī sagatavoti grozījumi *Satversmē*, kas Saeimā tika iesniegti 2011.gada 6.decembrī un tos turpina skatīt Saeimas komisijās. Tomēr jāņem vērā arī tas, ka Satversmes grozījumu veikšanai ir nepieciešams būtisks Parlamentā pārstāvēto deputātu balsu vairākums, tādēļ izmaiņu panākšana valsts pamatlikumā prasa plašu politisku vienprātību.

9.2. Vidējā termiņa budžeta plānošana

Atbilstoši LBFV vidēja termiņa valsts budžeta plānošana — process, kurā tiek noteikti pieejamie resursi vidējam termiņam un nodrošināta šo resursu izlietošana atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm. Vidējs termiņš — triju gadu periods, ko veido saimnieciskais gads, kuram plāno valsts budžetu, un tam sekojošie divi saimnieciskie gadi.

Sākot ar 2007.gadu tiek gatavots Ietvars nākamajiem trim saimnieciskajiem gadiem, kurā tiek norādīta vidēja termiņa valsts makroekonomiskās situācijas analīze, valdības fiskālās politikas mērķi vidējam termiņam, valsts budžeta ieņēmumu prognozes un maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjoms katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam termiņam. Ietvaram nebija juridiski saistošs raksturs, tas tikai indikatīvi norādīja maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu vidējam termiņam. Sākot ar 2012.gada 1.janvāri Ietvaru, ko kopš 2007.gada apstiprināja MK, sāk izstrādāt likuma formā kā Ietvara likumu un to apstiprina Saeima. Tādējādi tiek nodrošināts, ka Ietvara likumā iekļautajiem sasniedzamajiem finanšu rādītājiem ir juridiski saistošs spēks un uz tiem ir jābalstās gadskārtējā valsts budžeta

likuma izstrādāšanā, kā arī turpmāko Ietvara likumu izstrādāšanā. Ietvara likumu izstrādā katru gadu, nākamo triju gadu periodam, pie tam katra nākamā Ietvara likuma perioda pirmajam un otrajam gadam tiek izmantoti iepriekšējā Ietvara likumā noteiktie rādītāji, savukārt trešajā gadā plānotie rādītāji ir jauni.

Ietvara likums tiek sasaistīts ar attīstības plānošanas dokumentiem, tādējādi nodrošinot pieejamo resursu sasaisti ar valdības politikas prioritātēm vidējā termiņā, un tas pakļaujas FDL noteiktajiem fiskālajiem nosacījumiem, nodrošinot pārredzamu un atbildīgu fiskālo politiku. Ietvara likuma darbības perioda pirmais gads tiek detalizēti izvērsti gadskārtējā valsts budžeta likumā. Saskaņā ar LBFV Ietvara likumā katram likuma perioda gadam tiek norādīti vidēja termiņa budžeta mērķi un nacionālajā attīstības plānā noteiktie prioritārie attīstības virzieni, valdības fiskālās politikas mērķu formulējums, maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopapjoms (arī izdevumu kopapjoms katram budžeta resoram), iekšzemes kopprodukta prognozes, valsts budžeta ieņēmumu prognozes, valsts budžeta finansiālās bilances apjoms (maksimālais deficīta līmenis un vai minimālais pārpalikuma līmenis), savukārt saskaņā ar FDL ir norādāmi vēl citi rādītāji. Piemēram, sākot ar 2016.gadu paredzēts Ietvara likuma saturu papildināt ar fiskālā nodrošinājuma rezervi, kuras mērķis ir nodrošināt Ietvara likumā attiecīgajam gadam noteikto vispārējās valdības budžeta bilances plānoto līmeni nelielu makroekonomisko svārstību gadījumā un fiskālo risku deklarācijā iekļauto kvantificējamo fiskālo risku izraisīto izdevumu segšanas gadījumā.

Jautājumā par vidēja termiņa mērķiem un iniciatīvām LBFV ir noteikts, ka ministrijas un citas centrālās valsts iestādes iesniedz priekšlikumus JPI tad, ja attiecīgajos nākamajos saimnieciskajos gados atbilstoši aktuālākajām makroekonomiskās attīstības prognozēm būs pieejami līdzekļi JPI finansēšanai. Priekšlikumus JPI iesniedz vidēja termiņa budžeta ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādes un iesniegšanas grafikā noteiktajā termiņā. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes sagatavo JPI, pamatojoties uz nacionālajā attīstības plānā un valsts aizsardzības koncepcijā noteiktajām prioritātēm un mērķiem. Jaunie grozījumi paredz, ka MK var noteikt, ka ministrijas un citas centrālās valsts iestādes, sagatavojot JPI, pamatojas arī uz citos attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem, tostarp ņemot vērā nepieciešamību veikt budžeta iestāžu kapacitātes (administratīvas spējas) stiprināšanas pasākumus. Tādējādi valsts finanšu plānošana tiek nodrošināta atbilstoši vidējam termiņam izvirzītajiem attīstības virzieniem un prioritātēm.

Atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam, vidēja termiņa budžeta Ietvara likuma paskaidrojumi vidēja termiņa periodam ietver makroekonomiskās situācijas analīzi un attīstības scenāriju, valdības fiskālās politikas mērķu sasniegšanai īstenojamo pasākumu izklāstu, nodokļu un nenodokļu ieņēmumu prognožu aprakstu, valdības parāda vidēja termiņa attīstības tendences.

Pirmais Ietvara likums tika izstrādāts 2013. – 2015.gadu periodam, un Saeimā to apstiprināja 2012.gada nogalē. LBFV noteiktais paredz, ka MK Ietvara likuma projektu trim turpmākajiem gadiem iesniedz Saeimai līdz kārtējā gada 15.maijam, bet tā kā ar 2013.gada 31.janvāri ir pieņemts un 6. martā stājies spēkā jaunais FDL un ir jānodrošina tajā noteikto normu pilnvērtīga un pakāpeniska ieviešana, jaunajos LBFV grozījumos ir paredzēti pārejas noteikumi attiecībā uz 2013.gadu (FDL pieņemšanas gads), 2014.gadu un 2015.gadu, nosakot, ka attiecīgos Ietvara likumprojektus iesniedz Saeimā vienlaicīgi ar gadskārtējā valsts budžeta likumprojektiem. Tādējādi nākamajos Ietvara likumprojektus MK iesniegs Saeimā līdz 1.oktobrim, savukārt Saeimas vēlēšanu gadā saskaņā ar LBFV 21.panta trešo daļu – ne vēlāk kā četrus mēnešus pēc tam, kad jaunievēlēta Saeima izteikusi MK savu uzticību.

Vidēja termiņā budžeta plānošana un finanšu vadība tiek īstenota, ievērojot FDL noteiktos fiskālās politikas principus.

9.3. Budžeta procedūras, t.sk. valsts finanšu statistikas pārvalde

9.3.1. Budžeta procedūras

Latvijas Republikas Saeima nosaka, ka Saeima ik gadu pirms saimnieciskā gada sākšanās lemj par valsts ienākumu un izdevumu budžetu, kura projektu tai iesniedz MK. **Gadskārtējo valsts budžeta likumu apstiprina Saeima.**

Valsts budžeta līdzekļu izdevumu plānošanā sākotnēji tiek aprēķināti un saskaņoti bāzes izdevumi. Bāzes izdevumu aprēķinu un to sasaistes principus ar Ietvara likumu nosaka MK 11.12.2012. noteikumi Nr.867 „Kārtība, kādā nosakāms maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopapjoms un maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopējais apjoms katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam termiņam”. Tādējādi tiek noteikts nepieciešamais izdevumu apjoms, lai nodrošinātu valsts funkciju izpildi nemainīgā līmenī salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Papildus tam ministrijas un citas centrālās valsts iestādes var iesniegt priekšlikumus par budžeta bāzes izdevumu samazināšanas iespējām, kas izriet no reorganizācijām vai funkciju pārskatīšanas.

Gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta sagatavošanas procesā tiek kompleksi vērtēti un pēc tam atspoguļoti valsts budžeta likumā šādi rādītāji:

- valsts budžeta ieņēmumi sadalījumā pa ieņēmumu veidiem (sadalījumā pa atbildīgajām ministrijām);
- valsts budžeta izdevumi sadalījumā pa programmām (apakšprogrammām) un izdevumu veidiem atbilstoši ekonomiskajai būtībai;
- valsts budžeta finansiālā bilance;
- maksimālais valsts parāda maksimāli pieļaujamais apjoms saimnieciskā gada beigās;
- valsts vārdā izsniedzamo galvojumu apmērs;
- valsts budžeta aizdevumu kopējais palielinājums;
- valsts budžeta mērķdotāciju apmērs pašvaldībām, kā arī valsts budžeta dotācijas apmērs pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondam;
- pašvaldību aizņēmumu kopējais palielinājums un pašvaldību sniegto galvojumu kopējais palielinājums;
- citi nosacījumi, piemēram, valsts fondēto pensiju shēmas iemaksu likme un iemaksu summa.

Gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta paskaidrojumos tiek ietverts makroekonomiskās un fiskālās attīstības apraksts, ieņēmumu analīze, valsts budžeta izdevumu plānošanas būtiskākie elementi, budžeta programmu paskaidrojumi un rezultatīvie rādītāji, valsts budžeta izdevumi funkcionālajā, administratīvajā un ekonomisko kategoriju sadalījumā, kā arī informācija par plānotajiem investīciju projektiem, informācija par valsts finansiālajām saistībām (kopsavilkums), kā arī informācija par budžeta likumprojektu paketes ietvaros veiktajiem grozījumiem normatīvajos aktos. Katrai valsts budžeta likumprojektā ietvertajai pamatbudžeta vai speciālā budžeta programmai (apakšprogrammai) budžeta paskaidrojumi tiek sagatavoti atsevišķā sadaļā, kur jāietver informācija par programmas (apakšprogrammas) mērķiem, plānotiem rezultātiem un rezultatīviem rādītājiem, institūcijām, kas nodrošinās programmas (apakšprogrammas) izpildi, līdzekļu saņēmējiem (sabiedrības mērķa grupas, kuru intereses tiek aptvertas, vai institūcijas), kā arī plānotās galvenās aktivitātes, lielākie projekti, pasākumi vai sniegtie pakalpojumi atbilstoši normatīvajiem aktiem, kas tiks īstenoti nākamajā gadā, kā arī izpildi par iepriekšējo gadu. Tāpat

programmu (apakšprogrammu) paskaidrojumos ir pieejama arī informācija par vidējo amata vietu skaitu un attiecīgi vidējo atlīdzību.

Valsts budžeta pieprasījumus ministrijas un citas centrālās valsts iestādes izstrādā un iesniedz FM saskaņā ar MK 2012.gada 31.jūlija noteikumiem Nr.523 „Noteikumi par budžeta pieprasījumu izstrādāšanas un iesniegšanas pamatprincipiem” (izdoti saskaņā ar Likuma par budžetu un finanšu vadību 17.panta pirmo daļu). Noteikumi nosaka vienotus budžeta programmu veidošanas principus, valsts pamatbudžeta un valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta pieprasījumu sagatavošanas pamatprincipus, kā arī budžeta pieprasījuma sastāvu.

Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes izstrādā un iesniedz FM budžeta pieprasījumus atbilstoši vidējā termiņā noteiktajam maksimāli pieļaujamajam valsts budžeta izdevumu apjomam katrai ministrijai un citai centrālajai valsts iestādei. Lai nodrošinātu sabiedrībai uzskatāmu priekšstatu par to, kādi resursi ir iesaistīti valsts pamatfunkciju īstenošanā, un kādi – ES un citu ārvalstu politiku instrumentu pasākumu ieviešanā, budžets tiek sagatavots šādās sadaļās:

1) Valsts pamatfunkciju īstenošana (izņemot ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansētos un finansētos projektus un pasākumus);

2) ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto un finansēto projektu un pasākumu īstenošana.

Valsts budžeta pieprasījumus ministrijas un citas centrālās valsts iestādes izstrādā un iesniedz FM saskaņā ar vidēja termiņa budžeta ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādes un iesniegšanas grafiku, kuru, atbilstoši LBFV, finanšu ministrs iesniedz MK līdz kārtēja gada 15.decembrim. Saskaņā ar MK 2013.gada 5.februāra rīkojuma Nr.40 „Likumprojekta „Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam” un likumprojekta „Par valsts budžetu 2014.gadam” sagatavošanas grafiku ministrijām un citām centrālajām valsts iestādēm valsts budžeta pieprasījumi 2014., 2015. un 2016.gadam ir jāsagatavo un jāiesniedz FM līdz 2013.gada 2.septembrim.

Valsts budžeta likumprojekta izstrādes gaitā notiek LPS un FM sarunas, kuru rezultātā tiek sagatavots Protokola projekts. Protokola projektā tiek iekļauti jautājumi par finanšu resursiem pašvaldību pamatbudžetam un speciālajam budžetam, pašvaldību finanšu izlīdzināšanu, aizņēmumiem, galvojumiem un ilgtermiņa saistībām, ES Struktūrfondu apguvi un normatīvo aktu prasību izpildei nepieciešamo finansējumu. Protokola projekts tiek iesniegts izskatīšanai paplašinātajā MK komitejas sēdē. MK un LPS domstarpību un vienošanās protokols ir obligāti jāpievieno nākamā gada budžeta projektam, valdībai iesniedzot to Saeimā. LBFV paredz veikt sarunas ar LPS arī Ietvara likumprojekta izstrādes gaitā, un sarunu rezultātu protokola veidā pievienot likumprojektam.

Atbilstoši likumam „Par pašvaldību budžetiem”, pašvaldības izstrādā savus budžetus ne vēlāk kā divu mēnešu laikā pēc gadskārtējā valsts budžeta likuma izsludināšanas.

Ir pastiprināta neatkarīgo iestāžu (tiesas, Valsts kontrole, Tiesībsargs un citas) loma budžeta procesā. Sākot ar 2012.gadu, LBFV noteic, ka MK, sagatavojot Ietvara likuma projektu un gadskārtējā valsts budžeta likuma projektu, ir jāuzklausā neatkarīgo iestāžu viedoklis par attiecīgo iestāžu finansējuma sadaļām, jāpamato MK viedoklis finansējuma samazinājuma gadījumā, kā arī minēto sarunu rezultāti protokola veidā ir jādara zināmi likumdevējam, pievienojot tos attiecīgajiem likumprojektiem.

Ja, sākoties saimnieciskajam gadam, nav stājies spēkā gadskārtējais valsts budžeta likums, finanšu ministrs apstiprina valsts darbībai nepieciešamos valsts budžeta izdevumus, aizdevumus un aizņēmumu limitus ar noteikumu, ka izdevumi mēnesī nepārsniedz divpadsmito daļu no iepriekšējā gada apropriācijas.

MK ir tiesības noteikt valsts un pašvaldību budžeta plānošanas un izpildes papildu nosacījumus, lai nodrošinātu makroekonomisko procesu izraisīto paaugstināto fiskālo, ekonomisko un sociālo risku ietekmes mazināšanas un novēršanas pasākumus un nodrošinātu starptautiskajās saistībās noteikto fiskālo kritēriju izpildi.

9.3.2. Valsts finanšu statistikas pārvaldība

CSP apkopo valsts finanšu statistiku, kas aprēķināta atbilstoši EKS' 95 prasībām.

Vispārējās valdības sektora (S.13) ietvars Latvijā atbilstoši EKS'95 metodoloģijai sastāv no trim apakšsektoriem: centrālās valdības apakšsektora (S.1311), pašvaldību apakšsektora (S.1313) un sociālās apdrošināšanas apakšsektora (S.1314).

Vispārējās valdības sektorā uz 2012.gada 31.decembri bija 1167 neatkarīga budžeta iestāde, no tām centrālās valdības apakšsektorā - 270 iestāde, pašvaldību apakšsektorā – 896 iestādes un sociālās apdrošināšanas fonda apakšsektorā – 1 iestāde, bez tam - 125 valsts un pašvaldību kontrolēti un finansēti komersanti, no tiem valsts kontrolēti – 41 komersanti, pašvaldību kontrolēti – 84 komersanti.

Uz vispārējās valdības sektoru attiecināmo komersantu sarakstu sastāda CSP, pārbaudot komersanta atbilstību sekojošiem kritērijiem:

- vai tam ir institucionālas vienības pazīmes;
- vai tas ir piederīgs publiskajam sektoram (valsts un pašvaldību līdzdalība komersanta pamatkapitālā pārsniedz 50 %);
- vai tas ir uzskatāms par ārpustirgus publiskā sektora institucionālo vienību.

Ja vienības galvenā funkcija ir līdzdalība nacionālā ienākuma un bagātības pārdalē un tai ir piešķirts Vispārējās ekonomiskās darbības klasifikācijas NACE 2 red. kods, kas sākas ar “84” (klasifikācijas nodaļa “Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana”), vienība tiek attiecināta uz vispārējās valdības sektoru. Piederību vispārējās valdības sektoram nosaka, analizējot vienības gada pārskatā sniegtos datus par finansiālo darbību. Analīzē tiek lietoti pēdējo piecu gadu pārskatu dati. Ja stabili (pēdējos trijos gados) izpildās nosacījums, ka vienības neto apgrozījums mīnus saņemtie valsts vai pašvaldības budžeta asignējumi ir mazāk kā 50% no vienības darbības izmaksām, vienība tiek attiecināta uz vispārējās valdības sektoru. Bez tam, ja vienības galvenais ienākuma avots ir citu valdības vienību maksa par pakalpojumiem, tā tiek attiecināta uz vispārējās valdības sektoru.

CSP katru ceturksni gatavo detalizētu informāciju par vispārējās valdības sektora ieņēmumiem, izdevumiem, kā arī finanšu kontiem un valsts parādu, kuru sniedz Eiropas Savienības Statistikas birojam *Eurostat* 3 mēnešus pēc pārskata perioda beigām.

Bez tam noteiktajos termiņos (2 reizes gadā – līdz 1. aprīlim (operatīvie dati) un līdz 1. oktobrim – (gala dati) tiek gatavota valsts budžeta deficīta un parāda notifikācija, kura tiek regulāri sūtīta ES institūcijām pēc visām ES dalībvalstīm noteiktas vienotas formas. Par notifikācijas sagatavošanu atbildīgā iestāde ir CSP, kura notifikācijas sagatavošanas laikā vada regulāras starpinstitūciju darba grupas sanāksmes. Notifikācijas sagatavošanā ir iesaistīti speciālisti no FM, VK un Ekonomikas ministrijas, kā arī no LB. Vajadzības gadījumā papildus tiek piesaistīti speciālisti no citām institūcijām (Aizsardzības ministrijas, Labklājības ministrijas, Rīgas Domes u.c).

Ar valsts budžeta deficīta un parāda notifikāciju ES dalībvalstis informē EK par savas valsts rīcībā esošiem budžeta līdzekļiem un to izlietojumu.

Notifikāciju rezultāti tiek izmantoti valstu izvērtēšanai par to, kā tiek nodrošināta ekonomisko rādītāju atbilstība Māstrihtas līgumā noteiktajiem kritērijiem, t.i., plānotā un faktiskā vispārējās valdības sektora budžeta deficīta attiecība pret iekšzemes kopproduktu tirgus cenās

nedrīkst pārsniegt 3 % un valdības parāda attiecība pret iekšzemes kopproduktu tirgus cenās nedrīkst būt lielāka par 60 %, kas aprēķināti atbilstoši EKS'95 prasībām.

Visai iepriekš minētajai informācijai galvenie datu avoti ir FM „Gada pārskats par valsts budžeta izpildi un par pašvaldību budžetiem n-1 gadā” (operatīvajiem datiem –VK „Oficiālais mēneša pārskats par budžeta izpildi n-1 gada janvārī – decembrī”), Valsts un pašvaldību budžeta iestāžu grāmatvedības bilanču kopsavilkumi uz n-1 gada beigām (operatīvajiem datiem – Kopsavilkums par finanšu aktīviem un pasīviem n-1 gadā), kā arī informācija no CSP statistikas pārskata veidlapas 1- FAP „Finanšu aktīvi un pasīvi n-1 gadā” (operatīvajiem datiem – 2-FAP „Finanšu aktīvi un pasīvi n-1 gadā”).

9.4. Citas institucionālās attīstības attiecībā uz valsts finansēm

FDL paredz arī uzraudzības mehānismu, ar kura palīdzību tiks kontrolēts, vai likumā noteiktie fiskālie nosacījumi tiek ievēroti vidēja termiņa budžeta likumā un gadskārtējā valsts budžeta likumā. Uzraudzības nodrošināšanai tiks izveidota Padome.

Padome būs neatkarīga koleģiāla institūcija. Tā sastāvēs no 6 locekļiem - fiskālās politikas lietpratējiem no Latvijas vai citām ES dalībvalstīm, kurus apstiprinās Saeima uz sešiem gadiem. Padomei būs šādas funkcijas:

- uzraudzīt FDL noteikto fiskālo nosacījumu ievērošanu ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta sagatavošanā, šo likumu izpildē un grozījumu sagatavošanā;
- pārbaudīt bilances nosacījuma un izdevumu pieauguma nosacījuma piemērošanas pareizību, tai skaitā veicot neatkarīgu potenciālā iekšzemes kopprodukta un nominālā iekšzemes kopprodukta novērtējumu un strukturālās bilances aprēķinu;
- uzraudzīt FDL nosacījumu ievērošanu gadskārtējā valsts budžeta likuma izpildē, pašvaldību konsolidētā budžeta un atvasinātu publisku personu budžetu summāro fiskālo rādītāju atbilstību prognozētajām vērtībām;
- sagatavot viedokli par to, cik liela atkāpe no bilances nosacījuma pieļaujama ekonomikas nopietnas lejupslīdes laikā;
- sagatavot viedokli par fiskālā nodrošinājuma rezerves apjoma atbilstību valstī pastāvošajiem fiskālajiem riskiem;
- sagatavot fiskālās disciplīnas uzraudzības ziņojumu un, ja nepieciešams, neatbilstības ziņojumu;
- sagatavot un iesniegt Saeimai un Ministru kabinetam viedokli citos fiskālās politikas un makroekonomiskās attīstības jautājumos, ja atzīst tos par būtiskiem FDL normu ievērošanai;
- lai sagatavotu FDL noteiktos ziņojumus, novērtēt un analizēt valsts fiskālās politikas ilgtspēju.

Padome ikgadējo Ziņojumu iesniegs Saeimā, pievienojot to Ietvara likuma projektam, savukārt neatbilstības ziņojumu Padome sagatavos nekavējoties pēc neatbilstības konstatēšanas, iekļaujot ziņojumā rekomendācijas neatbilstību novēršanai. Abu veidu ziņojumi tiks publicēti arī FM mājas lapā, tāpat publiski pieejami būs visi Padomes lēmumi. Padome savas darbības noteikšanai izstrādā un apstiprina iekšējās kārtības noteikumus.

Lai nodrošinātu funkciju izpildi, Padomei būs tiesības pieprasīt un saņemt no valsts institūcijām Padomes uzdevumu izpildei nepieciešamo informāciju, atbilstoši kompetencei sadarboties ar valsts un pašvaldību institūcijām, juridiskajām un fiziskajām personām, kā arī

ārvalstu institūcijām, uzaicināt ekspertus un citus speciālistus piedalīties un sniegt viedokli Padomes sēdēs. Tāpat Padomei būs tiesības sniegt FM un MK ieteikumus jautājumos par ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādi, kā arī sniegt MK ierosinājumus par nepieciešamajiem grozījumiem ar valsts fiskālo disciplīnu saistītos normatīvajos aktos.

Padome savas darbības noteikšanai izstrādās un apstiprinās iekšējās kārtības noteikumus, tai skaitā paredzot Padomes kārtējo sēžu sasaukšanas laiku un kārtību. Padomes ikdienas darbus nodrošinās Padomes sekretārs, Padomes darbību tehniski nodrošinās FM. Padomes darba nodrošināšanai nepieciešamie izdevumi tiks plānoti atsevišķā FM budžeta programmā.

FDL nosaka, ka Padome uzsāks darbu 2014.gada 1.janvārī.

Pielikumi

1a. tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori

	EKS Kods	2012	2012	2013	2014	2015	2016
		milj. latu	Pieaugums %				
1. IKP 2000. gada cenās	B1*g	7488	5,6	4,0	4,0	4,0	4,0
2. IKP faktiskajās cenās	B1*g	15520	8,7	5,6	6,4	6,3	6,1
IKP pēc izlietojuma 2000. gada cenās							
3. Privātais patēriņš	P3	5153,3	5,4	4,1	4,0	4,0	4,0
4. Sabiedriskais patēriņš	P3	1051,4	-0,2	0,5	1,0	1,5	1,5
5. Kopējā pamatkapitālā veidošana	P51	1992,7	12,3	5,2	6,0	6,0	6,0
6. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	-132,7	-1,9	0,7	0,5	2,7	-1,9
7. Eksports	P6	4290,5	7,1	5,3	5,9	5,8	5,9
8. Imports	P7	4867,2	3,1	5,2	6,0	6,0	6,0
Ieguldījums IKP izaugsme							
9. Kopējais iekšzemes pieprasījums		-	6,8	4,3	4,5	4,6	4,6
10. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	-	-3,2	0,0	0,0	0,0	0,0
11. Preču un pakalpojumu ārējā sektora bilance	B11	-	2,0	-0,3	-0,5	-0,6	-0,6

1b. tabula. Patēriņa cenu izmaiņas

	ESA Kods	2012	2012	2013	2014	2015	2016
		līmenis	Pieaugums %				
1. IKP deflators			3,0	1,5	2,3	2,2	2,0
2. Privātā patēriņa deflators			3,0	1,5	2,3	2,2	2,0
3. SPCI izmaiņas (gads pret gadu)			2,3	1,5	2,3	2,2	2,0
4. Sabiedriskā patēriņa deflators			-3,7	2,0	2,0	2,0	2,0
5. Investīciju deflators			6,6	2,5	2,0	2,0	2,0
6. Eksporta (preču un pakalpojumu) deflators			5,6	1,0	1,0	1,0	1,0
7. Importa (preču un pakalpojumu) deflators			6,9	1,0	1,0	1,0	1,0

1c. tabula. Darba tirgus attīstība

	EKS Kods	2012	2012	2013	2014	2015	2016
		Līmenis	Pieaugums %				
1. Nodarbinātība, cilvēki, tūkst		885,6	2,8	1,4	1,2	1,3	1,3
2. Nodarbinātība, darba stundas		1259099 372	4,5	3,1	3,2	3,2	3,2
3. Bezdarba līmenis (%)			14,9	12,6	11,3	9,9	8,7
4. Darba ražīgums, uz nodarbināto			2,7	2,5	2,8	2,7	2,6
5. Darba ražīgums, uz darba stundu			1,0	0,8	0,8	0,8	0,8
6. Atlīdzība nodarbinātajiem, milj. latu,	D.1	6322,7	8,4	5,6	6,2	6,1	6,1

	EKS Kods	2012	2012	2013	2014	2015	2016
faktiskās cenās							
7. Atlīdzība nodarbinātajam, lati		482	3,9	4,2	5,0	4,9	4,7

1d. tabula. Sektoru bilances

% no IKP	EKS Kods	2012	2013	2014	2015	2016
1. Tekošais un kapitāla kots	B.9	1,3	0,9	0,9	-0,7	-0,8
t.sk.:		-3,0	-3,3	-3,3	-3,4	-3,6
- Preču un pakalpojumu bilance						
- Ienākumu un pārvedumu bilance		1,3	1,1	1,2	0,9	0,9
- Kapitāla kots		3,0	3,1	3,0	1,8	1,9
2. Neto aizdevumi/ aizņemšanās privātajā sektorā	B.9	2,5	1,8	1,8	0,2	0,1
3. Neto aizdevumi/ aizņemšanās vispārējās valdības sektorā	EDP B.9	-1,2	-0,9	-0,9	-0,9	-0,9
4. Statistiskā novirze		-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0

2a. tabula. Vispārējās valdības budžeta attīstība

		2012	2012	2013	2014	2015	2016
	EKS kods	milj. latu	% no IKP				
Neto aizdevumi (EDP B.9) pa apakšsektoriem							
1. Vispārējā valdība	S.13	-187,2	-1,2	-1,1	-0,9	-0,9	-0,9
2. Centrālā valdība	S.1311	-122,2	-0,8	-0,6	-1,5	-1,4	-1,6
3. Pavalsts valdība	S.1312						
4. Vietējā valdība	S.1313	-36,4	-0,2	-0,2	-0,2	-0,3	-0,2
5. Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	-28,6	-0,2	-0,4	0,8	0,7	0,9
Vispārējā valdība (S.13)							
6. Kopējie ieņēmumi	TR	5 468,1	35,2	35,2	33,8	30,9	31,2
7. Kopējie izdevumi	TE	5 655,3	36,4	36,3	34,7	31,9	32,0
8. Budžeta balance	EDP B.9	-187,2	-1,2	-1,1	-0,9	-0,9	-0,9
9. Procentu izdevumi	EDP D.41	204,5	1,3	1,5	1,6	1,5	1,4
10. Primārā balance		17,3	0,1	0,4	0,8	0,6	0,6
11. Vienreizējie un citi pagaidu pasākumi		81,3	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0
Ieņēmumu sadaļas							
12. Nodokļi kopā (12=12a+12b+12c)		2 987,1	19,2	18,9	18,3	17,7	17,4
12a. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	1 792,7	11,6	11,4	11,2	11,0	10,8
12b. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	1 192,9	7,7	7,6	7,1	6,7	6,6
12c . Kapitāla nodokļi	D.91	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
13. Sociālās iemaksas	D.61	1 341,3	8,6	8,2	8,1	7,7	7,5
14. Īpašuma ienākumi	D.4	175,2	1,1	0,9	0,6	0,6	0,3
15. Pārējie ieņēmumi		964,5	6,2	7,1	6,8	4,9	6,0
16. Kopējie ieņēmumi	TR	5 468,1	35,2	35,2	33,8	30,9	31,2
Nodokļu slogs (D.2+D.5+D.61+D.91 – D.995)		4 372,0	28,2	27,3	26,6	25,6	25,1
Izdevumu sadaļas							
17. Atlīdzība nodarbinātajiem un starppatēriņš	D.1+P.2	2 455,4	15,8	14,7	14,0	13,2	12,4
17a. Atlīdzība nodarbinātajiem	D.1	1 407,1	9,1	8,7	8,4	7,9	7,5
17b. Starppatēriņš	P.2	1 048,2	6,8	5,9	5,7	5,3	4,9
18. Sociālie maksājumi (18=18a+18b)		1 603,0	10,3	10,4	9,8	9,4	8,7
tai skaitā bezdarbnieku pabalsti		40,9	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2
18a. Sociālie pārvedumi piegādāti caur tirgus ražotājiem	D.6311, D.63121, D.63131	80,0	0,5	0,9	0,8	0,7	0,7
18b. Sociālie pārvedumi, kas nav sociālie pārvedumi natūrā	D.62	1 523,0	9,8	9,5	9,0	8,7	8,1
19.=9. Procentu izdevumi	EDP D.41	204,5	1,3	1,5	1,6	1,5	1,4
20. Subsīdijas	D.3	125,1	0,8	0,7	0,9	0,8	1,0
21. Bruto kopējā pamatkapitāla veidošana	P.51	607,4	3,9	3,5	2,9	2,3	2,2
22. Kapitālo izdevumu transferti	D.9	135,4	0,9	0,2	0,0	0,0	0,0
23. Pārējie izdevumi		524,6	3,4	5,3	5,5	4,6	6,2
24.=7. Kopējie izdevumi	TE	5 655,3	36,4	36,3	34,7	31,9	32,0
Valdības patēriņš	P.3	2 375,0	15,3	15,5	14,8	13,9	13,1

2b. tabula. Prognozes pie nemainīgas politikas

	2012	2012	2013	2014	2015	2016
	milj. latu	% no IKP				
1. Kopējie ieņēmumi pie nemainīgas politikas	5 468,1	35,2	35,2	33,8	30,9	31,2
2. Kopējie izdevumi pie nemainīgas politikas	5 655,3	36,4	36,3	34,4	31,3	30,5

2c. tabula. Izdevumi, kas tiek izslēgti no izdevumu kritērija

	2012	2012	2013	2014	2015	2016
	milj. latu	% no IKP				
1. Izdevumi ārvalstu finanšu palīdzības projektiem, kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem	763,7	4,9	4,9	4,6	3,3	4,1
2. Cikliskie izdevumi bezdarbnieku pabalstiem	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Diskrecionāri ieņēmumu pasākumi	27,1	0,2	-0,2	-0,3	-0,5	-0,1
4. Ieņēmumu palielinājums, kas apstiprināts ar likumu	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

3. tabula. Vispārējās valdības izdevumi funkciju sadalījumā

% no IKP	COFOG kods	2011	2016
1. Vispārējie sabiedriskie pakalpojumi	1	4,5	4,5
2. Aizsardzība	2	1,0	0,8
3. Sabiedriskā kārtība un drošība	3	1,8	1,6
4. Ekonomiskā darbība	4	5,6	5,6
5. Vides aizsardzība	5	0,7	0,5
6. Mājoklis un komunālā saimniecība	6	1,3	0,5
7. Veselība	7	4,1	3,2
8. Atpūta, kultūra un reliģija	8	1,6	0,9
9. Izglītība	9	5,7	3,7
10. Sociālā aizsardzība	10	12,1	10,7
11. Kopējie izdevumi	TE	38,4	32,0

4. tabula. Vispārējās valdības parāda attīstība un parāda izmaiņas ietekmējošie faktori 2012.-2016.gadā

% no IKP	ESA kods	2012	2013	2014	2015	2016
1. Bruto parāds (Gross debt)		40.7%	44.5%	41.0%	36.4%	34.6%
2. Bruto parāda izmaiņas (Change in gross debt ratio)		2.2%	6.0%	-0.9%	-2.1%	0.3%
Kopējā parāda izmaiņas ietekmējošie faktori (Contributions to change in gross debt)						
3. Primārā bilance (Primary balance)		0.1%	0.4%	0.7%	0.6%	0.6%
4. Procentu maksājumi (Interest expenditure)	EDP D.41	1.3%	1.5%	1.6%	1.5%	1.4%
5. Krājumu izmaiņas (Stock-flow adjustment), t.sk.		1.0%	5.0%	-1.8%	-3.1%	-0.6%
- Starpības starp plūsmu un uzkrājumiem (Differences between cash and accruals) *		-0.1%				
- Finanšu aktīvu neto uzkrājums (Net accumulation of financial assets), **		0.7%				
t.sk. privatizācijas ieņēmumi (privatisation proceeds)		0.1%				
- Pārvērtēšanas efekti un citi (Valuation effects and other) ***		0.4%				
Valsts parāda netiešā procentu likme		3.4%	3.9%	3.9%	3.9%	4.2%
Citi mainīgie (Other relevant variables)						
6. Likvīdi finanšu aktīvi (Liquid financial assets)		8.4%				
7. Neto finansiālais parāds (7=1-6) (Net financial debt)		32.3%				
8. Parāda amortizācija (Debt amortization (existing bonds) since the end of the previous year)		0.3%	0.8%	1.8%	0.7%	0.6%
9. Ārvalstu valūtā denominētā parāda īpatsvars (Percentage of debt denominated in foreign currency)		86.4%	88.0%	88.3%	85.4%	84.5%
10. Vidējā dzīšana (Average maturity)		4,89 years				
Informācijai - aprēķinos izmantotie IKP dati:						
IKP faktiskajās cenās, milj.latu		15 520.5	16 382.4	17 426.4	18 520.2	19 651.5

Saskaņā ar valsts budžeta deficīta un parāda 2013.gada aprīļa notifikācijas 3.A tabulas datiem:

* rindā "Uzkrāto procentu (-) un samaksāto (+) procentu (EDP D.41) starpība" ("Difference between interest (EDP D.41) accrued (-) and paid (+)"),

** rindā "Finanšu aktīvu tīrā iegāde" ("Net acquisition of financial assets"),

*** rindā "Korekcijas" ("Adjustments"), izņemot rindas "Uzkrāto procentu (-) un samaksāto (+) procentu (EDP D.41) starpība" ("Difference between interest (EDP D.41) accrued (-) and paid (+)") datus, un rindā "Statistikas neatbilstības" ("Statistical discrepancies").

5. tabula. Cikliskā attīstība

% no IKP	EKS Kods	2012	2013	2014	2015	2016
1. IKP pieaugums salīdzināmās cenās (%)	B1g	5,6	4,0	4,0	4,0	4,0
2. Faktiskā budžeta bilance	B.9	-1,2	-1,1	-0,9	-0,9	-0,9
3. Procentu izdevumi	D.41	1,3	1,5	1,6	1,5	1,4
4. Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi		-0,5				
5. Potenciālā IKP pieaugums (%)		1,6	3,1	3,8	4,1	4,2
ieguldījums:						
- nodarbinātības		-0,3	0,5	0,7	0,7	0,5
- kapitāla		1,2	1,3	1,3	1,4	1,5
- kopējās ražošanas faktoru produktivitāte		0,7	1,3	1,7	2,0	2,1
6. Starpība starp faktisko un potenciālo IKP (% no potenciālā IKP)		-0,7	0,2	0,4	0,3	0,2
7. Budžeta bilances cikliskā komponente		-0,2	0,0	0,1	0,1	0,0
8. Cikliski koriģētā bilance (2-7)		-1,0	-1,1	-1,0	-1,0	-0,9
9. Cikliski koriģētā primārā bilance (8+3)		0,3	0,4	0,6	0,5	0,5
10. Strukturālā bilance (8-4)		-0,5	-1,1	-1,0	-1,0	-0,9

6. tabula. Salīdzinājums ar 2012.-2015.gada Konverģences programmas prognozēm

	EKS kods	2012	2013	2014	2015	2016
IKP pieaugums (%)	B1g					
2012. gads		2,0	3,7	4,0	4,0	-
2013. gads		5,6	4,0	4,0	4,0	4,0
Izmaiņas		3,6	0,3	0,0	0,0	-
Faktiskā budžeta bilance (% no IKP)	B.9					
2012. gads		-2,1	-1,4	-0,8	-0,3	-
2013. gads		-1,2	-1,1	-0,9	-0,9	-0,9
Izmaiņas		0,9	0,3	-0,1	-0,6	-
Vispārējās valdības kopējais parāds (% no IKP)						
2012. gads		44,5	45,8	46,7	38,9	-
2013. gads		40,7	44,5	41,0	36,4	34,6
Izmaiņas		-3,8	-1,3	-5,7	-2,5	-

7. tabula. Publisko finanšu ilgtspēja

% no IKP	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Kopējie izdevumi						
t.sk. ar vecumu saistītie izdevumi	18,5	15,4	14,4	14,4	14,9	15,1
Pensiju izdevumi	9,7	6,8	6,0	6,1	6,2	6,0
Sociālās apdrošināšanas pensijas	9,7	6,8	6,0	6,1	6,2	6,0
Vecuma un priekšlaicīgās pensijas	8,7	6,1	5,4	5,6	5,8	5,6
Citas pensijas (invaliditātes, apgādnieka zaudējuma)	1,0	0,7	0,6	0,5	0,5	0,4
Arodpensijas (ja vispārējā valdībā)						
Veselības aprūpes izdevumi	3,7	3,9	4,1	4,3	4,4	4,4
Ilgstošās aprūpes izdevumi	0,7	0,7	0,7	0,8	0,9	1,0
Izglītības izdevumi	4,4	4,0	3,6	3,2	3,4	3,7
Citi ar vecumu saistītie izdevumi						
Procentu izdevumi						
Kopējie ieņēmumi						
t.sk.: īpašuma ieņēmumi						
t.sk.: pensiju iemaksas ²²	6,9	8,9	8,9	9,1	9,0	8,9
Pensiju rezerves fondu aktīvi						
t.sk. konsolidētie valsts pensiju fondu aktīvi (ne valdības saistības)						
Pensiju iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā	0,5	1,6	1,7	1,7	1,7	1,8
Pensiju izdevumi no valsts fondēto pensiju shēmas	0,0	0,1	0,3	0,8	1,8	2,9
Darba produktivitātes pieaugums (stundā)	5,4	1,9	2,3	2,3	1,9	1,5
IKP pieaugums, salīdzināmās cenās	-0,3	2,1	2,1	1,4	0,3	0,5
Līdzdalības līmenis, vīrieši (20-64)	83,2	86,2	87,1	86,9	85,6	87,2
Līdzdalības līmenis, sievietes (20-64)	76,7	80,3	82,3	82,5	81,9	83,7
Līdzdalības līmenis, kopā (20-64)	79,9	83,2	84,7	84,7	83,8	85,5
Bezdarba līmenis (20-64)	18,4	18,0	8,6	7,5	7,2	7,1
Iedzīvotāji 65+ no kopējā iedzīvotāju skaita, %	17,3	19,2	23,2	26,8	31,2	35,6

Datu avots: AWG

7a.tabula Netiešās saistības

Milj. latu	2012
Valsts un pašvaldību garantijas (Public guarantees)	457,4
<i>No kurām saistītas ar finanšu sektoru (Of which: linked to the financial sector)</i>	178,3
% no IKP	2012

²² ieskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā.

Valsts un pašvaldību garantijas (Public guarantees)	2,9%
<i>No kurām saistītas ar finanšu sektoru (Of which: linked to the financial sector)</i>	1,1%
IKP	15 520,5

8. tabula. Ārējās vides pamata pieņēmumi²³

	2012	2013	2014	2015	2016
Īstermiņa procentu likme eirozonā (gada vidējā)	0,57	0,37	0,67	0,67	0,67
Ilgtermiņa procentu likme eirozonā (gada vidējā)	1,5	1,74	2,01	2,01	2,01
USD/EUR kurss (gada vidējais)	1,28	1,35	1,35	1,35	1,35
Nominālais efektīvais maiņas kurss ES	-5,3	6,8	0,2	0,2	0,2
Pasaules IKP, izņemot ES, pieaugums salīdzināmās cenās, %	3,9	4,0	4,5	4,5	4,5
ES IKP pieaugums salīdzināmās cenās, %	-0,3	0,1	1,6	1,6	1,6
Pasaules preču un pakalpojumu tirdzniecības apjomu izmaiņas ES eksporta tirgos, izslēdzot ES, %	4,9	4,6	5,8	5,8	5,8
Pasaules preču un pakalpojumu importa apjomu izmaiņas, izslēdzot ES, %	4,0	4,2	6,0	6,0	6,0
Naftas cena (Brent, USD par barelu)	111,8	113,7	106,4	106,4	106,4

²³ Tehniski pieņēmumi